

**BATI TRAKYA'DA MEVCUT MÜFTÜLÜKLER
SORUNUNA İLİŞKİN
YUNANİSTAN DANIŞTAY KARARLARININ TAHLİLİ**

*Yrd. Doç. Dr. Turgay CİN**

GİRİŞ

Batı Trakya, 1913 yılından itibaren Bulgaristan'ın işgalindeyken, Karasu nehrini geçen Yunan orduları önce 4 Ekim 1919 tarihinde İskeçe'yi, ardından da sırasıyla Gümölcine, Dedeağaç ve bütün Trakya'yı işgal etti. 1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla da nüfusunun yüzde sekseni - doksanı Müslüman Türk olan Batı Trakya resmen ve hukuken Yunanistan ülkesine dâhil edildi.

Batı Trakya'da, Müslüman Türklerin yanı sıra, ayrıca Batı Trakya'nın yerlisi olan Ortodoks Hıristiyan Gagavuz Türkleri¹ ile 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması sonucu Yunanistan'a göç edip yerleşen, Türkçe konuşan ve o zamanlar hiç Yunanca bilmeyen Ortodoks Hıristiyan Türkler de bulunmaktadır². Ortodoks Hıristiyan Türkler, Yunanistan'da "Türkçe konuşan

* Ege Üniversitesi İ.İ.B. Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Anabilim Dalı Başkanı. E- mail: turgay.cin@ege.edu.tr.

¹ Yunanistan makamları ve/veya Yunanlılar ana dilleri Türkçe olan bu Ortodoks Hıristiyan Gagavuz (Gökoğuz)'ların Yunanlı olduğunu iddia etmektedir.

² Yunanistan'da "rebetiko veya "zeybekiko (zeybek)", "amanes veya amanedes (gazel, uzun havalar)", "karsilama (karşılama)", "çiftetelli" ve bunların halk oyunlarının gerçek sahipleri de işte bu Ortodoks Hıristiyan Türklerdir. Yunanistan'ın olarak bilinen "milli çalgısı buzuki" de esasen etimolojik olarak Türkçe'deki "bozuk" sözcüğünden gelmektedir. Ancak Yunanlılar bu "Türkçe konuşan Yunanlıların" sazını yani "bozuk"u alıp, bütün dünyaya "milli" çalgıları olarak tanıtmayı başarmış gibi görünmektedir. "Buzuki" hiç tartışmasız Ortodoks Hıristiyan Türklerin, Yunanlıların deyimi ile "Türkçe konuşan Yunanlıların" çalgısıdır. Daha doğru bir ifade ile etimolojik olarak Türkçe'deki "bozuk" teriminden gelen "buzuki" bir Türk çalgısıdır. Yunanistan kıtasında "buzuki", Türkiye'den Ortodoks Hıristiyanların 1922 mübadelesi ile Yunanistan'a götürmesinden sonra görülmeye başlar. Bkz. Geniki egkiklopedia sikhronon gnoseon İdria-Cambridge-Ilios 8. Cilt, s. 2626; Bozuk: Türk halk musikisinde bir çalgı türüdür. Uzun saplı, tanbura

Yunanlılar” olarak anılmaktadır³. Osmanlı döneminde Rum⁴ Ortodoks Kilisesi (“Patrikhane”), 1821’den sonra da Yunan Devleti yöneticileri ve Yunanistan Kilisesi, Yunanlıların deyimi ile “Türkçe konuşan Yunanlıların” Ortodoks Hıristiyan olmalarından ve Müslüman Türklerin, bunların dini

ve bağlama tipli Anadolu çalgılarının orta boydaki bu türüne Güney Batı Anadolu’nun bazı bölgelerinde ve Kayseri ilinin köylerinde bozuk adı verilir. Makamdan makama geçişte, düzeninde değişiklik yapıldığı için “bozuk düzen” olarak anılmaktadır. Yunanistan’da “buzuki” adlı tipi pek yaygındır. Bkz. Meydan - Larousse Ansiklopedisi s. 540.; Ayrıca Yunanistan kıtasına mübadele ile Ortodoks Hıristiyanların (“Türkçe konuşan Yunanlıların”) getirdiklerini iddia ettikleri “buzuki”nin yani bozuk sazın yanında bağlama ve cura da vardır. Ancak yine Yunanlıların iddialarına göre; “saz, eski Yunan çalgısıdır ve Arapların eline geçmiştir. Aynı şekilde makamlar da esasen Yunanlılardır. Ama Büyük Theodosios döneminde Araplara geçmiştir. Osmanlılar, eski Yunan makamlarına Türk isimleri verdiler ve aynı şeyleri kullandıkları çalgılar için de yaptılar. Bugün Türkler bunların Türk olduklarını iddia ediyorlar ve isimlerinin Türkçe olmasını da kanıt olarak gösteriyorlar...” Bkz. <http://66.249.93.104/search?q=cache:PCSSVSvFob4J:portal.kithara.grmodules.php%3Finame%3Dnew%26file%3Darticle%26sid%3D264++%22%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%BF%CF%8D%CE%BA%CE%B9%22&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=9> (02.06.2006)

³ Yunanistan’daki Ortodoks Hıristiyan Türkler, Yunanlıların deyimi ile “Türkçe konuşan Yunanlılar” hakkında çok sayıda yazılmış gazete haberleri, kitap, makale ve bilimsel çalışmalar vardır. Bu eserlerin -hatta akademik çalışmaların da- hemen hemen hepsi bunların Türklüklerini ve Türk ulusal bilinçlerini örtbas etmeye çalışmaktadır. Oysa her zaman olmasa bile, dil ve gelenek milli kimliği belirleyici en önemli unsurlardan biridir. Biz burada Yunanistan’da yayınlanan Yunanca sadece iki bilimsel kaynağa atıfta bulunmakla yetineceğiz ve Türkiye’de de Yunanca bilen Türk Akademisyenler tarafından bu konuda çalışmaların daha çok yapılması gereğine inancımızı tekrarlayacağız. **MARANCİDİS**, N. : Yaşasın Millet (Not: Yunan harfleriyle Türkçe yazılı olup, ayrıca Yunan harfleriyle Yunanca olarak da “Zito Ethnos”: Yaşasın Millet yazmaktadır. Yunanca’da “Ş” harfi yoktur.), Prosfigia, katohi ke emfilios: ethniki taftotita ke politiki simberifora stus Turkofonus Ellinorthodoksus tu Ditiku Pontu (Muhaceret, İşgal ve İç Savaş: Milli Kimlik ve Türkçe Konuşan Yunan Ortodoks Hıristiyan Batı Pontuslularda Siyasi Tavır), Iraklio 2001; **HARAKOPULOS**, M.: Romiyi tis Kappadokias (Kapadokya Rumları), Apo ta vathi tis Anatis sto Thessaliko kampo (Anadolu Derinliklerinden Tesalya Ovalarına), İ travmatiki ensomatosis sti mitera patrida (Anavatana Yaralı Katılma), Atina 2003.

⁴ “Rum” terimi bugün Yunanlılıkla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Oysa eskiden Rum deyince Roma İmparatorluğu yurttaşı olan Romalı anlaşılırmaktaydı. Rumların esasen ırk bakımından Greklerle (Helenlerle, Yunanlılarla) bir ilgisi yoktur. Ama “Rum” dediğimiz Romalılar zamanımızda kültür -dil ve din (Ortodoksluk)- bakımından “Yunanlaşmışlardır” ve artık birçoğunun Yunan ulusal bilincine sahip oldukları gözlenmektedir diyebiliriz.

inançlarından dolayı “gâvur”⁵ olarak dışlanmalarına bağlı olarak ve özellikle Osmanlı Devletindeki “millet sistemi”⁶ gereği Müslüman olmayanların Türk sayılmamalarından da yararlanarak, asimile etmeyi başarmış gibi görünmektedir. AB üyesi Yunanistan, Yunanistan uyruklu Gagavuz Türklerinin ve Ortodoks Hıristiyan Türklerin, Yunanlıların deyimi ile “Türkçe konuşan Yunanlıların” ana dillerinde kendi aralarında dahi konuşmalarını yasaklamış, Türkçe lisanlarında eğitim ve öğretimlerine izin vermemiş, bugün de vermektedir.⁷

⁵ “İnanmayan” anlamındadır. İslâm dinine inanmayanlar için söylenen bir deyimdir.

⁶ Osmanlı Devletinde yaşayan, Ortodoks Hıristiyan Araplar, Ortodoks Hıristiyan Arnavutlar, Ortodoks Hıristiyan Bulgarlar, Ortodoks Hıristiyan Sırpalar, Ortodoks Hıristiyan Türkler, Ortodoks Hıristiyan Yunanlılar (Helenler) ve diğer Milliyetlere, başka bir deyişle ırklara sahip olup da Ortodoks Hıristiyan dinine mensup olan bu gruplar “Rum milleti”ni oluşturmaktaydılar. Bunların “millet başı”ları olarak da İstanbul’daki Fener Rum Ortodoks Hıristiyan Patrikhanesi kabul edilmekteydi ve yine bu bağlamda bu gruplar İstanbul Rum Patrikhanesinin yargısal, yönetsel ve ekonomik yetki ve kontrolü altındaydılar.

⁷ Bugün (2006) Yunanistan’da yaşayan üçüncü ve dördüncü kuşak Ortodoks Hıristiyan Türklerin çoğu Türkçe’yi unutmuş ve Yunan ulusal bilincine sahip olmuşlardır diyebiliriz. Oysa 1981’den beri AB üyesi olan Yunanistan’da Ortodoks Hıristiyan Türkler de ana dillerinde eğitim ve öğretim haklarından yararlanmalıydı ve bugün de yararlanmalıdır. İşte yıllarca Yunanistan’da devam eden gelen “Türk” kimliğine karşı saldırganlığın, düşmanlığın -ki buna Yunanlılar “Türk fobisi” diyorlar- belki de en önemli nedenlerinden biri de bu olsa gerek. Çünkü Yunanistan devleti de tek bir ırktan, tek bir dilden veya tek bir dinden oluşan bir ulus devlet değildir. Yunanistan bu nedenle, Yunan ulusal bilincin ve ulus devletinin gelişmesi ve gerçekleşmesi bakımından bir “öteki” kimliğe gereksinim duymaktaydı. Bu “öteki” kimlik de esasen tek başına yetersizdi. Ayrıca Yunanistan’ın bu “öteki” kimlik ve devlet tarafından -Kıbrıs, Ege Denizi ve Batı Trakya Türkleri bakımından-, tehdit altında olduğu da ortaya konulmalıydı. İşte Türk kimliği ve Türkiye bu bakımdan tam da aranan niteliklere sahipti. Yunanistan’da Türk kimliğine ve Türkiye’ye düşmanlıkla birlikte “Türkçe konuşan Yunanlılar”, 1920’lerde ve 1930’lu yıllarda kendi aralarında Türkçe konuşmaya devam edecekler, hiç Yunanca konuşamayacaklar. Çünkü bunlar hiç Yunanca bilmemekteydi ve sadece çocukları okullarda Yunanca öğreneceklerdir. Konuştıkları bu Türkçe lisanına Yunanlılar, “karamanlidiki glossa (karamanlıca lisanı, Karamanlı Türkçe’si)” diyecekler, diğer taraftan yine söyledikleri veya dinledikleri Türkçe sözlü ve Türk kültürüne ait müziklere şarkılara “Anatolitika tragudia (Anadolu veya Doğu şarkıları)” denilecek ve zamanla da bu lisan Yunanistan’da yasaklanacaktır. Bununla birlikte “Türk” terimi -Küçük Asya felâketi, katliamı, barbarlık, yerinden yurdundan eden, soykırım uygulayan, işgal eden gibi “olumsuzluk” çağrıştıran terimlerle birlikte anılacak- kötülenmiş ve bu şekilde belli bir sistematik propaganda -devlet politikası- çerçevesinde ifade edilince, Türklere karşı bir olumsuzluğun (antipatinin) ve düşmanlığın zamanla gelişmesi böylece kaçınılmaz olacaktır. Burada şu önemli noktanın

Osmanlıdaki millet sistemi çerçevesinde “Müslüman Milleti veya İslâm Milleti” daha doğru bir ifade ile “Millet-i İslâmiye”⁸ dışında kalan ve Ortodoks Hıristiyanları kapsayan “Rum Milleti” vardı. Bugünkü Yunanistan coğrafyasında ve Osmanlı Devletinin genelinde, “Rum Milleti” dışında kalan ve çoğunluk olan Müslüman Türkler, 1821 yılından itibaren Yunanistan coğrafyasında peyderpey azınlık durumuna düşmüşlerdir. Esasen bugün Yunanistan genelinde azınlık olan Batı Trakya Müslüman Türk Cemaati, Batı Trakya sınırları içerisinde Ortodoks Hıristiyan nüfusla başa baş gelmektedir. Eğer Batı Trakya Türkleri göçe zorlanmasalardı ve Batı Trakya’ya dışardan, Eski Yunanistan ve son zamanlarda da olduğu gibi, dağılan eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden “Pontuslu” adı altında çoğu Türkçe konuşan, fakat hiç Yunanca bilmeyen Ortodoks Hıristiyan göçmenler getirilmeseydi, Batı Trakya’da Müslüman Türkler hiç kuşkusuz çoğunlukta olacaktı. Bizim burada inceleme konumuzu, bugünkü tabirimizle Batı Trakya Müslüman Türk

altını çizmekte fayda görülmektedir. Yunanistan’da, Bulgaristan’da, Makedonya’da, Kosova’da, Arnavutluk’ta veya dünyanın herhangi bir yerinde bulunan ve anadili Türkçe olanlar eğer Ortodoks Hıristiyan dininden iseler, bunların çoğu veya hemen hemen hepsi Türk kimliğini, ulusal bilincini koruyamadıkları veya korumakta güçlük çektikleri gözlemlenmektedir. Örneğin Yunanistan’da ana dilleri Türkçe olan ve “benim ana dilim Türkçe” diyebilen bir çok Ortodoks Hıristiyan (örneğin Gagavuzlar) zamanla Yunan kimliğini benimseyebiliyorlar! Yunanistan’da ana dili Türkçe olan ve İslâm dininden olanlar ise Türk kimliğini daha canlı bir biçimde devam ettirebiliyorlar. Burada önemli bir nokta da Atatürk’ün, Müslüman Türkleri Araplaşmaktan kurtarmış, alıkoymuş olmasıdır. Eğer Atatürk olmasaydı, Müslüman Türkler de Bulgarlar ve diğerleri gibi Türk kimliğinden uzaklaşıp, asimile olup, başka bir ulusmuş gibi -örneğin Arap olarak- ortaya çıkacaklardı. Bu satırların yazarı Batı Trakya Türklerindedir. Ana dili Türkçe’dir. Ancak ana dili Türkçe olmasaydı dahi dini “Müslüman” olduğu için Türkiye’ye gelecekti. Diğer taraftan Ortodoks Hıristiyan dininden olsaydı ve ana dili de Türkçe olsaydı, Türkiye’ye gelmeyecekti veya gelemecekti. Balkan Türklerinin Türklüklerini, Türk ulusal bilinçlerini koruyabilmelerinde İslâmiyet çok önemlidir. Fakat Yüce Atatürk olmasaydı, Müslüman Türkler de herhalde Araplaşacaklardı. Zaten dilimizin ne kadar Arap dilinin etkisinde kaldığı herkesin malûmudur.

⁸ “‘Millet-i İslâmiye’yi oluşturanların ortak özelliği, hepsinin Müslüman olmalarıdır. Etnik kökenleri önemli değildir. Farklı ırktan olup ayrı dilleri konuşanlar eğer ‘Sünni Müslüman’ iseler, İslâm milletine dahildiler. ... Diğer taraftan Rum ve Bulgarlar eğer Ortodoks iseler Rum milletinin üyesi sayılırken, Ermeniler Protestan ya da Katolik oluşlarına göre farklı milletlere bölünmüşlerdi. Hâkim ve yönetici sınıf olan Türkler, Araplar ve Arnavutlar gibi Müslüman’lar ise kendilerini ‘Osmanlı’ olarak adlandırmışlardı.” Bkz. **BOZKURT**, G.: Alman İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Altında Gayri Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s. 9.

Cemaati veya Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın kendi dini liderlerini daha doğru bir ifade ile kendi Başmüftüleri ile Müftülerini, özellikle 1913 Atina Barış Antlaşması (11. maddesi) gereği kendi özgür iradeleri ile seçebilmeleri meselesinin hukuki boyutu⁹, daha somut olarak ifade etmemiz gerekirse; Yunan Danıştay'ının 2000 - 2003 yıllarında verdiği önemli kararlardan sadece iki tanesi oluşturmaktadır. Bu konuda bizim ulaşabildiğimiz¹⁰ ve Yunan Danıştay'ının vermiş olduğu 2339 sayı ve 2000 tarihli (2339/2000), 1333 sayı ve 2001 tarihli (1333/2001), 466 sayı ve 2003 tarihli (466/2003), 512 sayı ve 2003 tarihli (512/2003), 467 sayılı ve 2003 tarihli (467/2003) birbirine benzer mevcut bu kararlardan sadece ikisinin Türkçe tercümelerinin tamamını aşağıda veriyoruz. Bu örnek kararlarda, bir taraftan Batı Trakya Müslüman Türklerine özellikle 1913 Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesinde özerklik tanındığı, başka bir deyişle kolektif hakların kendilerine andlaşmalarla verilmiş ve güvence altına alınmış olduğunun kabul edilmesi diğer taraftan da 1913 tarihli Atina Barış Antlaşmasının 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasıyla 11. maddenin "Başmüftü ve Müftülerin Müslümanlar tarafından sandık başına giderek seçilmesine dair düzenlemenin" fesih edildiğine ilişkin kararı dikkat çekicidir.

Batı Trakya Müslüman Türk Cemaatinin şehir ve köylerde toplu halde, içe kapanık, kendi eğitim kurumlarında kendi dillerinde eğitim görerek yaşamaları, tamamen kendilerine ait kurum ve kuruluşlarının bulunması, bunların örgütlenmesi ve yönetilmesi ve yöneticilerini kendi cemaatleri içinden yine kendilerinin özgür iradeleri ile seçmeleri ve cemaatin Yunan uyruğuna sahip olmalarına rağmen, aile hukuku, velâyet, vesayet, nafaka, miras hukuku gibi belli konularda kendi özel gelenek hukuklarının kendilerine uygulanması, bu bakımdan Yunan hukukuna tabi olmamaları ve kendi gelenek görenek ve kurallarıyla yaşadıkları ve 1881 İstanbul, 1913 Atina andlaşmalarından kaynaklanan özerkliklerinin bulunması, yaşamakta bulunduğumuz 21. asırda da kültürel nitelikli özerkliklerin gündeme gelebileceğini ve buna bağlı olarak devletlerden ayrılmanın (bölünmelerin, parçalanma-

⁹ Geniş bilgi için Bkz. CİN, T.: Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu), Seçkin Yayınları, Ankara 2003.

¹⁰ Burada bu çalışmamın ortaya çıkabilmesi için Yunanistan Danıştay kararlarını bulup, bana gönderen ve Türkçe'ye çevirme aşamalarında, kendisi ne kadar yoğun çalışma içinde olursa olsun, bana zaman ayırıp ve hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen, nazlanmayan, her zaman yakın ilgi gösterip, yardımcı olan İskeçe Barosu Avukatlarından **Orhan MEHMETOĞLU**'na ne kadar teşekkür etsem azdır.

ların) olabileceğini düşünen Yunanistan, Batı Trakya Bölgesindeki Müslüman Türkleri her zaman milli bir “tehlike” mantığı çerçevesinde değerlendirmiş, kaygı duymuştur. Bugün de Avrupa Birliği üyesi Yunanistan, bu kaygıyı hâlâ duymaya devam etmekte ve bu bağlamda kendince önlemler almaktadır. Burada Başmüftü ve her ildeki -İskeçe, Gümölcine, Dedeağaç- Müslüman Türklerin lideri durumundaki Müftünün, Yunanistan devletine ait olmayan, fakat Müslüman Türk Cemaatinin mülkiyetinde bulunan okullardaki eğitim ve öğretimi denetleme hakkına sahip olması, hem kural koyma, hem fetva verme, hem de kadı sıfatıyla yargılama yetkisine sahip olması Başmüftülük ve Müftülük kurumlarının Batı Trakya Müslüman Türk Cemaatinin hem kolektif hakları hem örgütlenmeleri hem de kültür ve kimliklerini koruyabilmeleri bakımından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan Yunanistan’da Müslüman Türk azınlık, sadece Batı Trakya’da bulunmamaktadır. Sayıları az da olsa, 19 Şubat 1947 tarihli Paris Antlaşmasıyla Yunanistan’a bırakılan ve Menteşe Adaları olarak anılan Rodos ve İstanköy’de de Müslüman Türkler yaşamaktadır. Bunların da bugün Müftüleri olması gerekirken ve bu Müftülerin de bu bölgedeki Müslüman Türkler tarafından özgür iradeleriyle ve demokratik yöntemlerle seçilen, hem dini hem de cemaat liderleri olması gerekirken, yine Yunanistan makamları bunu da “milli tehlike” ve “Helen Müslümanları” mantığı çerçevesinde değerlendirmiş ve bir çok konuda Türklerin haklarını bir taraftan gasp ederek, örgütlenmelerini ve kültürel gelişmelerini engellerken, diğer taraftan da Yunanlılaştırmaya (asimile etmeye) çalışmaktadır. Yunanistan, andlaşmalara aykırı olarak Rodos ve İstanköy’de halen boş bulunan Müslüman Türklerin Müftülük makamlarına Müftü seçmelerine izin vermemektedir. Ayrıca yine AB üyesi Yunanistan, Rodos ve İstanköy’deki vakıf ve cemaat yöneticilerinin seçimlerinin yapılmasına izin vermemektedir. 1972 yılında Rodos ve İstanköy’de kapattığı Müslüman Türk Cemaatinin okullarının açılmasına, Menteşe Adalarındaki Türklerin kendi ana dillerinde eğitim ve öğretim yapmalarına da izin vermemektedir. Ama Yunanistan, her fırsatta Türkiye’de “ana dilde eğitim yapılmasını”, İstanbul Fener Başpiskoposunun “Ekümenik Patrik” statüsünün hukuken ve resmen tanınmasının ve Heybeliada Ruhban Yüksek Okulunun açılması konularını her zaman, her platformda dile getirmektedir. Bu sebeple, AB üyeliği sürecinde Türkiye üzerinde çeşitli yöntemlerle baskı uygulanması ve uygulatılması, baskı mekanizmaları oluşturulması oldukça düşündürücüdür.

AB üyesi Yunanistan'da Başmüftülük kurumunun açılmasına izin verilmezken, sadece İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'ta birer Müftülük makamı bulunmaktadır. İskeçe ve Gümülcine'de Yunanistan devletinin atadığı Müftü ile Müslüman Türk azınlığın kendi özgür iradeleriyle andlaşmalara ve o gün yürürlükte bulunan 2345 sayılı 1920 tarihli (2345/1920) yasaya¹¹ uygun olarak seçtikleri Müftüleri bulunmaktadır. Bu da azınlıkta bir ikilik ve bölünmüşlük yaratmaktadır. Bu durum da zaten öteden beri uygulanan; "böl, yönet ve yoket" taktiğinin bir parçası ve gereği olarak Yunanlıların işine gelmektedir.

Günümüzde yürürlükte bulunan uluslararası azınlık haklarının korunması hakkında andlaşma metinlerinin düzenlediği haklar özel ve genel olmak üzere iki kısma ayrılarak incelenebilir. Batı Trakya Müslüman Türk Cemaatine de andlaşmalarla hem genel, hem de özel haklar birlikte tanınmış ve garanti altına alınmıştır. Genel kısma dâhil olan haklar, genel olarak bütün azınlıklara ve bütün azınlık üyelerine uygulama alanı bulan haklardır. Bunlar; azınlıkların özerklik hakkı, kendi kimliğini tanımlama hakkı, tavırlarını, davranışlarını belirleme hakkı, toplu veya bireysel olarak özel haklarını kullanma, nüfus terkiğine ve azınlık bölgeleri sınırlarına saygı hakkı, siyasi parti kurma hakkı, ülke yaşamına ve yönetimine katılma hakkı, aynı kültüre -dil, din- sahip ve akraba oldukları sınır ötesi komşu devlet insanlarıyla serbestçe iletişim ve ilişki kurma hakkı, dernek kurma hakkı, azınlık insanlarını ilgilendiren kararlara katılma hakları gibi haklardır. Özel kısma dâhil olan haklar ise, sadece azınlık üyelerine uygulanan haklardır. Bu tür azınlık haklarına örnek olarak ana dilde eğitim hakları, ulusal (etnik)¹², kültürel haklar, dil ve dini haklarıdır. Sözü edilen, genel ve özel haklar olarak iki grupta toplanabilen, yukarıda saydığımız bu hakların hemen hemen tamamı AB üyesi Yunanistan tarafından -andlaşmalarla yükümlülük altına girmiş olduğu halde- ihlâl edilmektedir..

Yukarıda bahsettiğimiz bu haklardan, biz bu çalışmamızda, Batı Trakya'daki Müslüman Türklerin dini haklarının nasıl ihlâl edildiğine bir örnek olarak, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın kendi dini liderini -Müftülerini- kendi özgür iradeleriyle ve herhangi bir baskı altında kalmadan

¹¹ Burada 1913 tarihli Atina Barış Antlaşması çerçevesinde çıkarılan 2345 sayılı yasanın 1920 yılına kadar bekletilmesi ve Yunan ordularının Türkiye'yi işgal etmesinden sonra bu yasal düzenlemenin yapılması da ayrıca dikkat çekici ve manidardır.

¹² "Etnik" terimi İngilizce'deki "Ethnic" teriminden Türkçe'mize geçmiştir. Anlamı da ırka ait, irksal, budunsal, kavmidir.

seçme konusunu Yunanistan Danıştay'ı kararı çerçevesinde tahlil etmeye çalışacağız.

I. YUNAN DANIŞTAY KARARLARININ TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ

A. 1333 SAYI VE 2001 TARİHLİ KARARIN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

“...

“Dilekçe sahibi, bu dilekçe ile 20.8.1991 tarihli Hükümet Gazetesinin¹³ 143. Sayısının 3. Fasikülünde yayınlanan 20.8.1991 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin iptalini istemektedir.

Davanın görüşülmesine, rapor yazıcı (raportör) yargıç P. N. Floros'un raporunu okuması ile başlandı.

“Mahkeme daha sonra, davacı vekillerini dinledi. Davacı vekilleri, ileri sürdükleri iptal sebeplerini sözlü olarak açıkladılar ve dava dilekçesinin kabulünü istediler. Daha sonra Bakan temsilcisi dinlendi. O da dava dilekçesinin reddini talep etti.

“Duruşmadan sonra Mahkeme karar için toplandı.

“Mahkeme belgeleri inceledi ve yasalara uygun olarak gereğini düşündü.

“1. Bu dava dilekçesinin işleme konulması için gereken yasal harçlar yatırılmıştır. (Atina Maliye Dairesinin 7937743, 7937744/1991 sayılı makbuzları ile 1240917, 4379387/1991 sayılı özel ödeme kuponları).

“2. Bu dilekçe ile, Faziletli Mehmet Emin Şinikoğlu'nu İskeçe Müftüsü olarak atayan 20.8.1991 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin iptali istenmektedir.

“3. ‘Geçici Başmüftü ve Ülkedeki Müftüler ve Müslüman Mülklerinin Yönetimi Hakkındaki’ 2345 sayı ve 1920 tarihli (2345/1920) yasanın 6. maddesi 7. paragrafı hükümlerine göre ‘Müftü atanmış kişi, görevine başlamazdan önce yetkili vali huzurunda, devlet memurlarına özgü olan yemini eder’, 11. maddesine göre ise ‘Başmüftü ve Müftüler resmi bir memur, makam sayılırlar ve diğer Mercilerle devletin resmi dili ile yazışmalar ve yazışmaları posta ve telgraf harçlarından muafır.’ 8. maddesine göre ‘1. Müftüler bölgelerin önemine göre üç sınıfa ayrılır. 2. Devletteki Müftülük-

¹³ Yunanistan Resmi Gazetesi.

lerin sınıf ve sayısı Kraliyet Kararnamesi ile belirlenir.' Bu son hükme göre çıkarılan 2 sayılı ve 17.01.1928 tarihli (2/17.01.1928) kararname ile devlette şu derecelerle on adet Müftülük öngörülmüştür: Yanya birinci sınıf, İskeçe ikinci sınıf ... Bundan başka, 'İdari Devlet Memurları' hakkındaki 1811 sayı ve 1951 tarihli (1811/1951) yasanın 203. maddesine istinaden çıkarılan 09.12 / 09.1.1953 tarihli Kraliyet Kararnamesi ile, diğerleri arasında İskeçe Müftülüğü'nün de, 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın ve 17.01.1928 tarihli Kraliyet Kararnamesi ile öngörülen memur kadroları belirlenmiştir. Diğer taraftan 1920 sayı ve 1991 tarihli (1920/1991) yasa ile onaylanan "Müslüman Din Görevlileri" hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin 9. maddesi ile 2345 sayı ve 1920 tarihli yasa ve ilgili bütün diğer hükümler yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı Kararnamenin 1. maddesinin 7. paragrafında, atanan Müftünün 'görevine başlamazdan önce yetkili vali huzurunda devlet memuru yemini etmesi', 4. maddesinde 'atanan Müftü ve Müftü Naiplerinin Genel Müdür rütbesinde devlet memuru oldukları', 1505 sayı ve 1984 tarihli (1505/1984) yasa ile öngörülen en yüksek derece (1. derece) Genel Müdür maaşı aldıkları belirlenmektedir. Görevlerinin icrası sırasında Anayasa ve yasalarca devlet memurları için öngörülen bütün yükümlülüklere sahiptirler. 7. maddede ise 'Müftülükler devlet mercileri telâkki edilir ve Devletin resmi dilinde yazışırlar. Müftülerce çıkarılan bütün kararlar, yapılan işlemler ve belgeler de resmi dilde düzenlenir. Posta ve telgraf harçları ücretten muaftır.'

"4. 239 sayı ve 1994 tarihli (239/1994) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile değiştirildiği şekilde yürürlükte olan 309 sayı ve 1986 tarihli (309/1986) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3. maddesinin 1. paragrafının (b.) bendine göre 'İdari, adli, askeri devlet ve diğer kamu tüzel kişi memurlarının tayin ve idari durumları hakkındaki iptal dilekçelerini muhakeme etmekle Danıştay'ın 3. Kısmı yetkilidir.' Aynı kararnamenin 4. maddesine göre 'Diğer kısımların yetkili olmadığı meselelerin yargılaması ile 4. kısım yetkilidir.' 2721 sayı ve 1999 tarihli (2721/1999) yasanın 29. maddesi ile değiştirildiği şekliyle yürürlükte olan 702 sayılı ve 1977 tarihli (702/1977) yasanın 1. maddesinin¹⁴ 1. ve 2. paragraflarına göre '1. İdari, adli, askeri devlet, birinci ve ikinci derece yerel yönetim ve diğer kamu tüzel kişi memurlarının tayin ve idari durumları hakkındaki iptal dilekçelerini muhakeme etmekle ilk derecede İdari İstinaf Mahkemeleri yetkilidir.' 2. Yargıç ve yüksek dereceli memurların

¹⁴ Kanımca, Karar metninde "1. maddesinin" metni yoktur. Ancak, 1. maddenin içeriğinden anlaşıldığına göre, bahsedilen madde 1. maddedir ve bir hata neticesinde metinde bulunmamaktadır.

tain ve idari durumları hakkındaki iptal dilekçelerini muhakeme etmekle ilk ve son derecede Danıştay yetkilidir.’ Son olarak, 2026 sayı ve 1992 tarihli (2026/1992) yasanın 15. maddesinin 5. paragrafı ile 1892 sayı ve 1990 (1892/1990) yasanın 78. maddesine eklenen 8. paragraf hükmünde açık bir şekilde, Genel Müdürlerin yüksek dereceli memur oldukları belirtilmektedir.

“5. Yukarıdaki yasa hükümleri ışığında, dava konusu dilekçenin muhakemesi Danıştay’ın 3. Kısmının yetkisi dahilindedir. Çünkü iptali istenen işlem ile Müftü tayin edilmiş bulunmaktadır. Müftüler gerek yasada belirtildiği üzere gerekse görevleri gereği devlet memurudurlar. Devlet dairesi (Müftülük) amiridirler ve bu nedenle Genel Müdür rütbesine sahiptirler. Buna göre bu dava, yasaya uygun olarak Danıştay’ın 3. Kısmında görüşülmektedir.

“6. Dilekçe sahibi, İslâm dinine mensup olup, yasal dini ve manevi lideri olan İskeçe Müftüsünün yetki bölgesinde ikâmet etmekte ve kendi iddiasına göre, iptali istenen işlemin yapıldığı zaman geçerli olan Türkiye ile Yunanistan arasında 1 Kasım 1913 tarihinde Atina’da imzalanıp 14 Kasım 1913 tarihli 4213 sayılı kanun ile onaylanmış bulunan Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesi hükümlerine göre İskeçe Müftüsünün seçmenlerinden olduğundan görüşülen dava dilekçesini vermeye ve dava açmaya yasal çıkarı vardır.

“7. 20 Haziran 1881 tarihinde, Yunanistan ile Türkiye arasında İstanbul Antlaşması imzalandı. 837 sayı ve 1882 tarihli (837/1882) yasa ile de onaylandı. Bu antlaşma, Türk-Yunan sınırlarını da tayin etti (Yunan Devletinin genişlemesi Tesalya ve Arta’nın Yunanistan’a ilhakı -1. ve 2. maddeler-). Bunun yanında, antlaşma, Yunanistan’a bırakılan topraklarda ikamet edenlerin korunması hakkında hükümler de içermektedir. 1881 Antlaşmasının 3. maddesine göre ‘Yunanistan’a bırakılan topraklarda ikamet eden ve Yunan yönetiminde kalanların can, mal, onur, din, örf ve adetlerine saygı duyulacak ve bu hakları ihlâl edilmeyecektir. Doğumdan Yunan vatandaşları ile tam ve aynı medeni ve siyasi haklara sahip olacaklardır.’ Antlaşmanın 8. maddesine göre ise, ‘Yunanistan’a bırakılan topraklarda ikamet eden Osmanlılara din özgürlüğü ve dinlerine göre ibadet ve dua etme hakkı tanınacaktır. Var olan veya oluşacak olan Müslüman Cemaatlerinin özerkliği¹⁵, hiyerarşik örgütlenmeleri ile menkul ve gayrimenkul mülklerinin yönetimine hâle getirilmeyecektir. Bu cemaatlerin manevi liderleri ile ilişkilerine hiçbir şekilde engel getirilemez. Yerel dini mahkemeler, gelecekte de, dini konularda yetkilerini

¹⁵ Muhtariyet, otonomi.

kullanacaklardır.' İstanbul Antlaşması uyarınca 'İslâm Cemaatlerinin Manevi Liderleri Hakkında' 138 sayılı ve 1882 tarihli (138/1882) yasa çıkarıldı. Bu yasa Müftüler hakkında ilk uygulamaları getirmiş ve 'Müftüleri İslâm Cemaatlerinin manevi liderleri olarak nitelendirmiştir.' Bu yasanın hükümlerine göre 'Müftüler, devlet görevlisi olarak, Eğitim ve Din İşleri ile Adalet Bakanlarının teklifi üzerine, Kraliyet Kararnamesi ile atanır ve azil edilirler ve yetkili vali huzurunda devlet memuru yemini verirler.' Bir Müftünün ölümü veya azli halinde, İslâm Cemaati dini lider halefini göstermeğe davet edilir (madde 2). 138 sayılı yasanın Müftülerin yetkilerini (madde 4), Müftülerin görevlerini ve icra şeklini, Müslüman Cemaatlerin Müftü seçimine iştirak şeklinin bütün incelikleriyle belirlenmesi için (madde 5) Kraliyet Kararnamesi çıkarılmasını da öngörmektedir. Bu ilk düzenleyici çerçeve Yenişehir, Farsala, Trikala ve Volos Müftülükleri ile ilgiliydi (1. ve 6. maddeler). Birinci Balkan Savaşının sona ermesiyle Londra Antlaşması imzalandı (17/30 Mayıs 1913, Bkz. 14.11.1913 tarihli Hükümet (Resmi) Gazetesinin 229. Sayı A' Fasikülü). Bu antlaşma ile Osmanlı İmparatoru, Arnavutluk dışında, İmparatorluğun, Ege Denizi sahilinde bulunan Enez ile Karadeniz sahilinde bulunan Midye arasındaki çizginin batısında bulunan Avrupa topraklarını müttefik hükümdarlara terk etmiştir (madde 4). İkinci Balkan savaşının sona ermesiyle, bir taraftan Yunanistan, Karadağ, Romanya ve Sırbistan, diğer taraftan da Bulgaristan arasında (28 Temmuz 10 Ağustos 1913) Bükreş antlaşması imzalanmıştır. (Bkz. 28.10.1913 tarihli Hükümet Gazetesinin 217. Sayısı A' Fasikülü). Bükreş Antlaşması ile Bulgaristan'ın Yunanistan (madde 5), Sırbistan (madde 3) ve Romanya (madde 2) ile sınırları belirlendi. Neticede, Selânik, Halkidiki, Kavala limanı ve bütün iç kesimleri, Güney Epir ile Yanya Yunanistan'a bırakıldı. Londra ve Bükreş Antlaşmalarında mutabık kalınan hususların icrası için Türkiye ile Yunanistan arasında 1/14 Kasım 1913 Atina Barış Antlaşması (Atina Antlaşması) imzalandı. Bu antlaşma 14 Kasım 1913 tarihli ve 4213 sayılı (4213/1913) yasa ile onaylandı. (14.11.1913 tarihli Hükümet Gazetesinin 229. Sayısı A' Fasikülü). Bu antlaşmanın 11. Maddesi şu hususları düzenlemektedir: 'Yunanistan'a verilen ve Yunanistan idaresinde kalacak olan bölgelerde yaşayanların can, mal, haysiyet, din, örf ve adetlerine saygı duyulacaktır. Doğumdan Yunanistan uyruğu olanlarla aynı medeni ve siyasi haklara sahip olacaklardır. Din hürriyeti ve dinin gereksinimlerini icra etme hakkı teminat altına alınmaktadır. Müslümanların aleni ibadetlerinde, Osmanlı İmparatoru Sultanların adlarının Halife olarak anılmasına devam edilecektir. Var olan veya daha sonra oluşacak olan İslâm Cemaatlerinin özerkliği ve hiyerarşik teşkilatlanmalarına ve bu cemaatlere ait menkul ve

gayri menkul mülklerin yönetimine dokunulmayacaktır. Aynı zamanda İslâm Cemaatlerinin ve şahsen Müslümanların manevi liderleri ile ilişkilerine hiç bir engel getirilmeyecektir. Müslümanların manevi liderleri İstanbul'daki Şeyhülislâmlığa bağlı olacak ve Başmüftü'nün görevlerini yerine getirmesi için Şeyhülislâmlık makamının manevi onayı gerekmektedir. Her Müftü kendi bölgesindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilecektir. Başmüftü, Bütün devletteki Müftüler toplantısının göstereceği 3 aday arasından, Yunan Kralı tarafından seçilecektir. Yunan hükümeti, İstanbul'daki Yunan elçisi vasıtasıyla Başmüftü seçimini Şeyhülislâmlık makamına bildirecek ve Şeyhülislâmlık da seçilen Başmüftü'ye 'Mansur' ve 'Mürsalen' gönderip görevlerini icra etme ve Yunanistan'daki diğer Müftülere fetva çıkarma yetkisi vermesine izin verir. Müftüler, dini görevleri ve vakıf mülklerinin yönetimini kontrol yetkilerinden başka, Müslümanlar arasında evlilik, boşanma, nafaka, velâyet, İslâm vasiyetnameleri ve vakıf yöneticileri tayin etme konularında da yetkilidirler. Müftülerce çıkarılan kararlar, yetkili Yunan makamlarınca icra edilir. Miras konularında, ilgili Müslümanlar, önceden anlaşarak, hakem olarak Müftülüğe başvurabilirler. Bu şekilde çıkacak olan hakem kararları aleyhine bütün başvuru usulleri serbesttir.' Bu antlaşmaya eklenen 3 sayılı Protokolde, diğer hususlar yanında, şunlardan da bahsedilmektedir. 'Başmüftü ve Müftüler ... diğer Yunan Devlet görevlileri ile aynı hak ve zorunluluklara sahiptirler.' Müftüler sadece Yunan Krallığı anayasasının 88. maddesine göre azil edilebilirler (Yargıçların azil şekline bahsedilen 1911 anayasasının 88. maddesi) ve 'İslâm Cemaatlerinin tüzel kişi oldukları kabul edilmektedir.' Sevr Antlaşmasının imzalanmasından az bir zaman önce, Hükümet Gazetesinde (3.7.1920 tarihli 148. Sayısı A' Fasikülü) 'Devletteki Müslümanların Geçici Başmüftü'sü ve Müftüleri İle İslâm Cemaatlerinin Mülklerinin Yönetimi Hakkında' 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasa yayınlandı. Bu yasa, Müslümanların devletteki en yüksek dini mercisi olarak Başmüftü'yü öngörmektedir. Başmüftü, ödevlerini icrada, devletteki Müftüleri denetler (1. ve 2. maddeler). Aynı yasanın 3.maddesi Başmüftü'nün seçim ve atanmasına ilişkindir. 6. maddesi ise Müftü seçimleri hakkında şu hükümleri içerir: 'Devletteki Müftülük makamlarından birinin boşalmasından itibaren, bir ay içinde, yetkili Genel Vali veya, Genel Valiliğin bulunmadığı bölgelerde, yetkili Vali, Müftü seçimi ilân eder. Seçim hakkındaki işlem cami ve Müslümanların yaşadığı bölgelerdeki Belediye ve Nahiye binalarına asılır ve en az bir yerli bir de Atina Gazetesinde ilân edilir. Bu işlemle seçim günü ve seçim sandıkları da belirlenir ... Adaylar, gazetede son ilân tarihinden itibaren on beş (15) gün içinde, diplomaları ve savcılıklardan alacakları sabıka

kayıtları ile Genel Valilik veya valiliğe adaylıklarını bildirirler. Genel Vali veya vali, dilekçeleri, sunulmalarından itibaren on (10) gün içinde, kendi mütalâalarını da ekleyerek Din (Diyanet) İşleri Bakanlığına sunar. Bakan, onaylamadıklarını silip, dilekçeleri, on (10) gün içinde, Başmüftülüğe gönderir. Başmüftü, dilekçe sunan adayların yeterliliğini kontrol edip, yeterliği ve yetenekleri olan ile Bakan tarafından silinmemiş adayların listesini, on (10) gün içinde, Valiliklere gönderir. Müftü seçimi yapılan bölgedeki genel seçim listelerinde seçmen olarak kayıtlı bütün Müslümanların seçme hakkı vardır. Seçim, belirlenmiş seçim sandıklarında, oy pusulası kullanılarak, gizli usulle yapılır. Kısmi çoğunluk elde eden aday seçimi kazanır. Asliye Hukuk Mahkemesi seçimi kazanan adayı Müftü ilân eder. On beş (15) gün içinde, her seçmen seçime itiraz edebilir. Seçim onaylanınca belgeler Asliye Hukuk Mahkemesi Başkanınca Din İşleri Bakanlığına gönderilir. Müftünün tayini hakkında Kraliyet Kararnamesi yayınlanır ve Başmüftü'ye tebliğ edilir. Başmüftü de atama işlemini atanın Müftüye tebliğ eder. Müftü olarak atanın kişi, görevine başlamadan önce vali huzurunda, devlet memurlarına özgü olan yemini eder. 2345 sayı ve 1920 tarihli yasa, Başmüftü ve Müftülerin seçimi dışında, Müftülerin yetkilerini de (10. madde) düzenlemektedir. 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın yürürlüğe girmesi ile ve bu yasanın 15. maddesi gereği 138 sayı ve 1882 tarihli yasa yürürlükten kaldırıldı. 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın 1. maddesi hükümlerinden ve bu yasanın başlığından, yasa koyucunun hiç olmazsa Başmüftü atanmasına geçici bir nitelik vermek istediği anlaşılmaktadır. Çünkü Sevr Antlaşmasının imzalanması ile ülkedeki İslâm Cemaatlerinin teşkilat ve yönetimi hakkında özel bir yasa çıkarılması beklenilmekteydi. Böyle bir özel yasa çıkarılmadı. 2345 sayı ve 1920 tarihli yasa kesin olarak 1920 sayı ve 1991 tarihli yasanın 9. maddesi ile yürürlükten kaldırıldı. Birinci Dünya Savaşının sona ermesi ile, 10 Ağustos 1920'de, bir tarafta Büyük Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya (İttifak Kuvvetleri), diğer tarafta da Yunanistan arasında 'Yunanistan'daki Azınlıkların Korunması Hakkında' bir antlaşma imzalandı. Antlaşmanın ilk kısmında söz edildiğine göre, taraflar '1 Ocak 1913 tarihinden itibaren geniş topraklar elde eden Yunan Krallığının, topraklarında yaşayan nüfuslara, milli köken, dil, din farkı gözetmeksizin eşit haklar tanıdığı dikkate alınarak, bu hakların varlığını ve bunların Krallığa eklenecek olan ülkeler nüfuslarına da genişletmek, kendilerine özgürlük ve adalet ilkeleri ile yönetileceklerinin taahhüt edilmesi hakkında, Yunanistan'ın, bazı kuvvetlere karşı üstlendiği zorunluluklardan arınması, bu zorunlulukları Milletler Cemiyetine karşı üstlenmesi' gerektiğinden söz edilmektedir. Böylece, Sevr Antlaşması ile, Fransa ve Büyük

Britanya ‘Yunanistan’ın dini özgürlükler taahhüdünü Milletler Cemiyetine karşı üstlenmesini kabul eder’ ve 3 Şubat 1830 tarihinde gerçekleşen Londra toplantısının 3 Nolu Protokolünde, dini özgürlüklerin korunması konusunda, kendilerine karşı alınan taahhütlerden feragat etmiş oldular. Antlaşmanın 1. [kapsadığı hükümlerin üstün tipik güce sahip olması], 2. [köken, milliyet, dil, ırk veya din farkı gözetmeksizin Yunanistan nüfusunun can, mal ve özgürlüklerinin korunması], 7. ve 8. [yasa huzurunda eşitlik, dillerini özgürce kullanma, dini, yardımlaşma veya eğitim vakıfları kurma hakları], 9. [kamu eğitiminde azınlık dillerinin öğretimi], 14. [‘Yunanistan, Müslümanlarla ilgili olarak, ailevi ve şahsi durumları hakkında, Müslüman örf ve adetlerine uygun olarak gerekli tedbirleri almayı kabul eder. Yunanistan cami, mezarlık ve diğer dini Müslüman kurumlarının korunmasını taahhüt eder’] maddeleri çok önemlidir. Antlaşmanın 16. maddesine göre ‘milli, dini veya dil azınlıkları ile ilgili hükümler ‘Milletler Cemiyeti taahhüdü altında bulunan uluslararası menfaat sağlayan zorunluluklardır.’ Sevr Antlaşması, Lozan Antlaşması ile birlikte 25/25 Ağustos 1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile (25.8.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 238. Sayısı A’ Fasikülünde yayınlandı) ayrıca da 29.9.1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile (30.10.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 311. Sayısı A’ Fasikülü) onaylandı. Bu arada, 10 Ağustos 1920 tarihinde İttifak Kuvvetleri ile Yunanistan arasında Trakya Antlaşması imzalandı. Bu Antlaşmanın 1. maddesine göre ‘İttifak Kuvvetleri, 27 Kasım 1919 tarihinde Bulgar Monarşisine ait olan Trakya toprakları hakkında Neilly Sur Seine’de Bulgaristan ile imzaladıkları Barış Antlaşmasının 48. maddesine göre sahibi oldukları bütün hakları Yunanistan’a devretmektedir. Trakya Antlaşması 29.9.1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname (15.11.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 330. Sayısı A’ Fasikülü) ile onaylandı. Ancak, Batı Trakya’nın Yunanistan’a kesin verilmesi, savaş halinin sona ermesiyle, 1923 yılında gerçekleşti. Daha sonra, 24 Temmuz 1923 tarihinde, Lozan’da bir tarafta Büyük Britanya, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı, diğer tarafta da Türkiye arasında barış Antlaşması imzalandı. (Bu Antlaşma 23.8.1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile onaylandı [25.8.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 238. Sayısı A’ Fasikülü]). Antlaşmanın 2 - 22 maddeleri toprak meselelerini düzenlemekte, 37 - 45 maddeleri ise azınlıkları koruma hükümlerini içermektedir. Özel olarak bu hükümler şu hususları düzenlemektedir: ‘Türkiye, 38 - 44. maddelerdeki hükümlerin temel kanun olarak kabul etmeyi ve hiç bir kanun, yönetmelik veya resmi işlemin bu hükümlere aykırı olmayacağını ve hiç bir kanun, yönetmelik veya resmî

işlemin bu hükümlerden üstün olmayacağı zorunluluğunu üstlenir (madde 37). 'Türk hükümeti, doğum, milliyet, dil, ırk veya din farkı gözetmeksizin, Türkiye'nin bütün vatandaşlarının can ve özgürlüklerini koruma zorunluluğunu kabul eder. Bütün Türk vatandaşları, alenen veya özel hayatlarında, uygulanması kamu düzeni veya ahlâkına aykırı düşmeyen diledikleri inanç, din veya mezheplere sahip olabilirler. Türk Hükümeti tarafından Milli Savunma veya kamu düzenini koruma sebepleri ile alınacak ve bütün Türk vatandaşları için geçerli olacak bölge veya kısımların yasaklanması hakkı mahfuz tutulmak üzere, Müslüman olmayan azınlıklar serbest dolaşım ve göç hakkından istifade edeceklerdir (Madde 38). Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşları, Müslümanlarla aynı medeni ve siyasi haklara sahip olacaklardır. Bütün Türk vatandaşları, din farkı gözetilmeksizin, kanun huzurunda eşit olacaklardır. Din, mezhep veya inanç farkı hiç bir Türk vatandaşının medeni ve siyasi haklarının istifadesinde ve özel olarak devlet makam ve mevkilerine kabul edilme ve şereflendirilmesine veya çeşitli meslek veya sanayicilik icra etmesine engel teşkil edemez. Bütün Türk vatandaşlarının, özel veya ticari ilişkilerinde, dini konularda, basında, her çeşit yayıncılıkta veya aleni toplantılarda dilediği dili kullanmasına hiç bir kısıtlama getirilemez. Resmi dilin varlığına rağmen, Türkçe dışında dil konuşan Türk vatandaşlarının, mahkemelerde, sözlü olarak, kendi dillerini kullanmalarına gereken kolaylıklar sağlanacaktır. (madde 39)'. Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşları, hukuken ve esasen diğer Türk vatandaşları ile aynı koruma ve taahhütlerden istifade edecekler ve özel olarak kendi masrafları ile her çeşit yardımlaşma, dini, sosyal kurumlar, okullar ve başka eğitim kurumları kurma, yönetme ve kontrol etme ve bunlarda kendi dillerini kullanma ve dinlerinin gereklerini icra etme hakkına sahip olacaklardır.' (madde 40). Türk Hükümeti, ciddi oranda Müslüman olmayan vatandaşların yaşadığı şehir ve bölgelerde, kamu eğitimiyle ilgili olarak, ilkokullarda, bu Türk vatandaşları çocuklarının kendi dillerinde eğitim yapmaları için gereken kolaylıkları sağlayacaktır. Bu hüküm, Türk hükümetinin bu okullarda Türkçe öğrenimini mecbur etmesini engellemez. Ciddi oranda Müslüman olmayan Türk vatandaşlarının yaşadığı şehir ve bölgelerde, bu azınlıklara devlet, belediye ve diğer bütçelerden eğitim, din veya hayır işleri için tahsis edilen paralardan adil pay verilmesi taahhüt altına alınacaktır... (madde 41). Türk Hükümeti, Müslüman olmayan azınlıkların ailevi ve şahsi durumlarının, bu azınlıkların örf ve adetlerine göre düzenlenmesi için gerekli tedbirleri almayı kabul eder... Türk hükümeti, adı geçen azınlıkların kilise, havra, mezarlık ve diğer dini kuruluşlarını himaye etmek zorundadır. Aynı

azınlıkların halen Türkiye’de bulunan hayır ve dini kuruluşlarına her kolaylık ve izin verilecek ve Türk hükümeti, aynı azınlıkların yeni kurulacak hayır ve dini kuruluşlarına, aynı cinsten olan diğer özel kuruluşlara sağlanmış gerekli kolaylıkların gösterilmesine itiraz etmeyecektir (madde 42). ‘Müslüman olmayan Azınlıklara mensup olan Türk vatandaşları, inanç, din ve adetlerine aykırı işler yapmak mecburiyetinde olmayacaklar, ne de haftalık istirahat gününde mahkeme huzuruna çıkmayı veya başka yasal işlem yapmayı reddetmeleri halinde herhangi bir mağduriyete maruz kalmayacaklardır. Bu hüküm, gayri Müslim azınlıklara mensup Türk vatandaşlarını, kamu düzenini sağlamak için bütün Türk vatandaşlarına yüklenen zorunluluklardan muaf tutmaz’ (madde 43). ‘Türkiye, bu bölümün daha önceki maddelerinde Müslüman olmayan azınlıklar için söz konusu edilen hükümlerin, uluslararası menfaat yaratmakta olup Milletler Cemiyetinin taahhüdünde olduğunu kabul eder. Bu hükümler, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunun muvafakati olmadıkça değiştirilemez...’ (madde 44). ‘Bu bölüm hükümleri ile Türkiye’deki Müslüman olmayan azınlıklara tanınan hakları Yunanistan tarafından kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlıklar için de kabul eder’ (madde 45). 23/25 Ağustos 1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmış olan Türk ve Yunan Nüfuslarının Mübadelesi Hakkındaki Sözleşme onaylandı. Bu sözleşmeye göre, Türk topraklarında yerleşik Yunan Ortodoks dinine mensup Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşik Müslüman dinine mensup Yunanistan uyrukları 1 Mayıs 1923’ten itibaren zorunlu mübadeleye tabi tutulacak (madde 1). Fakat a) İstanbul’da ikâmet eden Yunanlılar ile b) Batı Trakya’da ikâmet eden Müslümanlar bu mübadeleye dâhil değildir.

“8. Osmanlı Devletinin teşkilatlanmasında ‘millet’ sistemi önemli rol oynamıştır. Millet, Osmanlı Devletinin imtiyazlar, muafiyetler ve yavaş yavaş kısmi özerklik verdiği milli ve dini topluluklara denirdi. Millet sisteminin kurumsal rolü, Türk tarihinde “Tanzimat” olarak adlandırılan 1839 - 1876 devresinde daha fazla kuvvetlendi. Tanzimat dönemi reformları çerçevesinde Hatt-ı Hümayun yayınlandı ve böylece, tipik olarak da, gayri Müslim toplumlar içinde reformlar başlatıldı. Her dini toplumda, din adamları ile halk temsilcilerinin katılması ile gerçekleşen toplantılar teşkilat tasarıları hazırladılar ve bunlar Bab-ı Ali tarafından onaylanıp yasa haline geldiler. İslâm devletinde, Ortodoks Toplumunu bu yönetmeliklerle yönetildi. Yunanistan ile Osmanlı İmparatorluğu arasında Atina Antlaşması imzalanırken (1913), Osmanlı Devleti’nin teşkilatı ‘millet’ sistemine dayanmaya devam ediyordu.

Bu antlaşmanın 11. maddesi hükümlerinde sözü edilen, Yunanistan'daki Müslüman toplumların özerkliği ve dini lider olarak, Müftülerin bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmesi, bu millet sistemi esaslarına dayanmaktaydı. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından (Türkiye Büyük Millet Meclisinin 308 sayı ve 1/2 Kasım 1922 tarihli Kanun Hükümünde Kararnamesine bakınız¹⁶), İttifak Kuvvetleri ile Türkiye (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti temsilcileri ile temsil edildi) arasında Lozan Antlaşmasının imzalanmasından (24.07.1923) önce, 'millet' sistemi yeni Milli Türk Devletinin yapı ve ideolojisi ile ters düştü.

"9. 1920 sayı ve 1991 tarihli yasanın tek maddesi ile 'Müslüman Din Görevlileri Hakkındaki' 24.12.1990 tarihli Kanun Hükümünde Kararname onaylandı (4.2.1991 tarihli Hükümet Gazetesinin 11. Sayısı A' Fasikülü). Bu Kararnamenin 1. maddesi şu konuları düzenlemektedir: '1. Müftülük makamının boşalmasından itibaren üç ay içinde, Bölge Valisi bir işlemle adayları dilekçe sunmaya davet eder. Valinin bu işlemi il merkezinde çıkan en az bir gazetede veya böyle bir gazete yoksa bir Atina Gazetesinde ilân edilir ve valilik binası ile ildeki camiler ile Müslümanların ikâmet ettiği Belediye ve Nahiye binalarına asılır. 2. Müftülük makamına, Memurluk Kanununun (611 sayı ve 1977 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi) 21 - 23 maddelerinde sözü edilen atanma engeli olmayan, Yüksek İslâm İlâhiyat Fakültesi mezunları, icazetname sahipleri veya en az on yıl imamlık yapmış ve dini bilgi ve ahlâkları yönünden dikkat çeken, Yunan uyruklu Müslümanlar seçilebilir. 3. Adaylar, il binasına ilânın asılmasından itibaren iki ay içinde, 1. maddede sözü edilen dilekçelerini bölge valisine sunarlar. Yabancı devletlerden alınan diplomalar Dışişleri Bakanlığınca yapılan tercümeleri ile birlikte, imamlık hakkındaki görevini gösterir belge, sabıka kayıt sureti, asıllılık¹⁷ belgesi ve devlet memuriyetine atanmak için gerekli her çeşit belge ve adayların

¹⁶ Yunanca metinden Türkçeye çeviriyi yaparken, Yunancadaki anlamına ve metindeki aslına sadık kalarak yukarıdaki gibi tercüme etmek zorunda kaldık. Yunanca metinde: "TBMM kararı" veya "Heyet-i Umumiye kararı" denilmemektedir. İstenseydi Yunan Danıştay kararındaki metinde bu anlama gelebilecek şekilde yazılabilirdi.

¹⁷ Yunanca'daki "ithagenis" teriminin Türkçe'deki karşılığı "asıllılık"tır. Ancak bunun bizim Türk hukuk sistemindeki anlayışa göre ('vatandaşlık') olarak algılanması gerekir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. CİN, T.: "Yunan Vatandaşlık Yasasına Göre Yunan Asıllılığının (Vatandaşlığının) Kazanılması", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı:2, İzmir 2003, s. 1 vd.; CİN, T.: "Yunanistan'da Milli Kimlik Anlayışının Hukuki Boyutları ve En Temel Bir İnsan Hakları İhlâli Örneği", İzmir Barosu Dergisi, Yıl: 71, Sayı: 3, İzmir 2006, s. 131 vd.

yeteneklerini göstermeye yarayan her çeşit belge dilekçeye eklenir. 4. Bir önceki paragrafta sözü edilen sürenin sona ermesinden itibaren on gün içinde, vali, dilekçe ve evrakları, aday listesi ile birlikte Bölge Genel Sekreterine sunar. 5. Bölge Genel Sekreteri, bu belgeleri almasından itibaren bir ay içinde, yetkili valinin başkanlığında, Genel Sekreterlik Bölgesindeki Yunanlı Müslüman din görevlileri ile seçkin Yunanlı Müslümanlardan oluşan on bir (11) kişilik bir komisyon oluşturur, toplantı tarih ve yerini belirler ve üyelere bu işlemi tebliğ eder. Kâtiplik görevi, valinin tayin edeceği bir il memuru tarafından icra edilir. Komisyon belirlenen gün ve saatte belirlenen yerde toplanır. Her üye, adayların yetenekleri hakkındaki görüşlerini tutanaklara yazarlar. Komisyon, çoğunluğa bakılmadan, toplantıya gelen üyelerle yasal olarak toplanır. Hiç bir üye gelmez ise, Komisyon Başkanı olan vali, kâtip ile birlikte, bir rapor düzenler. Adayların yetenekleri hakkındaki görüşlerini ve diğer üyelerin toplantıya gelmediklerini belirtirler. 6. Bölge Genel Sekreteri, Komisyon tutanağı veya vali raporunu ve seçime yarayacak diğer belgelerle birlikte, Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanına sunar. Tercih için, adayların ahlâkları, dini bilgileri ve genel olarak dini etkinlikleri esas alınır. 7. Müftü, on yıllık bir süre için, Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanının teklifi neticesinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile atanır. Bu sürenin yenilenmesi mümkündür. Müftü olarak atanan kişi, görevine başlamazdan önce, yetkili vali huzurunda devlet memurları andını içer ...' Aynı Kanun Hükmünde Kararnamenin 5. maddesi şu konuları düzenlemektedir: '1. Müftü, bölgesinde, bu Kanun Hükmünde Kararnamede bahsedilen yetkilerle Kutsal İslâm Hukukundan kaynaklanan dini görevleri icra eder. Müslüman din görevlilerini atar, denetler ve azil eder, Müslümanlar arasında dini nikâhları kıyar veya onaylar. Kutsal İslâm Hukuku ile ilgili konularda görüş beyan eder. 2. Müftü, bölgesindeki, Yunan uyruklu Müslümanlar arasında, Kutsal İslâm Hukukunun geçerli olduğu evlilik, boşanma, nafaka, velâyet, vesayet, İslâm vasiyetnameleri ve miras konularında yetkilidir. 3. Nizalı davalarda Müftülerin çıkardığı kararlar, Müftünün bölgesindeki Tek Üyeli Asliye Hukuk Mahkemesince onaylanmadıkça icra edilemez. Mahkeme, kararın Müftünün yetki çerçevesinde çıkarıldığını ve uygulanan hükümlerin anayasaya uygun olup, olmadığını denetler. Tek Üyeli Asliye Hukuk Mahkemesi kararı aleyhine Çok Üyeli Asliye Hukuk Mahkemesi nezdinde itiraz edilebilir. Çok Üyeli Asliye Hukuk Mahkemesi kararı aleyhine hiç bir müracaat usulü yoktur'. Yukarıda konu edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 6. maddesi 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın ve bu konularla ilgili bütün yasa hükümlerini yürürlükten kaldırdı. Yukarıda sözü edilen 1920 sayı ve 1991 tarihli yasa ile onaylanan

24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesi hükümleri ve bunlarda öngörülen düzenlemeler doğrultusunda 20.8.1991 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarıldı. (20.08.1991 tarihli Hükümet Gazetesinin 143. Sayısı 3. Fasikülünde yayınlandı.) Bu kararname ile faziletli Mehmet Emin Şinikoğlu İskeçe Müftüsü olarak atandı. İptal dilekçesinde ileri sürülen tek sebep Türkiye ile Yunanistan arasında 1 Kasım 1913 tarihinde Atina'da imzalanıp, 14 Kasım 1913 tarihli 4213 sayılı yasa ile onaylanan antlaşmadır. Bu Barış Antlaşmasının 11. maddesi hükümlerinin onaylanmasından itibaren, Anayasanın 28. maddesi gereği yüksek tipik güce sahip olması ve bunları yürürlükten kaldıran veya aykırı düzenlemeler getiren her yasa, kanun gücünde değildir. Bu yasalara dayanılarak yapılan işlemler de geçersizdir. Dilekçe sahibi, bu hususlar ışığında, yukarıda sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin, Atina Antlaşmasının 11. maddesinde düzenlenmiş bulunan 'her Müftü kendi bölgesindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilir' hükmünü yürürlükten kaldıran ve halk iştiraki olmayan değişik atama yöntemi getiren düzenlemelerin, kanun üstü güce sahip Atina Antlaşmasının 11. maddesi ile Anayasanın 28. maddesine aykırı ve yukarıda sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesi ile öngörülen mevzuata göre, İskeçe'ye Müftü atanması hakkındaki Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin iptali gerektiğini iddia etmektedir.

“10. Anayasanın 28. maddesinde şunlar düzenlenmektedir: 'Genellikle kabul gören uluslararası hukuk kuralları ve uluslararası antlaşmalar kanunla onaylanması ve her birinin usulüne uygun olarak yürürlüğe girmesiyle Yunan iç hukukunun ayrılmaz bir parçası olurlar ve diğer her aleyhe hukuk düzenlemelerine üstün olur. Uluslararası hukuk ve uluslararası antlaşmaların yabancılara uygulanması da her zaman karşılıklılık koşulu ile yerine getirilir.' Bu hüküm, daha önceden imzalanmış ve 1975 Anayasasının yürürlüğe girdiği zaman geçerli olan bütün uluslararası antlaşmalar için de geçerlidir. (Bkz. Danıştay kararları; 455/1996, 1975/1991).

“11. Uluslararası hukukun genel kurallarından biri de, uluslararası ilişkilerde 'pacta sunt servanda (ahde vefa ilkesi olarak, anlaşılan hususlara sadık kalınması)' ilkesinin geçerli olmasıdır. Uluslararası hukukun temel ilkelerinden bir diğeri de devletin uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerinden tek tarafı olarak kurtulamayacak olmasıdır. Devletin, bu yükümlülüklerden kurtulabilmesi için antlaşma yapılması gereklidir. Fakat antlaşma, aynı konudaki daha sonraki antlaşmanın içeriğinden de anlaşılabilir. Bu durumda, daha sonraki antlaşma hükümleri bir önceki ile uymaya-

bilir veya antlaşma taraflarının bundan sonraki yükümlülüklerinin daha sonra yapılan antlaşma koşullarına göre geçerli olmasını istedikleri açıkça belli oluyorsa, eski antlaşma geçersizdir. Aksi takdirde, yeni antlaşma hükümlerinin aykırı olmadığı eski antlaşma hükümleri de geçerlidir. (Bkz. 23.5.1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 59 ve 30. maddeleri, Yunanistan tarafından bu antlaşma 402 sayılı ve 1974 tarihli (402/1974) Kanun Hükmünde Kararname ile onaylandı ve Hükümet Gazetesinin 141. Sayısının A' Fasikülünde yayınlandı). Bu antlaşmanın, 4. maddesine göre, yürürlüğe girmesinden önce yapılan antlaşmalar için geçerli değildir. Fakat daha önceden geçerli olan gelenek hukukunun genel ilkelerini yasallaştırmaktadır.

“12. Yunanistan ile Türkiye, Lozan antlaşmasının 45. maddesi ile devletlerinde ikâmet eden bütün vatandaşların, doğum, milliyet, dil, ırk veya din farkı gözetmeksizin, can ve özgürlüklerini koruma teminatı vermişler, kamu düzeni ve genel ahlâka aykırı düşmemek koşulu ile, alenen veya özel hayatlarında, diledikleri inanç, din veya mezhebe mensup olma (madde 38) ve din farkı gözetmeden yasa önünde eşitlik hakkı tanımışlardır. (Bkz. 39, 40 ve 43. maddeler). Antlaşmanın azınlıkların korunması hakkındaki maddeleri (Bkz. Lozan Antlaşmasının 37 – 45. maddeler) artık eşit muameleye ve azınlık mensuplarının, bireysel ve siyasi haklarının icrasında, Yunanistan ile Türkiye'nin diğer uyruklarıyla özdeşleşmesine dayanmaktadır. Buna rağmen, uygulamada da eşit muamelelerin gerçekleşmesi için, bazı maddeler, taraflara azınlıkların özel muameleye tabi tutma mecburiyeti yaratmaktadır. Mahkemeler huzurunda Türkçe veya Yunanca dillerinin kullanılması, ciddi oranda Ortodoks veya gayri Müslim nüfusun oturduğu kent ve bölge ilkokullarında Türkçe veya Yunanca öğretilmesi, kişisel ve ailevi durumlarının düzenlenmesi için tedbirler alınması. (Bkz. Lozan Antlaşmasının 39, 41 ve 42. maddeleri). Lozan Antlaşmasında, Müslümanların dini liderleri hakkında herhangi bir düzenleme yoktur. Böyle bir düzenlemenin eksikliği rastlantı değildir. Fakat istek dâhilindedir. Tarafların, Müslümanların dini liderlerinin seçimine Atina Antlaşması ile getirilen düzenlemenin kaldırılması hakkındaki isteğini belirtmektedir. Gerçekten, Lozan Antlaşmasının yukarıda sözü edilen hükümlerinden (37 – 45. maddeler), Yunanistan ile Türkiye'nin bundan böyle Atina Antlaşmasının 11. maddesinin geçerli olmamasını istedikleri anlaşılmaktadır. Çünkü Atina Antlaşmasının 11. maddesi ile teminat altına alınan İslâm Cemaatlerinin özerklidir. Bunun en özel şekli de, manevi liderlerinin bu cemaatlerin üyeleri tarafından seçilmesidir. Bu konu Lozan Antlaşması ile getirilen düzenlemelere uymamaktadır. Çünkü daha önce de bahsedildiği gibi,

Lozan Antlaşması, bireysel ve siyasi haklar konusunda, azınlıkların korunmasını, eşit muamele ve azınlık fertlerinin tarafların (Yunanistan ile Türkiye) diğer uyrukları ile tam özdeşleştirme esasına dayandırmaktadır. Özel olarak, Müftülerin seçimini bölgelerinde ikâmet eden Müslümanlar tarafından gerçekleşmesini öngören Atina Antlaşması, tarafların bütün uyruklarının eşit muamele görme ilkesine aykırıdır. Çünkü Yunan uyruklu Ortodoks Hıristiyanların dini liderleri (Başpiskopos ve Piskoposlar), Yunanistan'daki, yasalara göre, halk iştiraki olmaksızın, kilise organları tarafından seçilmekteydi, ve seçilmektedir (Bkz. 100 sayı ve 1872 tarihli (100/1872) yasa, Hükümet Gazetesinin 25. Sayısı A' Fasikülü, 1923 yılı Teşkilat Yasasının 24. maddesi, Hükümet Gazetesinin 287. Sayısı A' Fasikülü, 5187 sayı ve 1931 tarihli (5187/1931) yasanın 10. maddesi, Hükümet Gazetesinin 110. Sayısı A' Fasikülü, 1493 sayı ve 1938 tarihli (1493/1938) yasanın 2 – 11. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 455. Sayı A' Fasikülü, 2170 sayı ve 1940 tarihli (2170/1940) yasanın 16 – 18. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 5. Sayısı A' Fasikülü, 671 sayı ve 1943 tarihli (671/1943) yasanın 15 – 17. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 324. Sayısı A' Fasikülü ve 590 sayı 1977 tarihli (590/1977) yasanın 12 – 13. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 146. Sayısı A' Fasikülü). Diğer taraftan, Atina Antlaşmasının 11. maddesi, 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın 10. maddesi, 1920 sayı ve 1991 tarihli yasayla onaylanmış olan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 5. maddesinin 2. ve 3. paragrafları hükümlerine göre Müftüler, esas olarak, din görevlisidir. Fakat diğer taraftan da, bölgelerindeki Müslümanların aile ve miras hukuku ile ilgili bazı meselelerde, Yunan Devletinin adalet dağıtan organlarıdır. Aynı zamanda, Atina Antlaşmasına eklenen 3 Nolu Protokol, 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın 6. maddesinin 7. ve 11. fıkraları ve yukarıda sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesinin 7. fıkrası ile 4. maddesi hükümleri gereği Müftüler yüksek devlet memuru olarak atanırlar. Fakat Yunan hukuk düzeninde ve bütün anayasaların ışığı altında (1844 Anayasasının 27. ve 86. maddeleri, 1864 Anayasasının 34. ve 87. maddeleri, 1911 Anayasasının 34. ve 87. maddeleri, 1925 Anayasasının 78. ve 91. maddeleri, 1927 Anayasasının 81. ve 94. maddeleri, 1952 Anayasasının 34. ve 87. maddeleri ve 1975 Anayasasının 87. ve 103. maddeleri), kişisel ve görevsel bağımsızlıklarının önemli olması bakımından, yargıçların siyasi tarafsızlığının da sağlanması için devlet memurları Yunan vatandaşları tarafından seçilmezler, atama yolu ile göreve başlatılırlar. Devlet memuru, hatta yüksek devlet memuru olan ve bazı konularda yargıç görevi gören Müftülerin, Yunan uyruklu Müslümanlar tarafından seçilmesi, diğer taraftan

bazı yargıç ve memurların atanması konusu, Yunan Anayasa sisteminde ciddi çatlaklar oluşturacağı gibi, Müslüman azınlığa mensup Yunan uyruklarının bireysel ve siyasi haklarının icrası konusunda, yukarıda bahsedilen eşit muamele ve tam özleştirme ilkesine de aykırı olacaktır.

“13. Daha önce de söylendiği üzere, Atina Antlaşmasının 11. maddesinde, diğer konular yanında, ‘İslâm Cemaatlerinden’ bahsedilmektedir. Bunların özerkliği teminat altına alınmaktadır (Hatta 3. Nolu Protokol bu cemaatlere tüzel kişilik tanımaktadır). Aynı maddeye göre, ‘Müftüler bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilirler ve İslâm Cemaatlerinin manevi liderleri olarak, İstanbul’daki Şeyhülislâmlığa (Şeyhülislâm, Halife olan Padişah’tan sonra en yüksek manevi lider olup, Din İşleri ve Dini Eğitim Bakanları) bağlı olup, Başmüftü’nün görevini icra etmesi için Şeyhülislâmlığın manevi onayı gerekmektedir. Şeyhülislâm, Başmüftü’ye ‘Mansur’ (yani Padişahın Halife, yani bütün Müslümanların dini lideri özelliği ile mevki verdiği diploma) ve ‘Mürsâlen’ (Şeyhülislâmlık tarafından atamanın gerçekleştiğini gösteren resmi mektup) gönderip, görevlerini icra etmesine ve Yunanistan’daki diğer Müftülere fetva verme yetkisi konusunda izin verir. (Fetvalar, Kutsal İslâm kanunundaki konular hakkında görüş bildirir). Başmüftü, bütün Yunanistan’daki Müftüler toplantısının göstereceği üç aday arasından, Yunan Kralı tarafından seçilir. Fakat Atina Antlaşmasının 11. maddesi düzenlemeleri doğrudan iki sisteme, yani yukarıda sekizinci (8.) gerekçede sözü edilen ‘millet’ sistemi ile ‘Halifelik’ sistemine bağlıdır. Bu müesseseler yeni Milli Türk Devletinin mantığına tamamen aykırıdır. Bunlardan, açık olarak, yeni Milli Türk Devletinin, Lozan Antlaşmasının imzalanması ile, bundan böyle, Atina Antlaşmasının yukarıda konu edilen hükümlerinin geçerli olmaması isteği anlaşılmaktadır. Çünkü bu hükümler, Osmanlı’dan kaynaklanan ve Türkiye’deki yeni yapılanmaya uymayan, yani bir taraftan ‘millet’ sistemi ile teşkilatlanmaya, diğer taraftan da teokratik anlayışlara bağlıdır ki bu unsurlar yeni Türk Devletinin siyasi rejimi tarafından kesin olarak reddedilmektedir.

“14. Yukarıdaki iki gerekçede, Lozan Antlaşmasının imzalanması ile, Yunanistan ile Türkiye’nin, Atina Antlaşmasının 11. maddesinin Yunanistan’da Müftülerin bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmesini öngören hükümlerinin bundan böyle geçersiz olmasını istediklerinden söz edilmektedir. Aşağıdaki düşüncelerden de tarafların bu isteği anlaşılmaktadır: a) 11. madde hükümlerinin, Yunanistan ve Türkiye’deki azınlık mensupları tarafından bireysel ve siyasi haklarının kullanılmasında, bu

devletlerin diğer uyruklarıyla eşit muamele ve tam özdeşleşme ilkesine aykırılığı, ki Lozan Antlaşması'nın azınlıkların korunması hakkındaki 37 - 45 maddelerindeki düzenlemeler bu ilkeye dayanmaktadır ve b) Lozan Antlaşmasını imzalayan yeni Türk Devletinin yapı ve ideolojisine ters düşen Osmanlı Devletinin 'millet' sistemine dayanmaktadır. Diğer taraftan, Lozan Antlaşmasının imzalanması ile, Yunanistan ile Türkiye'nin, Atina Antlaşmasının 11. maddesi hükümlerinin bundan böyle geçersiz olmasını istedikleri şu hususlardan da anlaşılmalıdır: a) Lozan Antlaşmasının imzalanmasından iptali istenen işlemin çıkarılmasına kadar, Müslüman seçmenler tarafından Müftü seçimini öngören Atina Antlaşması'nın 11. maddesi ile 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın (bu yasanın, 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasayla onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 9.¹⁸ maddesi ile tipik olarak yürürlükten kaldırılmıştır.) 6. maddesi hükümleri hiç bir zaman uygulanmamıştır ve aradaki zaman zarfında Müslüman azınlığın Müftüleri bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmeyip, atanmışlar ve atama işlemlerine yerli ve uluslararası mahkemelerde itiraz edilmemiştir, b) Türkiye ve diğer İslâm devletlerinde (Mısır, Fas, Cezayir vs.) Müftüler, eskiden beri atanmaktadır. Müslüman seçmenler tarafından seçilmemektedir. c) Atina Antlaşmasının imzalanmasından (1 - 14.11.1913) Lozan Antlaşmasının imzalanmasına (24.7.1923) kadar geçen zaman zarfında yaşanan önemli olaylar (Birinci Dünya Savaşı, Anadolu hezimetini, Yunan Türk nüfuslarının mübadelesi, yeni Türk Devletinin oluşması) nedenleriyle, Yunanistan ve Türkiye'de sınırlar, nüfus, azınlıklar ve devlet yapısı ile ilgili tahmin edilmesi mümkün olmayacak kadar köklü değişiklikler yaşandı. Bu olaylar ve yukarıda bahsedildiği gibi, Yunanistan ile Türkiye, Atina Antlaşmasının 11. maddesinin, Müftülerin bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmesini öngören hükümlerinin bundan böyle geçersiz olmasını, daha sonra imzalanan Lozan Antlaşmasında kabul ettiklerinden, bu hükümler, on birinci (11.) gerekçede bahsedildiği gibi, iptal edilmişlerdir. Onuncu (10.) gerekçede belirtildiği gibi, Lozan Antlaşması ile Atina Antlaşmasının 11. maddesi hükümleri iptal edildiklerinden ve 1975 Anayasasının yürürlüğe girdiği zaman yürürlükte olmadıklarından, normal yasaya göre üstün tipik bir güce sahip olmamışlardır. Buna göre, Yunanistan'da Müftülerin seçimi ve atanması konularında yasada üstü kapalı hükümler bulunmadığından, 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasa ile onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin ilgili maddeleri ile 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın

¹⁸ Metinde 6. maddeden söz edilmektedir. Oysa doğrusu 9. maddedir.

yürürlükten kaldırılması, Müftülerin, Müslümanların dini liderleri ve seçkin Müslüman uyruklarının iştiraki (Bkz. sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesi) ile yapılması yani Müslüman seçmenler tarafından seçilmemesi, Anayasanın 28. maddesini ihlâl etmemektedir ve bu hükümlere göre Mehmet Emin Şinikoğlu'nun Müftü olarak atanması yasaldir. Bu sebeplerden, dava dilekçesinde ileri sürülen tek iptal sebebi dokuzuncu (9.) gerekçede bahsedildiği üzere dayanaksız olduğundan, dava dilekçesinin tümünün iptali gerekmektedir.

Bu sebeplerden

Dava dilekçesinin reddedilmesine,

Yatırılan harçların iade edilmemesine,

Ve davacının, Devlete yüz otuz bin (130.000) drahmi mahkeme masrafi ödemeye mahkûm edilmesine karar verildi.

Mahkeme karar için 5 Aralık 2000 tarihinde toplandı. Karar 11 Nisan 2001 tarihinde ilân edildi. ...”

B. 466 SAYI ve 2003 TARİHLİ KARARIN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

“ ...

“Dava konusu: 28.12.2001 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin iptali (Bkz. Hükümet (Resmi) Gazetesinin 3. nüshası 2/9.01.2001).

“ ...

“Duruşmaya, rapor yazıcı yargıç A. Goçis'in raporunun okunması ile başladı, davacı avukatının iptâl davası dilekçesinde sözünü ettiği sebepleri ve iptâl davası dilekçesinin kabulünü isteyen sözlü savunmasının yanı sıra, davalı avukatının da iptâl davası dilekçesinin reddini talep eden görüş ve düşünceleri dinlendi ve yapılan aleni duruşma neticesinde;

“GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ

“1. İptal davası dilekçesinin mevzuata uygun olarak ikâme edilebilmesi için gerekli mahkeme harçlarının yatırılmış olduğu görüldü;

“2. Davacılar, iptal davası dilekçeleriyle Gümülcine Müftüsü Meço Cemali'nin¹⁹ görev süresinin yenilenmesine ilişkin 28.12.2001 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin iptalini talep etmektedirler.

¹⁹ Hafız Cemali.

“3. ‘Geçici Başmüftü ve Ülkedeki Müftüler ve Müslüman Cemaatin Mülklerinin Yönetimi’ hakkında 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın 6/7. maddesi hükümlerine göre ‘Müftü olarak atanan kişi, göreve başlamazdan önce yetkili vali huzurunda, devlet memuru yemini eder’; yine aynı yasanın 11. maddesine göre de ‘Başmüftülük ile Müftülükler resmi makam sayılırlar ve diğer resmi daire ve müesseselerle devletin resmi dili ile yazışmalar ve yazışmaları posta ve telgraf harçlarından muaftır.’, aynı yasanın 8. maddesine göre ‘1. Müftüler, tayin edildikleri bölgelerin önemine göre üç sınıfa ayrılırlar. 2. Devletteki Müftülüklerin sınıf ve sayısı Kraliyet Kararnamesi ile belirlenir’. Bu son hükme göre çıkarılan 2/17.1.1928 tarihli kararname ile ülkede şu derecelerle on (10) Müftülük öngörülmektedir: Yanya ve Gümülcine birinci sınıf ... Bundan başka, ‘İdari Devlet Memurları’ hakkındaki 1811 sayılı ve 1951 tarihli yasanın 203. maddesine istinaden çıkarılan 9.12 / 9.1.1953 tarihli Kraliyet Kararnamesi ile, diğerleri arasında Gümülcine Müftülüğü’nün de, 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın (A’5) ve 17 / 01.1928 tarihli Kraliyet Kararnamesi ile öngörülen memur kadrosu belirlenmektedir. Diğer taraftan 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasa ile onaylanan ‘Müslüman Din Görevlileri’ hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin 9. maddesi ile 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasa ve ilgili bütün diğer hükümler iptal edilmiştir. Aynı kararnamenin 1/7. maddesi hükümlerine göre tayin edilen Müftü ‘göreve başlamazdan önce yetkili vali huzurunda devlet memuru yemini eder’, söz konusu yasanın 4. maddesinde ‘atanan Müftü ve Müftü Naipleri, Bakanlık Müsteşarı derecesinden devlet memuru olduklarından, 1505 sayılı ve 1984 tarihli yasa ile öngörülen en yüksek derece (1. derece) müsteşar maaşı aldıkları belirtilmektedir. Görevlerinin icrası sırasında Anayasa ve yasalarca devlet memurları için öngörülen tüm yükümlülüklerle sahiptirler. 7. madde de ise; ‘Müftülükler devlet mercileri telâkki edilir ve Devletin resmi dilinde yazışmalar. Müftülerce ortaya konulan bütün işlem ve belgeler de resmi dilde tanzim edilir. Posta ve telgraf harçlarından muaftır.’ denilmektedir.

“4. 239 sayılı ve 1994 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile değiştirildiği şekliyle yürürlükte olan 309 sayılı ve 1986 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendine göre, ‘İdari, adli, askeri, devlet ve diğer kamu tüzel kişi memurlarının atama ve idari durumları hakkındaki iptal dilekçelerini muhakeme etmekle Danıştay’ın 3. Dairesi yetkilidir’. Aynı kararnamenin 4. maddesine göre ‘Diğer kısımların yetkili olmadığı meselelerin muhakemesi ile 4. kısım yetkilidir’. 2721 sayılı ve 1999 tarihli yasanın 29. maddesi ile değiştirildiği şekilde yürürlükte olan 702 sayılı

ve 1977 tarihli yasanın 1. maddesinin 1. ve 2. fıkralarına göre ‘1. İdari, adli, askeri devlet, birinci ve ikinci derece yerel yönetim ve diğer kamu tüzel kişi memurlarının tayin ve idari durumları hakkındaki iptal dilekçelerini muhakeme etmekle ilk derecede İdari İstinaf Mahkemeleri yetkilidir’. 2. ‘Yargıç ve yüksek dereceli memurların tayin ve idari durumları hakkındaki iptal dilekçelerini muhakeme etmekle ilk ve son derecede Danıştay yetkilidir’. Son olarak, 2026 sayı ve 1992 tarihli yasanın 15. maddesinin 5. fıkrası ile 1892 sayı ve 1990 tarihli yasanın 78. maddesine eklenen 8. fıkra hükümlerinde açık bir şekilde, Genel Müdürlerin yüksek dereceli memur oldukları belirtilmektedir. Yukarıdaki yasa hükümleri ışığında, dava konusu dilekçenin görüşülmesi Danıştay 3. Dairesinin yetkisindedir. Çünkü iptali istenen işlem ile Müftü atandı. Müftüler gerek yasada belirlendiğinden, gerekse görev ve yetkilerine binaen devlet memurudurlar. Devlet dairesi (Müftülük) amiridirler ve bu nedenle Genel Müdür rütbesine sahiptirler. Buna göre bu dava yasaya uygun olarak Danıştay’ın 3. Dairesine getirilmiştir.

“5. Davacılar, ΔΣΙΓ (4213) sayı ve 1913 tarihli yasa ile onaylanan ve Yunanistan ile Osmanlı İmparatorluğu arasında Atina’da imzalanan 1/14.11.1913 tarihli antlaşmanın 11. maddesi hükümleri muvacehesinde İslâm dinine mensup kişiler, Gümölcine Müftüsü Meço Cemali’nin seçmenleri ve yetki bölgesi dâhilinde ikâmet etmeleri nedeniyle yasal menfaatlerinin olduğunu, iptalini istedikleri Cumhurbaşkanlığı Karamamesinin yayınlandığı sırada yukarıda sözü edilen Atina Antlaşması hükümlerinin geçerli ve de yürürlükte olmaları nedeniyle iptal davası açtıklarını iddia etmektedirler.

“6. Yunanistan ile Türkiye arasında 20 Haziran 1881 tarihinde²⁰ ‘İstanbul Antlaşması’ imzalandı ve 837 sayı ve 1882 tarihli yasa ile onaylandı. Bu antlaşma ile Türk - Yunan sınırları da belirlendi (Bkz. Yunan Devletinin genişlemesi, Tesalya ve Arta’nın Yunanistan’a ilhakı, 1. ve 2. maddeler). Bunun yanı sıra sözleşme, Yunanistan’a bırakılan topraklarda kalan halkın korunması hakkında hükümler de içermektedir. Antlaşmanın 3. maddesine göre; ‘Yunanistan’a bırakılan topraklarda ikamet eden ve Yunan idaresinde kalan halkın can, mal, onur, din, örf ve adetlerine (ananelerine) saygı duyulacak ve bu hakları ihlâl edilmeyecek, doğum nedeniyle Yunan

²⁰ Karardaki tarih hatalıdır. 2 Temmuz 1881 tarihinde Türkiye ile Yunanistan tarafından imzalanan İstanbul Antlaşması görüşmeleri 24 Mayıs 1881 tarihinde İstanbul’da başlamıştır. Görüşmeler İstanbul’da yapıp, antlaşma İstanbul’da imzalandığı için İstanbul Antlaşması olarak anılmaktadır.

vatandaşları ile eşit medeni ve siyasi haklara sahip olacaklardır'. Antlaşmanın 8. maddesi gereği ise, 'Yunanistan'a bırakılan topraklarda ikamet eden Osmanlılara dini özgürlük ve dinlerine göre dua etme hakkı tanınmaktadır. Var olan veya oluşacak olan Müslüman cemaatlerin özerkliğine, hiyerarşik teşkilatlanmalarına ve menkul ile gayrimenkul mülklerinin yönetimine kati surette zarar gelmeyecektir. Bu Cemaatlerin manevi liderleri ile olan ilişkilerine hiçbir engel getirilemeyecektir. Yerel Dini Mahkemeler, gelecekte de dini konularda yargılama yetkilerini kullanacaklardır'. İstanbul Antlaşması uyarınca 'İslâm Cemaatlerinin Manevi Liderleri Hakkında' 138 sayılı ve 1882 tarihli yasa çıkarıldı. Bu yasa, Yunanistan'daki Müftüler hakkında ilk uygulamaları getirdi. Müftüleri İslâm Cemaatlerinin manevi liderleri olarak tanımladı. Yine bu yasa hükümlerine göre 'Müftüler, devlet görevlisi olarak, Eğitim ve Din İşleri ile Adalet Bakanlarının teklifi üzerine, Kraliyet Kararnamesi ile atanır ve azil edilirler, yetkili vali huzurunda devlet memuru yemini ederler.' Bir Müftünün ölümü veya azli durumunda, İslâm Cemaati halefini göstermeğe davet edilir (madde 2). 138 sayılı ve 1882 tarihli yasa, Müftülerin yetkilerini (madde 4), Müftülerin görevlerini ve icra şeklini, Müslüman cemaatlerin Müftü seçimine iştirak şeklini incelikli olarak belirlenmesi (madde 5) için Kraliyet Kararnamesi çıkarılmasını da öngörmektedir. Bu ilk düzenleyici çerçeve Yenişehir, Farsala, Trikala ve Volos Müftülükleri ile ilgiliydi (1. ve 6. maddeler). Birinci Balkan Savaşının sona ermesiyle, Londra Antlaşması imzalandı. (17/30 Mayıs 1913, Bkz. 14.11.1913 tarihli Hükümet Gazetesinin 229. Sayısı A' Fasikül). Bu antlaşma ile Osmanlı İmparatoru, Arnavutluk dışında, İmparatorluğun Ege Denizi sahilinde bulunan Enez ile Karadeniz sahilinde bulunan Midye arasındaki çizginin batısındaki Avrupa topraklarını müttefik devletlere terk etti (madde 4). İkinci Balkan savaşının sona ermesiyle, bir tarafta Yunanistan, Karadağ, Romanya ve Sırbistan, diğer tarafta da Bulgaristan arasında (28 Temmuz / 10 Ağustos 1913'te) Bükreş Antlaşması imzalandı. (Bkz. 28.10.1913 tarihli Hükümet Gazetesinin 217. Sayısı A' Fasikül). Bükreş Antlaşması ile Bulgaristan'ın Yunanistan (madde 5), Sırbistan (madde 3) ve Romanya (madde 2) ile sınırları belirlendi. Neticede, Selanik, Halkidiki, Kavala limanı ve iç kesimleri, Güney Epir ve Yanya Yunanistan'ın eline geçti. Londra ve Bükreş Antlaşmalarında mutabık kalınan hususların icrası için Türkiye ile Yunanistan arasında 1/14 Kasım 1913 Atina Barış Antlaşması imzalandı ve 4213 sayılı 14 Kasım 1913 tarihli yasa ile de onaylandı (14.11.1913 tarihli Hükümet Gazetesinin 229. Sayısı A' Fasikül). Bu antlaşmanın 11. maddesi şu konuları düzenlemektedir: 'Yunanistan'a bırakılan ve Yunanistan idaresinde kalacak

olan bölgelerde yaşayan halkın can, mal, onur, din, örf ve adetlerine saygı duyulacaktır. Doğumdan Yunan vatandaşı olanlarla eşit medeni ve siyasi haklara sahip olacaklardır. Din hürriyeti ve dinin gereksinimlerini icra etme hakkı teminat altına alınacaktır. Müslümanların aleni ibadetlerinde, Osmanlı İmparatoru Sultanların adlarının Halife olarak anılmasına devam edilecektir. Var olan veya daha sonra oluşacak olan İslâm Cemaatlerinin özerkliği ve hiyerarşik teşkilatlanmasına ve bu cemaatlere ait menkul ve gayri menkul mülklerin yönetimine dokunulmayacaktır. Aynı zamanda İslâm Cemaatlerinin ve Müslümanların manevi liderleri ile olan ilişkilerine hiç bir engel getirilmeyecektir. Müslümanların manevi liderleri İstanbul'daki Şeyhülislâmlığa bağlı olacak ve Başmüftü'nün görevlerini icra etmesi için Şeyhülislâmlık makamının manevi onayı gerekecektir. Her Müftü kendi bölgesindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilecektir. Başmüftü, bütün ülkedeki Müftüler toplantısının göstereceği 3 aday arasından, Yunan Kralı tarafından seçilecektir. Yunan Hükümeti, İstanbul'daki Yunan elçisi vasıtası ile Başmüftü seçimini Şeyhülislâmlık makamına bildirecek ve Şeyhülislâmlık da seçilen Başmüftü'ye 'Mansur' ve 'Mürsalen' gönderip görevlerini icra etme ve Yunanistan'daki diğer Müftülere fetva çıkarma yetkisi vermesine izin verecektir. Müftüler, dini görevleri ve vakıf mülklerinin yönetimini kontrol yetkilerinden başka, Müslümanlar arasında evlilik, boşanma, nafaka, velâyet, İslâm-i vasiyetnameler ve vakıf yöneticileri tayin etme konularında da yetkilidirler. Müftülerce çıkarılacak kararlar, yetkili Yunan makamlarınca icra edilecektir. Miras konuları ile ilgili olarak Müslümanlar, önceden anlaşarak, hakem olarak Müftülüğe başvurabilirler. Bu şekilde çıkacak olan hakem kararları aleyhine Müslümanlar, öngörülen kanun yollarına müracaat ederek, itiraz edebilecekler.' Bu antlaşmaya eklenen 3 Nolu Protokolde, diğer hususlar yanında şunlardan da bahsedilmektedir; 'Başmüftü ve Müftüler ... diğer Yunan Devlet görevlileri ile eşit hak ve sorumluluklara sahiptirler'. Müftüler sadece Yunan Krallığı Anayasasının 88. maddesine göre azil edilebilirler (yargıçların azil şeklinden söz eden 1911 Anayasasının 88. maddesi kastedilmektedir) ve 'İslâm Cemaatlerinin tüzel kişiliğe sahip oldukları kabul edilmektedir'. Sevr Antlaşmasının imzalanmasından az bir zaman önce (Hükümet Gazetesinin 03.07.1920 tarihli 148. Sayı A' Fasikül) "Ülkedeki Müslümanların Geçici Başmüftü'sü ve Müftüleri ve İslâm Cemaatlerinin Mülklerinin Yönetimi" hakkında 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasa yayınlandı. Bu yasa, Müslümanların Devlet indindeki en yüksek dini mercii olarak Başmüftüyü öngörmektedir. Başmüftü, ülkedeki Müftüleri denetler (1. ve 2. maddeler). Aynı kanunun 3. maddesi Başmüftü'nün seçim ve atanmasını

düzenler. 6. madde ise Müftü seçimleri hakkında şu hükümleri içerir; 'Ülkedeki Müftülük makamlarından birinin boşalmasından itibaren, bir ay içinde, yetkili Genel Vali veya Genel Valiliğin bulunmadığı bölgelerde, yetkili vali, Müftü seçimini ilân eder. Seçim hakkındaki işlem cami ve Müslümanların yaşadığı bölgelerdeki belediye ve nahiye binalarına asılır ve en az bir yerli bir de Atina Gazetesinde ilân edilir. Bu işlemle seçim günü ve seçim sandıkları da belirlenir. Adaylar, gazetede son ilân tarihinden itibaren on beş (15) gün içinde, diplomaları ve savcılıklardan alacakları adli sicil kayıtları ile Genel Valilik veya valiliğe adaylıklarını bildirirler. Genel Vali veya vali, dilekçelerin sunulmalarından itibaren on (10) gün içinde, kendi mütalâalarını da ekleyerek Kilise İşleri Bakanlığına başvuruları sunar. Bakan, onaylamadıklarını silip, dilekçeleri on (10) gün içinde Başmüftülüğe gönderir. Başmüftü, dilekçede sunulan adayların yeteneklerinin tam olup, olmadığını kontrol edip yetenekleri olan ve Bakan tarafından silinmemiş adayların listesini, on (10) gün içinde Valiliklere gönderir. Müftü seçimi yapılan bölgedeki genel seçim listelerinde seçmen olarak kayıtlı bulunan bütün Müslümanların seçme hakkı vardır. Seçim, belirlenmiş seçim sandıklarında, oy pusulası kullanılarak ve gizli olarak yapılır. Kısmi çoğunluk elde eden aday, seçimi kazanır. Asliye Hukuk Mahkemesi, seçimi kazanan adayı Müftü olarak ilân eder. On beş (15) gün içinde, her seçmen seçime itiraz edebilir. Seçim onaylanınca belgeler Asliye Hukuk Mahkemesi Başkanınca Kilise (Diyanet) İşleri Bakanlığına gönderilir ve Müftünün atanması hakkında Kraliyet Kararnamesi yayınlanır. Bu durum Başmüftü'ye tebliğ edilir. Başmüftü de atama işlemini atanana Müftüye tebliğ eder. Müftü olarak atanana, göreve başlamazdan önce vali huzurunda devlet memurları yemini eder. 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasa, Başmüftü ve Müftülerin seçimi dışında, Müftülerin yetkilerini de (10. madde) düzenlemektedir. 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın yürürlüğe girmesi ile bu yasanın 15. maddesi gereği 138 sayılı ve 1882 tarihli yasa yürürlükten kaldırıldı. 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın 1. maddesi hükümlerinden ve bu yasanın başlığından, kanun koyucunun hiç olmazsa Başmüftü atanmasına geçici bir nitelik vermek istediği anlaşılmaktadır. Çünkü Sevr Antlaşmasının imzalanması ve ülkedeki İslâm Cemaatlerinin teşkilât ve yönetimi hakkında özel kanun çıkarılması beklenmekteydi. Böyle bir özel yasa çıkarılmadı. 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasa, kesin olarak, 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasanın 9. maddesi ile iptal edildi. Birinci Dünya Savaşının sona ermesi ile, 10 Ağustos 1920'de, bir tarafta Büyük Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya (İttifak Kuvvetleri), diğer tarafta da Yunanistan arasında 'Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına Dair' bir antlaşma

imzalandı. Antlaşmanın ilk kısmında bahsedildiği üzere, taraflar '1 Ocak 1913 tarihinden itibaren geniş topraklar elde eden Yunanistan Krallığının, topraklarında yaşayan nüfuslara, milli köken, dil, din farkı gözetmeksizin eşit haklar tanıdığı dikkate alınarak, bu hakların varlığını ve bunların Krallığa eklenecek olan ülkeler nüfuslarına da genişletmek ve kendilerine özgürlük ve adalet ilkeleri ile yönetileceklerini taahhüt edilmesi hakkında Yunanistan'ın, bazı kuvvetlere karşı üstlendiği zorunluluklardan arınması ve bu zorunlulukları Milletler Cemiyetine karşı üstlenmesi' gerektiğinden söz edilmektedir. Böylece, Sevr Antlaşması ile Fransa ve Büyük Britanya 'Yunanistan'ın dini özgürlükler konusundaki taahhüdünü Milletler Cemiyetine karşı üstlenmesini kabul ediyor' ve 3 Şubat 1830 tarihinde gerçekleşen Londra toplantısının 3 Nolu Protokolünde, dini özgürlüklerin korunması konusunda, kendilerine karşı üstlenilen taahhütlerden feragat etmiş oldular. Antlaşmanın 1. (kapsadığı hükümlerin üstün tipik güce sahip olması), 2. (köken, milliyet, dil, ırk veya din farkı gözetmeksizin Yunanistan nüfusunun can ve özgürlüklerinin korunması), 7. ve 8. (kanun önünde eşitlik, dillerini özgürce kullanma, dini, yardımlaşma veya eğitim vakıfları kurma hakları), 9. (kamu eğitiminde azınlık dillerinin öğretimi), 14. (Yunanistan, Müslümanlarla ilgili olarak, ailevi ve şahsi durumları hakkında, Müslüman örf ve adetlerine uygun olarak gerekli tedbirleri almayı kabul eder. Yunanistan cami, mezarlık ve diğer dini Müslüman kurumlarının korunmasını taahhüt eder) maddeleri çok önemlidir. Antlaşmanın 16. maddesine göre 'milli, dini veya dil azınlıkları ile ilgili hükümler Milletler Cemiyeti taahhüdü altında bulunan uluslararası menfaat sağlayan zorunluluklardır'. Sevr Antlaşması, Lozan Antlaşması ile birlikte 25/25 Ağustos 1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname (25.8.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 238. Sayısı A' Fasikül) ve ayrıca 29.9.1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname (30.10.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 311. Sayısı A' Fasikül) ile onaylandı. Bu arada, 10 Ağustos 1920 tarihinde İttifak Kuvvetleri ile Yunanistan arasında Trakya Antlaşması imzalandı. Bu Antlaşmanın 1. maddesine göre 'İttifak Kuvvetleri, 27 Kasım 1919 tarihinde Bulgar Monarşisine ait olan Trakya toprakları hakkında Neilly Sur Seine'de Bulgaristan ile imzaladıkları Barış Antlaşmasınının 48. maddesine göre sahibi oldukları bütün hakları Yunanistan'a devrettiler. Trakya Antlaşması 29.9.1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname (15.11.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 330. Sayısı A' Fasikül) ile onaylandı. Fakat Batı Trakya'nın Yunanistan'a kesin olarak verilmesi, 1923 yılında savaş halinin sona ermesiyle gerçekleşti. Daha sonra, 24 Temmuz 1923 tarihinde, Lozan'da bir tarafta Büyük Britanya, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Sırp, Hırvat ve Sloven

Krallığı, diğer tarafta da Türkiye olmak üzere Barış Antlaşması imzalandı. (Bu Antlaşma 23.8.1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile onaylandı [25.8.1923 tarihli Hükümet Gazetesinin 238. Sayısı A' Fasikül]). Lozan Antlaşmasının 2 – 22. maddeleri toprak meselelerini düzenlemekte olup, 37 – 45. maddeleri ise azınlıkların koruması konularını düzenlemektedir. Bu hükümler özellikle şu konuları kapsamaktadır: 'Türkiye 38 - 44. maddelerdeki hükümleri temel kanun olarak kabul etmeyi ve hiç bir kanun, yönetmelik veya resmi işlemin bu hükümlere zıt olmayacağını ve hiç bir kanun, yönetmelik veya resmi işlemin bu hükümlerden üstün olamayacağı zorunluluğunu üstlenir' (madde 37). 'Türk Hükümeti, doğum, milliyet, dil, ırk veya din farkı gözetmeksizin Türkiye'nin bütün vatandaşlarının can ve özgürlüklerini koruma zorunluluğunu kabul eder. Bütün Türk vatandaşları, alenen veya özel hayatlarında, uygulanması kamu düzeni veya kamu ahlakına aykırı olmayan diledikleri inanç, din veya mezheplere sahip olabilirler. Türk Hükümeti tarafından Milli Savunma veya kamu düzenini koruma sebepleri ile alınacak ve bütün Türk vatandaşları için geçerli olacak, bütün bölge veya bir kısım bölgelerin yasaklanması hakkı mahfuz tutulmak üzere, gayri Müslim azınlıklar serbest dolaşım ve göç hakkından yararlanacaklardır' (Madde 38). 'Gayri Müslim azınlıklara mensup Türk vatandaşları, Müslümanlarla eşit medeni ve siyasi haklara sahip olacaklardır. Bütün Türk vatandaşları, din farkı gözetilmeksizin, kanun huzurunda eşit olacaklardır. Din, mezhep veya inanç farkı hiç bir Türk vatandaşının medeni ve siyasi haklarının istifadesinde ve özel olarak devlet makam ve mevkilerine kabul edilme ve şerefendirilmesine veya çeşitli meslek veya sanayicilik icra etmesine engel teşkil edemez. Bütün Türk vatandaşlarının, özel veya ticari ilişkilerinde, dini konularda, basında, her çeşit yayıncılıkta veya aleni toplantılarda dilediği dili kullanmasına hiç bir kısıtlama getirilemez. Resmi dilin varlığına rağmen, Türkçe dışında dil konuşan Türk vatandaşlarının, mahkemelerde, sözlü olarak, kendi dillerini kullanmalarına gereken kolaylıklar sağlanacaktır' (Madde 39). 'Gayri Müslim azınlıklara mensup Türk vatandaşları, hukuken ve esasen diğer Türk vatandaşları ile aynı koruma ve taahhütlerden yararlanacaklar ve özel olarak masraflarını kendileri karşılamak üzere her türlü yardımlaşma, dini, sosyal kurumlar, okullar ve başka eğitim kurumları kurma, yönetme ve kontrol etme ve bunlarda kendi dillerini kullanma ve dinlerini icra etme hakkına sahip olacaklardır' (madde 40). 'Türk Hükümeti, ciddi oranda gayri Müslim vatandaşların yaşadığı şehir ve bölgelerde, kamu eğitimiyle ilgili olarak, ilkokullarda, bu Türk vatandaşları çocuklarının kendi dillerinde eğitim almaları için gereken kolaylıkları sağlayacaktır. Bu hüküm, Türk Hükümetinin bu

okullarda Türkçe öğrenimini mecbur etmesini engellemez. Ciddi oranda gayri Müslim Türk vatandaşlarının yaşadığı şehir ve bölgelerde, bu azınlıklara devlet, Belediye ve diğer bütçelerden eğitim, din veya hayır işleri için tahsis edilen paralardan adil pay verilmesi konusunda taahhüt altına girer...' (madde 41). 'Türk Hükümeti, gayri Müslim azınlıkların ailevi ve kişisel durumlarının, bu azınlıkların örf ve adetlerine göre düzenlenmesi için gerekli tedbirleri almayı kabul eder ... Türk Hükümeti, adı geçen azınlıkların kilise, havra, mezarlık ve diğer dini kuruluşlarını korumak zorundadır. Aynı azınlıkların, hâlen Türkiye'de bulunan hayır ve dini kuruluşlarına bütün kolaylıklar gösterilecek, izin verilecek ve Türk Hükümeti, aynı azınlıkların yeni kurulacak hayır ve dini kuruluşlarına, aynı cinsten olan diğer özel kuruluşlara sağlanmış olan gerekli kolaylıkların gösterilmesine itiraz etmeyecektir' (madde 42). 'Gayri Müslim azınlıklara mensup olan Türk vatandaşları, inanç, din ve adetlerine aykırı işler yapmak mecburiyetinde olmayacaklar, ne de haftalık istirahat gününde mahkeme huzuruna çıkmayı veya başka yasal işlem yapmayı reddetmeleri halinde herhangi bir mağduriyete maruz kalacaklardır. Bu hüküm, gayri Müslim azınlıklara mensup Türk vatandaşlarını, kamu düzenini sağlamak için bütün Türk vatandaşlarına yüklenen yükümlülüklerden kurtarmaz' (madde 43). 'Türkiye, bu bölümün daha önceki maddelerinde gayri Müslim azınlıklar için sözü edilen hükümlerin, uluslararası menfaat yaratmakta olup, Milletler Cemiyetinin taahhüdünde olduğunu kabul eder. Bu hükümler, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunun rızası olmadıkça değiştirilemez....' (madde 44). 'Bu bölüm hükümleri ile Türkiye'deki gayri Müslim azınlıklara tanınan haklar, Yunanistan tarafından kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlıklar için de kabul edilir' (madde 45). 23/25 Ağustos 1923 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmış olan Türk ve Yunan nüfuslarının mübadelesi Sözleşmesi onaylandı. Bu Sözleşmeye göre, 'Türk topraklarında yerleşik Yunan Ortodoks dinine mensup Türk vatandaşları ile Yunan topraklarında yerleşik Müslüman dinine mensup Türk vatandaşları 1 Mayıs 1923'ten itibaren zorunlu mübadeleye tabi tutulacaklar' (madde 1). Fakat a) İstanbul'da ikâmet eden Yunanlılar ile b) Batı Trakya'da ikâmet eden Müslümanlar bu mübadeleye dâhil değildir.

"7. Osmanlı Devletinin teşkilatlanmasında 'millet sistemi' önemli rol oynadı. Millet, Osmanlı Devletinin imtiyaz ve muafiyetler ve yavaş yavaş kısmi özerklik verdiği milli ve dini topluluklara denirdi. Milletlerin rolü, Türk tarihinde 'Tanzimat' olarak adlandırılan 1839 - 1876 devresinde daha da

güçlendi. Tanzimat devri reformları çerçevesinde Hatt-ı Hümayun yayınlandı ve böylece, tipik olarak da, gayri Müslim toplumlar içinde reformlar başlatıldı. Her dini toplumda, din adamları ve halk temsilcilerinin katılması ile gerçekleşen toplantılar teşkilât tasarıları hazırladılar ve bunlar Bab-ı Ali tarafından onaylanıp, kanun haline getirildiler. İslâm devleti içinde, Ortodoks Cemaati bu yönetmeliklerle yönetildi. Yunanistan ile Osmanlı İmparatorluğu arasında Atina Antlaşması imzalanırken (1913 yılı), Osmanlı Devleti'nin teşkilâtı 'millet sistemine' dayanmaya devam etmekteydi. Bu antlaşmanın 11. maddesi hükümlerinde bahsedilen, Yunanistan'daki Müslüman Cemaatlerinin özerkliği ve dini lider olarak Müftülerin bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmesi, bu sistem esaslarına dayanmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından (Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 308/1 sayı ve 2 Kasım 1922 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamesi), 'İttifak Kuvvetleri' ve Türkiye (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti temsilcileri ile temsil edildi) arasında Lozan antlaşmasının imzalanmasından (24.7.1923) önce, millet sistemi yeni Milli Türk Devletinin yapı ve ideolojisi ile ters düştü.

"8. 1920 sayı ve 1991 tarihli yasanın tek maddesi ile 'Müslüman Din Görevlileri' hakkındaki 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararname onaylandı. (04.02.1991 tarihli Hükümet Gazetesinin 11. Sayısı A' Fasikül). Bu Kararnamenin 1. maddesi şu konuları düzenlemektedir: '1. Müftülük makamının boşalmasından itibaren üç ay içinde, Bölge Valisi bir işleme adayları dilekçe sunmaya davet eder. Valinin bu işlemi il merkezinde çıkan en az bir gazetede, eğer böyle bir gazete yoksa Atina gazetelerinden birinde ilân edilir ve valilik binası ile ildeki camiler ve Müslümanların ikâmet ettiği belediye ve nahiye binalarına asılır. 2. Müftülük makamına, Devlet Memurları Kanununun (611 sayı ve 1977 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi) 21 – 23. maddelerinde sözü edilen atama engeli olmayan, yurt içinde veya dışında İlahiyat Fakültesi mezunları, icazetname sahipleri veya en az on yıl imamlık yapmış olup, dini bilgi ve tecrübesi ile ahlâk yönünden toplum içinde sivrilmiş, Yunan uyruklu Müslümanlar seçilebilir. 3. Adaylar, il binasına ilânın asılmasından itibaren iki ay içinde, 1. maddede sözü edilen dilekçelerini Bölge Valisine sunarlar. Yabancı Devletlerden alınan diplomalar Dışişleri Bakanlığınca yapılacak tercümelemleri ile birlikte, imamlık yaptığına dair vazifesini gösteren belge, sabıka kayıt sureti, asıllık²¹ belgesi ve devlet memuriyetine atanmak için gerekli her çeşit belge ve adayların yeteneklerini

²¹ ('vatandaşlık')

göstermeye yarayan her türlü doküman, dilekçeye eklenir. 4. Bir önceki fıkra da bahsedilen sürenin sona ermesinden itibaren on (10) gün içinde, vali, dilekçe ve evrakları, aday listesi ile birlikte Bölge Genel Sekreterine sunar. 5. Bölge Genel Sekreteri, bu dokümanları almasından itibaren bir ay içinde, yetkili valinin başkanlığında, Genel Sekreterlik Bölgesindeki Yunanlı Müslüman din görevlileri ile seçkin Yunanlı Müslümanlardan oluşan on bir (11) kişilik bir komisyon oluşturur. Toplantı tarih ve yerini belirler. Ardından da üyelere bu işlemi tebliğ eder. Kâtiplik görevi, valinin atayacağı bir il memuru tarafından icra edilir. Komisyon, belirlenen gün ve saatte belirlenen yerde toplanır. Her üye, adayların yetenekleri ve görevi başarıyla yapıp, yamayacağı konusundaki görüşlerini tutanaklara yazar. Komisyon, çoğunluğa bakılmadan, toplantıya gelen üyelerle yasal olarak toplanır. Hiçbir üye gelmez ise, Komisyon Başkanı olan vali, kâtip ile birlikte, bir rapor düzenler ve adayların yetenekleri hakkındaki görüşleri ile diğer üyelerin toplantıya gelmediklerini belirtir. 6. Bölge Genel Sekreteri, Komisyon tutanağı veya vali raporunu ve seçime yarayacak diğer dokümanlarla birlikte, Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanına sunar. Tercih için, adayların ahlâkları, dini bilgileri ve genel olarak dini etkinlikleri esas alınır. 7. Müftü, on (10) yıllık bir süre için, Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanının teklifi üzerine çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile atanır. Bu sürenin yenilenmesi mümkündür. Müftü olarak atanan kişi, göreve başlamazdan önce, yetkili vali huzurunda devlet memurları yemini eder...'. Aynı Kanun Hükmünde Kararnamenin 5. maddesi şu konuları düzenlemektedir: '1. Müftü, bölgesinde, bu Kanun Hükmünde Kararnamede bahsedilen yetkilerle Kutsal İslâm Kanunundan kaynaklanan dini görevleri icra eder. Müslüman din görevlilerini tayin eder, denetler ve azleder, Müslümanlar arasında dini nikâhlar kıyar veya onaylar ve Kutsal İslâm Kanunu ile ilgili konularda görüş bildirir. 2. Müftü, bölgesinde, Yunan uyruklu Müslümanlar arasında kutsal İslâm Kanununun geçerli olduğu evlilik, boşanma, nafaka, velâyet, vesayet ve İslâm vasiyetnameleri ile miras konularında yetkilidir. 3. Nizalı kazalarda Müftülerin çıkardığı kararlar bölgesindeki Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesince onaylanmadıkça, icra edilemez. Mahkeme, kararın Müftünün yetki çerçevesinde çıkarıldığını ve uygulanan hükümlerin anayasaya uygunluğunu kontrol eder. Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi kararı aleyhine Çok Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi indinde itiraz edilebilir. Çok Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi kararı aleyhine kanun yollarından herhangi birine müracaat etme imkânı yoktur. Yukarıda sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 6. maddesi 2345 sayı ve 1920 tarihli kanun ve bu konularla ilgili bütün kanun hükümlerini iptal etti. Yukarıda sözü

edilen ve 1920 sayılı ve 1991 tarihli kanun ile onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesi hükümleri ve bunlarda öngörülen düzenlemeler uyarınca 20.8.1991 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarıldı. (20.08.1991 tarihli Hükümet Gazetesinin 143. Sayısı 3. Fasikül) Bu kararname ile Meço Cemali Gümülcine Müftüsü olarak atandı. İptal dilekçesinde ileri sürülen tek sebep Türkiye ile Yunanistan arasında 1 Kasım 1913 tarihinde Atina'da imzalanıp, 4213 sayılı ve 14 Kasım 1913 tarihli yasayla onaylanmış olan Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesi hükümleri, onaylanmasından itibaren, Anayasanın 28. maddesi gereği yüksek tipik güce sahip olduğu ve bunları iptal eden veya zıt düzenlemeler getiren bir kanun gücü yoktur. Bu nedenle söz konusu yasalara dayanarak yapılan işlemler de geçersizdir. Dilekçe sahibi, bu hususlar ışığında, yukarıda sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin, Atina Antlaşmasının 11. maddesinde düzenlenen 'her Müftü kendi bölgesindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilir' hükmünü iptal eden ve halk iştiraki olmayan değişik atama yöntemi getiren kısmının, kanun üstü güce sahip Atina Antlaşmasının 11. maddesi ile Anayasanın 28. maddesine aykırı ve yukarıda bahsedilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesi ile öngörülen düzenleme gereği çıkarılan Gümülcine²² Müftüsünün atanması hakkındaki Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin iptali gerektiğini iddia etmektedir.

“9. Anayasanın 28/1. maddesi şunları öngörmektedir; ‘Uluslararası hukukun kabul ettiği normlar ile kanun ile onaylanan uluslararası antlaşmalar, Yunan iç hukukunun ayrılmaz birer parçasıdır. Aksi hüküm ihtiva eden her türlü yasadın üstündür. Yabancılarla ilgili uluslararası antlaşmalarda müteakabiliyet esastır’. Bu hüküm, daha önceden imzalanmış ve 1975 Anayasasının yürürlüğe girdiği zaman geçerli olan bütün uluslararası antlaşmalar için de geçerlidir. (Bkz. Danıştay 4555/1996, 1975/1991).

“10. Uluslararası hukukun genel prensiplerinden olan, uluslararası ilişkilerde “pacta sunt servanda (anlaşılan konulara sadık kalınmalıdır)” kuralı geçerlidir. Uluslararası hukukun temel kaidesi, devletin tek taraflı olarak uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan sorumluluklarından kaçınmaz. Kaçınabilmesi için, özellikle iki taraflı sözleşmelerde, tarafların anlaşması gereklidir. Tek taraflı bir işlem hüküm ifade etmez. Ancak antlaşma, aynı konudaki daha sonraki antlaşmanın içeriğinden de anlaşılabilir. Bu durumda, daha sonraki antlaşma hükümleri bir önceki ile uymayabilir veya akit

²² Karar metninde hatalı olarak “İskeçe” yazmaktadır.

tarafların, bundan sonraki mecburiyetlerinin daha sonra yapılan antlaşma koşullarına göre geçerli olmasını istedikleri açıkça belli olmakta ise, eski antlaşma geçersizdir. Aksi takdirde, yeni antlaşma hükümlerinin zıt olmadığı eski antlaşma hükümleri de geçerlidir. 23.5.1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 59 ve 30. maddeleri. (402 sayılı ve 1974 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile onaylandı ve Hükümet Gazetesinin 141. Sayılı A' Fasikülünde yayınlandı). Bu Sözleşmenin 4. maddesine göre, yürürlüğe girmesinden önce yapılan sözleşmeler için geçerli değildir, fakat daha önceden geçerli olan teamül hukukunun genel ilkelerini yasallaştırdı.

“11. Yunanistan ile Türkiye Lozan Antlaşmasının 45. maddesi gereği, ülkelerinde ikamet eden bütün uyruklara, doğum, milliyet, dil, ırk veya din farkı gözetmeksizin, can ve özgürlüklerini koruma teminatı verdiler, kamu düzeni veya ahlâkına aykırı düşmemek koşulu ile alenen veya özel hayatlarında, diledikleri inanç, din veya mezhebe mensup olma (madde 38) ve din farkı gözetmeden yasalar önünde eşitlik hakkı tanındı. (39, 40. ve 43. maddeler). Antlaşmanın azınlıkların korunması hakkındaki maddeleri (Bkz. 37 – 45. maddeler) artık eşit muameleye ve azınlık mensuplarının, şahsi ve siyasi haklarının icrasında, Yunanistan ile Türkiye'nin diğer vatandaşlarıyla özdeşleşmelerine dayanmaktadır. Buna rağmen, uygulamada da eşit muamelelerin gerçekleşmesi için, bazı hükümler, taraflara azınlıkların özel muameleye tabi tutulma mecburiyeti yaratmaktadır (mahkemeler huzurunda Türkçe veya Yunanca dillerinin kullanılması, ciddi oranda Ortodoks veya gayri Müslim nüfusun oturduğu şehir ve bölgelerin ilkokullarında Türkçe veya Yunanca öğretilmesi ve kişisel ve ailevi durumlarının düzenlenmesi için tedbirler alınması. (Bkz. Lozan Antlaşmasının 39., 41. ve 42. maddeleri). Lozan Antlaşması Müslümanların din liderlerinden söz etmemekte ve herhangi bir hüküm de içermemektedir. Böyle bir düzenlemenin eksikliği tesadüf değildir. Fakat akit tarafların istekleri doğrultusundadır. Müslümanların dini liderlerinin seçimine Atina Antlaşması ile getirilen düzenlemenin kaldırılması hakkındaki isteklerini belirtmektedir. Gerçekten, Lozan Antlaşmasının yukarıda bahsedilen hükümlerinden (37 – 45. maddeler), Yunanistan ile Türkiye'nin bundan böyle Atina Antlaşmasının 11. maddesinin geçerli olmamasını istedikleri anlaşılmaktadır. Çünkü Atina Antlaşmasının 11. maddesi ile teminat altına alınan İslâm Cemaatlerinin özerklidir. Bu özerkliğin en özel şekli de, manevi liderlerinin bu cemaatlerin üyeleri tarafından seçilmesidir. Bu konu Lozan Antlaşması ile getirilen düzenlemelere uymamaktadır. Çünkü daha önce de bahsedildiği gibi, Lozan

Antlaşması, medeni ve siyasi haklar konusunda, azınlıkların korunmasını eşit muamele ve azınlık bireylerinin, tarafların (Yunanistan ile Türkiye) diğer vatandaşları ile tam özdeşleştirme esasına dayandırmaktadır. Özel olarak, Müftülerin seçimini bölgelerinde ikâmet eden Müslümanlar tarafından gerçekleşmesini öngören Atina Antlaşması, tarafların bütün vatandaşlarının eşit muamele görme ilkesine aykırıdır. Çünkü Yunanistan vatandaşı Ortodoks Hıristiyanların dini liderleri (Başpiskopos ve piskoposları), Yunanistan'da, kanun gereği, halk iştiraki olmadan kilise organları tarafından seçilmekteydi ve seçilmektedir. (Bkz. Σ (100) sayı ve 1852 tarihli yasası, Hükümet Gazetesinin 25. Sayısı A' Fasikülü, 1923 yılı Teşkilât Kanununun 24. maddesi, Hükümet Gazetesinin 287. Sayısı A' Fasikülü, 5187 sayı ve 1931 tarihli yasanın 10. maddesi, Hükümet Gazetesinin 224. Sayısı A' Fasikülü, 5438 sayı ve 1932 tarihli yasanın 10. ve 12. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 110. Sayısı A' Fasikülü, 1493 sayı ve 1938 tarihli yasanın 2 - 11. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 455. Sayısı A' Fasikülü, 2170 sayı ve 1940 tarihli yasanın 16-18. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 5. Sayısı A' Fasikülü, 671 sayı ve 1943 tarihli yasanın 15 - 17. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 324. Sayısı A' Fasikülü ile 590 sayı ve 1977 tarihli yasa 12 -13. maddeleri, Hükümet Gazetesinin 146. Sayısı A' Fasikülü). Diğer taraftan, Atina Antlaşmasının 11. maddesi, 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın 10. maddesi, 1920 sayı ve 1991 tarihli yasayla onaylanmış olan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 5. maddesinin 2. ve 3. paragrafları düzenlemelerine göre Müftüler, esas olarak, din görevlisidir, fakat, diğer taraftan, bölgelerindeki Müslümanların aile ve miras hukukları ile ilgili bazı meselelerinde, Yunan Devletinin adalet dağıtan organlarıdır. Aynı zamanda, Atina Antlaşmasına eklenen 3 sayılı Protokol, 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın 6. maddesinin 7. ve 11. paragrafları ile yukarıda sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesinin 7. paragrafı ile 4. maddesi hükümleri gereği Müftüler, yüksek devlet memuru olarak atanırlar. Fakat Yunan hukuk düzeninde ve bütün anayasaların ışığı altında (1844 Anayasasının 27. ve 86. maddeleri, 1864 Anayasasının 34. ve 87. maddeleri, 1911 Anayasasının 34. ve 87. maddeleri, 1925 Anayasasının 78. ve 91. maddeleri, 1927 Anayasasının 81. ve 94. maddeleri, 1952 Anayasasının 34. ve 87. maddeleri ve 1975 Anayasasının 87. ve 103. maddeleri), kişisel ve görevsel bağımsızlıklarının sağlanması yanında yargıçların siyasi tarafsızlığının sağlanması bakımından da devlet memurları Yunan vatandaşları tarafından seçilmemektedir. Atama yöntemi ile göreve başlatılmaktadırlar. Devlet memuru, hatta yüksek devlet memuru olan ve bazı konularda yargılama görevi gören Müftülerin, Yunan

vatandaşı Müslümanlar tarafından seçilmesi, yargıç ve memurların atanması konusunda, Yunan Anayasa sisteminde ciddi çatlak yaratacağı gibi, Müslüman azınlığa mensup Yunan vatandaşlarının kişisel ve siyasi haklarının icrası konusunda, yukarıda bahsedilen eşit muamele ve tam özleştirme ilkesine ters düşecektir.

“**12.** daha önce de ifade edildiği üzere, Atina Antlaşmasının 11. maddesinde, diğer hususlar yanında, ‘İslâm Cemaatlerinden’ de söz edilmektedir. Bunların özerkliği teminat altına alınmaktadır. (Hatta 3. Protokol bu cemaatlere tüzel kişilik kazandırmaktadır). Aynı maddeye göre ‘Müftüler bölgele-
rindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilirler ve İslâm Cemaatlerinin manevi liderleri olarak, İstanbul’daki Şeyhülislâmlığa (Şeyhülislâm, Halife olan, Padişah’tan sonra en yüksek manevi lider olarak Din İşleri ve Dini Eğitim Bakanları) bağlı olup, Başmüftü’nün görevini icra etmesi için Şeyhülislâmlığın manevi onayı gerekmektedir. Şeyhülislâm, Başmüftü’ye ‘Mansur’ (Padişahın, Halife yani tüm Müslümanların dini lideri özelliği ile mevki verdiği diploma) ve ‘Mürsâlen’ (Şeyhülislâmlık tarafından atamanın gerçekleştiğini gösteren resmi mektup) gönderip görevlerini icra etmesine ve Yunanistan’daki diğer Müftülere fetva verme yetkisi konusunda izin verir. (Fetvalar, Kutsal İslâm kanunundaki konular hakkında görüş açıklamalarıdır). Başmüftü, bütün Yunanistan’daki Müftüler toplantısında seçilen üç aday arasından, Yunan Kralı tarafından seçilir. Ancak, Atina Antlaşmasının 11 maddesi düzenlemeleri doğrudan iki sisteme, yani sekizinci (8.) gerekçede sözü edilen ‘millet’ sistemi ile ‘Halifelik’ sistemine bağlıdır. Bu sistemler yeni Milli Türk Devletinin mantığına tamamen terstir. Bunlardan, açık olarak, yeni Milli Türk Devletinin, Lozan Antlaşmasının imzalanması ile, bundan böyle, Atina Antlaşmasının yukarıda bahsedilen hükümlerinin geçerli olmaması isteği anlaşılmaktadır. Çünkü bu hükümler, Osmanlı’dan kaynaklanan ve Türkiye’deki yeni yapılanma unsurlarına uymayan, yani bir taraftan millet sistemi ile teşkilatlanmaya, diğer taraftan da teokratik anlayışlara bağlıdır, ki bu unsurlar yeni Türk Devletinin siyasi rejimi tarafından kesin olarak reddedildi.

“**13.** Yukarıda arz edilen iki gerekçede de, Lozan Antlaşmasının imzalanması ile, Yunanistan ile Türkiye’nin, Atina Antlaşmasının 11. maddesinin Yunanistan’da Müftülerin bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmesini öngören düzenlemelerin bundan böyle geçersiz olmasını istediklerinden söz edilmektedir. Aşağıdaki düşüncelerden de tarafların bu isteği anlaşılmaktadır: a) 11. madde hükümlerinin, Yunanistan ve Türkiye’deki

azınlık mensupları tarafından medeni ve siyasi haklarının icrasında, bu devletlerin diğer vatandaşlarıyla eşit muamele ve tam özdeşleşme ilkesine aykırılığı, ki Lozan Antlaşmasının azınlıkların korunması hakkındaki 37 - 45 maddelerindeki düzenlemeler bu ilkeye dayanmaktadır ve b) Lozan Antlaşmasını imzalayan yeni Türk Devletinin yapı ve ideolojisine ters düşen, Osmanlı Devletinin millet sistemine dayanmaktadır. Diğer taraftan, Lozan Antlaşmasının imzalanması ile, Yunanistan ile Türkiye'nin, Atina Antlaşmasının 11. maddesi hükümlerinin bundan böyle geçersiz olmasını istedikleri ayrıca şu hususlardan da anlaşılmaktadır: aa) Lozan Antlaşmasının imzalanmasından iptali istenen işlemin çıkarılmasına kadar, Müslüman seçmenler tarafından Müftü seçimini öngören Atina Antlaşmasının 11. maddesi ile 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın (bu yasa, 1920 sayılı ve 1991 tarihli kanunla onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 9. maddesi ile tipik olarak yürürlükten kaldırıldı) 6. madde hükümleri hiç bir zaman uygulanmadılar ve aradaki zaman zarfında Müslüman azınlığın Müftüleri bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmeyip, atandılar ve bu atama işlemlerine karşı yerli ve uluslararası mahkemelerde itiraz edilmedi, bb) Türkiye ve diğer İslâm Devletlerinde (Mısır, Fas, Cezayir vs.) Müftüler, eskiden beri atanmaktadır. Müslüman seçmenler tarafından seçilmemektedir ve cc) Atina Antlaşmasının imzalanmasından (1/14.11.1913) Lozan Antlaşmasının imzalanmasına (24.07.1923) kadar geçen zaman zarfında yaşanan önemli olaylar (Birinci Dünya Savaşı, Anadolu felâketi, Yunan Türk nüfuslarının mübadelesi, yeni Türk Devletinin oluşması) sebepleriyle, Yunanistan ile Türkiye'de sınırlar, nüfus, azınlıklar ve devlet yapıları ile ilgili tahmin edilemeyecek köklü değişiklikler yaşandı. Bu olaylar ve yukarıda bahsedilen nedenlerle, Yunanistan ile Türkiye, Atina Antlaşmasının 11. maddesinin, Müftülerin bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmesini öngören hükümlerinin bundan böyle geçersiz olmasını, daha sonra imzalanan Lozan Antlaşmasında kabul ettiklerinden, bu hükümler, on birinci (11.) gerekçede sözü edildiği gibi, iptal edildiler. Onuncu (10.) gerekçede belirtildiği gibi, Lozan Antlaşması ile Atina Antlaşmasının 11. madde hükümleri fesih edildiğinden ve 1975 tarihli Anayasasının yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte olmadıklarından, normal kanuna göre üstün, tipik güce sahip olmamışlardır.

“Buna göre, Yunanistan'da Müftülerin seçimi ve atanması konusunda kanun üstü hükümler bulunmadığından, 1920 sayılı ve 1991 tarihli kanun ile onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin ilgili madde-

leri ile 2345 sayı ve 1920 tarihli kanunun iptali, Müftülerin, Müslümanların dini liderleri ile seçkin Müslüman vatandaşların iştiraki (Bkz. sözü edilen Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesi) ile yapılması ve Müslüman seçmenler tarafından seçilmemesi, Anayasanın 28. maddesini ihlâl etmemekte ve bu hükümlere göre, Gümölcine Müftüsü Meço Cemali'nin, yeniden Müftü olarak atanması işlemleri yasal düzenlemelere uygundur. Bununla birlikte Müftü atanmasına ilişkin işlemlerin iptal edilmesini talep eden dava dilekçesinde ileri sürülen tek iptal sebebi dokuzuncu (9.) gerekçede bahsedildiği gibi dayanaksız olduğundan, dava dilekçesinin tamamının iptali gerekmektedir. (Bkz. 1333 sayı ve 2001 tarihli Danıştay kararı).

“14. Anayasanın 13. maddesi şunları tanzim etmektedir: ‘1. Din ve vicdan özgürlüğü dokunulmazdır. Bireysel ve siyasal hakların (temel hak ve hürriyetlerin) kullanılması kişinin dini inançlarına bağlı değildir. 2. Her bilinen din serbesttir ve bu dinin gerektirdiği bütün ibadet ve buna bağlı yükümlülükler hiç engelsiz olarak ve yasaların himayesinde ifa edilir. İbadet hakkını kullanmak, kamu düzenini veya genel ahlâk kurallarını ihlâl etme hakkını vermez. Dini telkin yasaktır. 3. Bilinen bütün dinlerin din görevlileri ile hakim dinin görevlileri devletin denetimi altında ve devlete karşı sorumludurlar. 4. Hiç kimse, dini inançlarından ve vicdani kanaatlerinden dolayı, devlete karşı olan sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmaz veya kanunlara uymaktan kaçınmaz. 5. ...’. Anayasanın bu maddesi ile din özgürlüğü temel hakkı garanti altına alınmaktadır. Bu temel hak konusunda, sadece Anayasada öngörülen durumlarda sınırlandırmalara gidilebilir. Anayasanın 13. maddesinin 1. fıkrası; ‘din ve vicdan özgürlüğü’, 2. fıkrası; ‘dini inançları açıklama ile her bilinen din ve bunların ibadetlerine ilişkin seremoniler serbesttir’ şeklinde kaleme alınmıştır.

“15. Dava dilekçesi, 1920 sayı ve 1991 tarihli yasa ile onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararname gereği dava konusunu teşkil eden atama işlemine, kararnameye itiraz etmekte ve iptalini istemektedir. Çünkü yukarıda belirttiğimiz yasa ve Kanun Hükmünde Kararname ile birlikte Müftülerin yetki bölgeleri çevresinde ikâmet eden bütün Müslümanlar tarafından doğrudan seçilmelerini ortadan kaldıran bu düzenlemeler, Anayasanın 13/2. ‘maddesinde, bilinen bütün dinler ve dinin ödevlerini engelsiz yerine getirmek serbesttir’ hükmüne aykırıdır. Bu iptal gerekçesi, dayanaktan yoksun olduğu için reddedilmelidir. Çünkü 11. gerekçede ortaya konulduğu gibi, Müftüler sadece din görevlisi değildirler, aynı zamanda yüksek derecede kamu görevlisi niteliğine ve üstelik bazı konularda yargılama

yetki ve görevlerine de sahiptirler. Kaldı ki, Müftülerin yetki alanında ikâmet eden Yunanistan uyruklu bütün Müslümanlar tarafından seçilmesi, diğer kamu görevlileri (memur) ile yargılama görevlilerin (yargıçların) seçilme ve atanma yöntemlerine ilişkin Yunanistan anayasal düzenlemelerine aykırı olacaktır. Çünkü bütün Yunanistan Anayasalarına göre, (Bkz. şimdiye kadar 83. madde ve yürürlükteki 1975 tarihli Anayasanın 103. maddeleri) Yunanistan'da kamu görevlileri ile yargılama görevlileri Yunanistan vatandaşları tarafından seçilmemektedir. Fakat özel bir seçim yönteminden sonra atanmaktadırlar. Sonuç olarak, 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesinde düzenlenmiş bulunan Müftülerin atanması yöntemi, Müftülerin yukarıda belirttiğimiz bileşik (din görevlisi, memur ve yargıç) özelliklerine sahip olması nedeniyle genel olarak Anayasaya ve özelde de din özgürlüğünün düzenlendiği 13. maddesine aykırı değildir.

“16. Çünkü 53 sayılı ve 1974 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile onaylanan (256. Sayı A' Fasikül), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9. maddesi şunları ifade etmektedir: '1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve tören yapmak sureti ile tek başına veya toplu olarak dinini ve inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. 2. Din veya dini inancını açıklama özgürlüğü, demokratik bir toplumda ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlâkın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olan tedbirler ve yasayla sınırlanabilir.' Aynı Sözleşmenin 14. maddesinde de şunlar öngörülmektedir: 'Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğuş veya herhangi bir başka durum bakımından hiçbir ayırım yapılmadan sağlanır.'”

17. Çünkü, burada değerlendirilen dava dilekçesi iddiasına göre ve yukarıda ifade edilen Kanun Hükmünde Kararname hükümleri temel alınarak, dava dilekçesine konu teşkil eden işlem, yani Müftülerin yetki alanı çevresinde ikâmet eden bütün Müslümanlar tarafından genel ve doğrudan seçilmesi yöntemi hakkındaki düzenlemeler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9. ve 14. maddelerine aykırıdır. Bu görüş dayanaktan yoksun olduğu için reddedilmelidir. Bunun da nedeni, Yunanistan'daki Müftüler kamu iktidarı icra etmektedirler. Din görevlileri özellikleri dışında, aynı zamanda yüksek kamu memuru özelliğine de sahip olup, bununla birlikte yasa tarafından Yunanistan vatandaşı Müslümanların belli bazı meselelerinde, aile ve miras

hukuku gibi konularda yargılama yetkisine de sahiptirler. Müftülerin atanması, yasada öngörüldüğü şekliyle Müslüman unsurların din görevlileri ile bölgenin tanınmış Müslümanların katılımı ve Müftü adayların özel bazı nitelikleri temel alınarak gerçekleşmektedir. Bu da çok ciddi olarak kamu yararı amacına hizmet etmektedir. Ayrıca siyasi tarafsızlığı ve genel olarak Müftülerin bağımsızlığını, yurttaşların korunmasını sağlamakta ve güvence altına almaktadır. Diğer taraftan devletin kamu organları tarafından bu eylem veya ihmal edilenlerle yasal ilişkileri etkilenebilirdi. Sonuç olarak, yukarıda ifade edilen 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasa ile onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükmünde Kararname, Müftülerin atanması konusunda yukarıda belirtilen kamu yararı amacını gütmektedir ve demokratik bir toplumda zorunlu bir tedbir oluşturmaktadır. Daha önce ifade edilen ve güvence altına alınan din özgürlüğü konusunu düzenleyen uluslararası Sözleşmenin 9. maddesine aykırı değildir.

“Son olarak, yukarıda ortaya konulanlar doğrultusunda, Müftüler kamu iktidarı icra etmektedirler. Müftülerin yetki alanları çevresinde ikâmet eden bütün Müslümanlarca doğrudan seçilmelerine imkân vermeyen bir yöntemle yasa tarafından öngörülen atama hükümleri, dava dilekçecilerinin iddia ettikleri gibi, yukarıda da belirtilen uluslararası sözleşmenin 14. maddesini ihlâl etmemektedir. Yine ifade edildiği üzere, Ortodoks Hıristiyan Yunan vatandaşlarının dini ve manevi liderleri (Başpiskopos ve Metropolitler) Yunanistan’da yasanın öngördüğü şekilde özel bir yöntemle, yani ülkedeki bütün Ortodoks Hıristiyanlar veya buna muadil Metropolit yetki alanı çevresindeki bütün Ortodoks Hıristiyan Yunan vatandaşlarınca geçmişte seçilmiyorlardı, bugün de seçilmemektedirler.

18. Yukarıda ifade edilenler çerçevesinde değerlendirilen iptal davası dilekçesinin tamamı (bütün olarak) reddedilmelidir. Bu nedenle iptal davası dilekçesinin reddine;

Mahkeme harçlarının düşmesine;

Davacıların 380 Avro tutarındaki davalının mahkeme masraflarını ödemesine karar verildi.

Toplantılar Atina’da 11 Haziran 2002, 28 Kasım 2002 tarihlerinde yapıldı.

Karar kamuya açık olarak 20 Şubat 2003 tarihinde yayımlandı. ...”

II. YUNANİSTAN DANIŞTAY KARARLARININ TAHLİLİ

Yunan Danıştay'ının gerekçelerinde 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının 45. maddesine işaret edilmektedir. Söz konusu madde Yunanistan'a, Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlık bakımından yükümlülükler getirmektedir²³.

Lozan Barış Antlaşmasının 45. maddesini Yunanistan Danıştay'ı "... Yunanistan tarafından kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlıklar için de kabul eder" olarak anlaması yani Yunanistan'daki "Müslüman azınlığı" tekil değil de "Müslüman azınlıklar" şeklinde çoğul olarak algılaması, Yunanistan'da 1923 yılından itibaren Lozan Barış Antlaşmasının 45. maddesinin Yunancaya tercüme edilmesinin hatalı olmasından kaynaklanmaktadır. Yunanistan Danıştay'ının ve genel olarak Yunanlıların azınlığı tekil yerine çoğul - "Müslüman azınlıklar"- olarak ifade etmeleri doğru değildir. Çünkü 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması metni hakkında çıkabilecek olan anlaşmazlıklarda esas alınacak olan Fransızca resmi metindir. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının Fransızca, Türkçe ve İngilizce metinlerinde, Yunanistan'daki "Müslüman azınlıktan" tekil olarak "minorité musulmane", Moslem minority" diye söz edilmesine rağmen, Yunanlıların bu metni 1923 yılından itibaren Yunanca'ya çevirirlerken daima kasıtlı, bilinçli ve sistemli bir biçimde, bir propaganda ve siyasetin gereği olarak "Müslüman azınlıklar"²⁴ yani çoğul olarak tercüme edip, Batı Trakya'da "Türk Azınlık" olmadığını, dini azınlıklar bulunduğunu, ulusal (etnik) bir azınlığın bulunmadığını, bunların yani Müslümanların da esasen bir taraftan "Helen Müslümanları" olduklarını iddia ederken, diğer taraftan da bu "Müslüman Azınlıkların" "Pomak, Çingene ve Türk ('Turkogenis: Türk soylu')" gruplardan oluştuğunu öne sürmektedir. Yunanistan'ın bu tezleri, politikaları ve propagandaları asırlardan -Roma İmparatorluğundan- beri "birlik ve dirliği" bozmak için, Batının ve Yunanlıların diğer topluluklar üzerinde uyguladıkları "böl, yönet ve yoket" taktiklerinden, siyasetlerinden başka bir şey değildir²⁵.

²³ Bkz. 1333 sayı ve 2001 tarihli Yunanistan Danıştay'ının 7 Nolu gerekçesinin son cümlesi.

²⁴ Yunan'ca metinde; "... musulmanikas mionotitas" olarak geçmektedir. Ayrıca Bkz. Dimokritio Panepistimio Thrakis Nomiki Sholi, Ergastirio Evropayikon Spudon (Trakya Dimokritos Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Avrupa Araştırmaları Atölyesi) praksis pu ipografikan sti Lozani (Lozan'da İmzalanan Metin), 30 Ocak ve 24 Temmuz 1923, Metinler, Atina-Gümülcine 1993, s. 21'deki 45. madde son cümle.

²⁵ Bkz. CİN, s. 117, 118 ve 164.

Yunanistan Danıştay'ının her iki karar gerekçelerinde "millet sistemi"nden söz edilmektedir. Peki "millet sistemi" nedir? İslâm hukukuna göre insanlar iki kısımdır: a- Müslimler (Müslümanlar) ve b- Gayri Müslimler (Müslüman Olmayanlar)²⁶. Buna bağlı olarak, Osmanlı Devletinde "millet sistemi" bir yönetim modeliydi. Osmanlı Devleti toplumu, Müslüman olan ile Müslüman olmayan, olmak üzere iki ana sınıftan oluşmaktaydı. Bireylerin toplumdaki statüsünü belirleyen temel faktör dindi. Buna göre millet, bir din ya da mezhebe bağlı bulunan topluluktur. Millet terimi, Osmanlı Devletinde hiçbir zaman bir ırkı ya da ortak bir dile sahip bulunan toplulukları ifade etmek için kullanılmamıştır. "Millet sistemi", aynı inanç ya da mezhebe ait olabilen, fakat farklı dilleri konuşan insanları ifade eden idari ve kültürel bir kavramdır. Bu nedenle millet kavramının Batı dillerinde karşılığı bile bulunmamaktadır. Millet sistemini kısaca tanımlamamız gerekirse; "Osmanlı Devletinin, topraklarında yaşayan toplulukları din ya da mezhep esasına göre örgütleyerek yönetme biçimine 'millet sistemi' denilmektedir."²⁷

Millet sistemi, egemen milletin içinde ayrı bir toplum yaşamının ve kimliğinin devamını ve geliştirilmesini teşvik etmektedir²⁸. Müslüman olmayanların Osmanlı Devletinde kendi ulusal (etnik) ve siyasi bilincin diri tutulup geliştirilmesinde, Osmanlı Devletinin kontrol etmediği, ilgilenmediği tamamen özgür bıraktığı kendi dini ve eğitim kurumlarının önemli rolü olmuştur²⁹.

Osmanlı Devleti, Müslüman olmayanlardan öncelikle kendi egemenliğini tanıyarak itaat etmelerini ve bununla birlikte cizye vergisini ödemelerini istemekteydi. Osmanlı Devleti yöneticileri, Müslüman olmayanlara Türkçe öğretmeyi ve bunlarla ortak eğitim kurumları kurmayı, onları topyekün asimile etmeyi, Türkleştirmeyi düşünmemiştir. Başka bir deyişle asla kültürel ve yapısal asimilasyon yoluna başvurmamıştır. Diğer taraftan Tanzimat, bir bakıma, millet sisteminin yeniden yorumlanması olarak ortaya çıkmıştır. Tanzimat, farklı grupları bir araya getirmek ve ortak bir duygu oluşturmak amacıyla "Osmanlılık" düşüncesini geliştirdi. Bütünleşme aracı olarak eğitimin benimsenmesi Tanzimat'la birlikte başlar. Ancak o zaman da bunda geç

²⁶ **ERCAN**, Y.: Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, s. 1.

²⁷ **ERYILMAZ**, B.: Osmanlı Devletinde Millet Sistemi, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992. s. 11, 12, 13.

²⁸ **ERYILMAZ**, s. 72.

²⁹ **ERYILMAZ**, s. 73.

kalınmıştır. Osmanlı Devletinde Müslüman olmayanlar, idari yönden yarı bağımsız, dini bakımdan ise tam bir özerkliğe sahiptiler. “Millet sistemi, hükümet içinde hükümet gibi bir niteliğe sahipti.”³⁰ Sonuç olarak, Osmanlı'da Tanzimat'la (1839) birlikte “millet sistemi”nden vazgeçilmeye ve “milliyet sistem”ine başka bir deyişle “milli sistem”e, milli/ulus devlete geçilmeye başlandı. Artık Türkiye’de özellikle 1923’ten itibaren cemaat hukuku terk edilerek, 1926 yılında İsviçre’den iktibas edilen Medeni Kanun yürürlüğe girdi. Ayırım yapılmadan herkese bu uygulanmaya başlandı. Yunanistan Danıştay’ının söylediği gibi, gerçekten de Türkiye millet sisteminden milli sisteme geçmiştir. Bu doğrudur. Ama bütün bunların Türkiye’de yaşanması, Yunanistan’ın imzaladığı, usulüne uygun olarak onayladığı, sorumluluk ve yükümlülük altına girdiği bir uluslararası antlaşmayı veya onun belli bir maddesinin belli bir hükmünü sona erdirecek nitelikte değildir. Yunanistan Danıştay’ı bu tür iddialarla bir antlaşmanın belli hükümlerinin bu nedenle sona erdiğini öne sürerek, Yunanistan’ı üstlendiği yükümlülüklerden kurtaramaz.

Lozan Barış Antlaşması Azınlık mensubu bireyleri yani milliyetleri, Müslüman olup olmamalarına din ölçütüne başka bir ifade ile Osmanlıdaki “millet sistemine” göre bir ayırımı tabi tutarak belirlemektedir. Buna göre, Türkiye’de “gayri Müslimler” azınlık olmaktadır. Başka bir şekilde ifade etmemiz gerekirse, azınlık mensubu fertlere dinleri aracılığıyla haklar tanınmaktadır. Bunun da nedeni, yukarıda ifade ettiğimiz, Osmanlı dönemindeki millet sistemidir. Lozan’da Yunanistan’ın önerisi üzerine kabul edilen zorunlu mübadele ile Türkiye’deki Ortodoks Hıristiyan Türkler, Yunanlıların deyimi ile “Türkçe konuşan Yunanlılar” Lozan’da benimsenen hükümler gereği Ortodoks Hıristiyan olduklarından Yunanistan’a gitmek mecburiyetinde kalmışlardır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde sadece ırka dayalı bir millet anlayışı benimsenmemiştir. Osmanlıdaki millet sisteminin etkileri kısmen de olsa yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde de devam etmektedir. Bu sonuca nereden mi varıyoruz? 14.06.1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu³¹, İskân Muafiyetleri Nizamnamesi ve İskânlı ve Serbest Göçmen

³⁰ ERYILMAZ, s. 76, 40, 36.

³¹ Resmi Gazete 21.06.1934 - 2733, 14.06.1934 tarihli İskân Kanununun 3. maddesi 18.11.1935 tarih ve 2848 sayılı yasa ile değiştirildi ve 30.06.1939 tarih ve 3657 sayılı yasa ile maddeye bazı hükümler ilâve edildi. Bkz. Düstur III., İkinci Baskı, Cilt: 17, 21 ve Düstur II., Cilt: 20, 1528.

Kabulüne Dair Esasları Muhtevi Talimatnamedeki³² hükümlerden bu sonuca varıyoruz. Şöyle ki, Türkiye'ye kimlerin göçmen olarak kabul edilebileceği İskân Kanununun 3. maddesinde belirtilmektedir. Buna göre, “a) Türkiye'ye yerleşmek amacıyla gelmek, b) Türk soyundan olmak ve c) Türk kültürüne bağlı olmak” göçmen olarak kabul edilebilmek bakımından aranan temel koşullardır. İskân Kanununun 4. maddesinde de kimlerin göçmen olarak kabul edilmeyeceği de ayrıca düzenlenmektedir. Buna göre, diğer koşullar yanında “Türk kültürüne bağlı olmayanlar” göçmen olarak kabul edilmezler. Bu durumda; “Türk soyundan olan fakat Türk kültürüne bağlı olmayan bir kimse göçmen olarak kabul edilmeyeceği gibi, bir kimse Türk kültürüne bağlılığını kanıtladığı halde Türk soyundan olduğunu belgeleyemediği takdirde yine göçmen olarak kabul edilemez. Çünkü yasa açıkça Türk soyundan olmayı Türk kültürünün yanında temel şart olarak aramıştır. (3. madde). Maddenin Türk kültürüne bağlı olanların aynı zamanda Türk soyundan olacakları varsayımından hareket ettiği de düşünülebilir.”³³

Burada yine yukarıda ifade ettiğimiz şu önemli noktanın altını çizmemizde yarar vardır. Lozan Barış Antlaşmasının 37. maddesinden 45. madde-sine kadar (45. madde dâhil) olan hükümlerde “Türk” terimine rastlanmadığı gibi, “Rum, Yunan, Helen, Grek” gibi terimlere de rastlanmamaktadır. Lozan Barış Antlaşmasının metinlerinde “Müslim ve gayri Müslim” terimleri geçmektedir. Bu nedenle Lozan Barış Antlaşmasının 37. maddeden 45. maddeye kadar, 45. madde de dâhil olmak üzere bu madde metinlerinin sözüne ve ruhuna sıkı sıkıya bağlı kalacak olursak, -aynen Yunanistan'ın yaptığı gibi-, Türkiye'nin/Türklerin de Türkiye'de, “Rum, Yunan, Helen azınlığından” söz etmemeleri gerekir diye düşünülmesinde yarar olabilir.

Yunan Danıştay'ının, “Lozan Antlaşmasının imzalanması ile, Yunanistan ile Türkiye'nin, Atina Antlaşmasının 11. maddesinin Yunanistan'da Müftülerin bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilmesini öngören hükümlerinin bundan böyle geçersiz olmasını istediklerinden ve Lozan Antlaşması Müslümanların dini liderlerinden hiç söz etmemekte ve herhangi bir hüküm de içermemektedir. Böyle bir düzenlemenin eksikliği rastlantı değil fakat akit tarafların istekleri doğrultusundadır. Müslümanların dini liderlerinin seçimine Atina Antlaşması ile getirilen

³² Bkz. ÇELİKEL, A. - ŞANLI, C.: Türk Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı, İstanbul 1998, s. 215.

³³ ÇELİKEL, A.: Yabancılar Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s. 20, 21.

düzenlemenin kaldırılması hakkındaki isteklerini belirtmektedir.” görüşü de dayanaktan yoksundur. Çünkü 1923 Lozan Barış Antlaşmasınının 27. maddesinin 2. fıkrası aynen şöyledir: “Şurası kararlaştırılmıştır ki (işbu Antlaşma), Müslüman dini makamlarının ruhani yetkilerine hanel verilmiş değildir.”³⁴. 1923 Lozan Barış Antlaşması ile gerçekten 1913 Atina Barış Antlaşması veya bununun 11. maddesi iptal edilmiş olsaydı, 1923'ten sonra Yunanistan Mahkemeleri, bu antlaşmaya ve 11. maddeye atıfta bulunarak kararlar verirler miydi? Aşağıda bu mahkeme kararlarından örnekler vereceğiz. Yunanistan'daki Müslüman Türklerin cemaat olarak yararlanacakları hakları 1923 yılından önceki antlaşmalarla da güvence altına alınmıştır. Batı Trakya'nın, Bulgarlardan Yunanistan'a bırakılması için 4 - 17 Haziran 1919 Paris Konferansında Yunanistan Başbakanı *Eleftherios Venizelos*, aynen şunları ifade etmiştir: “... Nitekim çok sayıda Müslüman nüfusun yaşadığı Girit'te Müslüman Cemaati ile ilgili yasa yürürlüktedir. Bu yasa yıllardan beri Girit Müslümanlarını tatmin etmektedir. Bu yasa sayesinde bütün Müslüman Kurumları özerk olup, sadece bunları kötüye kullanmama bakımından Yunan Devleti tarafından basit bir denetime tabi tutulmaktadır. Bu Müslümanlar, kendileri serbest seçimle kurumlarının yönetim ve oluşumlarıyla ilgilenmektedirler. Müslümanların bütün kişilik haklarıyla ilgili olarak ve vakıflar konusunda kadı söz sahibidir.”³⁵. Yine *E. Venizelos*, Lozan Konferansında Fransızca olarak şunları ifade etmiştir: “Müslüman cemaatlerin hiyerarşik örgütlenmesi özerktir. Müftü cemaatlerin kendileri tarafından seçilir.”³⁶. Bu

³⁴ 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasınının 27. maddesi aynen şöyledir: “Türk ülkesinin dışında, işbu Antlaşmayı imzalayan öteki devletlerin egemenlikleri ya da koruyuculuğu (protectorat) altında bulunan ülkelerin uyrukları ile Türkiye'den ayrılmış ülkelerin uyrukları üzerinde, Türk Hükümeti ya da Türk makamlarınca, siyasal, yasamaya ya da yönetime ilişkin herhangi bir nedenle olursa olsun, hiçbir güç ya da yetki kullanılmayacaktır. Şurası kararlaştırılmıştır ki (işbu Antlaşma), Müslüman dini makamlarının ruhani yetkilerine hanel verilmiş değildir.”

³⁵ Bkz. **VENİZELOS**, E.: Ta kimena (Metinler), epimelia: S. İ. Stefanu, Cilt: I - IV., Atina 1981, s. 531; *Episima praktika tis diaskepsis ton Parision* (Paris Konferansının Resmi Tutanakları) *Sinedriasis* 24is ke 27is Fevruariu 1919 (24 ve 27 Şubat 1919 tarihli Oturumlar); **SOLTARİDİS**, S.: *İ İstoria ton Muftion tis Ditikis Thrakis* (Batı Trakya'da Müftülükler Tarihi), A. A. Livani Yayınları, Atina 1997, s. 72; **CİN**, T.: Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu) Seçkin Yayınları, Ankara 2003, s. 302, 303.

³⁶ “L'organisation hiérarchique des communautés musulmanes est restée autonome. Les Muftis sont désignés par les communautés” Bkz. Lozan tutanakları Procés verbal No 15, Séance du Jeudi, 14.02.1923, s. 186; **GEORGULİ**, St. Hr.: O thesmos tu Mufti stin

noktada, devletler hukuku bakımından, başbakanların ve devlet başkanlarının açıklamalarının ve sözlerinin devletleri bağlayıcı nitelikte olduğunu hatırlatmakta yarar görmekteyiz.

Diğer taraftan yine Lozan Konferansı tutanakları ile 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması metinleri incelendiğinde Türkiye (Osmanlı Devleti) ile Yunanistan arasında veya üçüncü devletler ile Yunanistan arasında imzalanmış ve usulüne uygun olarak onaylanmış bulunan ikili veya çok taraflı -1881 tarihli İstanbul, 1913 tarihli Atina, 1920 tarihli Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına dair Sevr Antlaşmalarının fesih edildiğine dair en ufak bir imaya dahi rastlanmamaktadır.

Lozan Barış Konferansı görüşmelerine katılan Yunanlı temsilci *M. Kaklamanos* (Caclamanos)'un Konferansta -Konferans tutanakları incelendiğinde- şunları söylediği görülür: "Evrensel Patriklik (Patriarcat Ecuménique) sorununda Türk Hükümeti uzlaşmaz bir direniş gösterdiğine göre, Yunan temsilci Heyetinin, Müftülerin doğrudan doğruya Müslümanlarca seçilmesini ve Başmüftünün İstanbul'a bağlı olmasını öngören Atina Barış Antlaşmasındaki hükümlerin, Türklerin, Patrikliğin varlığına bile karşı çıktıkları bir sırada, yürürlükte kalmasını kabul edemeyeceğini anlattı."³⁷

Bunun üzerine söz alan *M. Laroche*, "Yunan Temsilci Heyetinin isteğini yerine getirmenin mümkün olmadığını söyledi: Yapılması söz konusu olan antlaşmanın, daha önce imzalanmış antlaşmalarla hiçbir ilgisi olmamak gerekir; söz konusu antlaşma, Yunanistan'ın ve Türkiye'nin daha önce doğrudan doğruya girişmiş buldukları yükümlerden hiç birini değiştiremez. Konferansın, bu çeşit yükümleri kaldırmak ya da doğrulamak yetkisi de yoktur."³⁸

Görüldüğü gibi Lozan'da, 1913 Atina Barış Antlaşmasının tümü veya konumuzla ilgili Atina Antlaşmasının 11. maddesinin Başmüftülük ve Müftülerin yetki alanı çevresindeki seçme yeterliğine sahip Müslümanlarca seçilmesini öngören düzenlemelerin fesih edildiği veya tarafların böyle bir amaçları, niyetleri olduğu yönündeki görüşler doğru değildir. Diğer taraftan

Elliniki ke allodapi ennomi taksi (Yunan ve Yabancı Mevzuatta Müftülük Kurumu), kimena sinthikon - nomothesias (Antlaşma Metinleri - Mevzuat), Ant. Sakkula Yayınları, Atina - Gümölcine 1993, s. 27, 28; CİN, s. 286, 287.

³⁷ MERAY, S. L.: Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler, Takım: I, Cilt: I, Kitap: 2, s. 220.

³⁸ MERAY, Takım: I, Cilt: I, Kitap: 2, s. 220.

“Antlaşma hükümlerinin değiştirilebilmesinin temel koşulu, bunun tarafların açık rızaları ile yapılmış olmasıdır.”³⁹. Lozan Konferansı tutanakları ile Lozan Barış Antlaşmasının hükümleri incelendiğinde Türkiye'nin, ne sözü edilen 11. madde ne de diğer madde ve antlaşma hükümlerinin tamamıyla ilgili olarak, Yunanistan Danıştay'ının iddia ettiği gibi böyle ne üstü örtülü (zımnî) ne de açık bir rızasına rastlanılmaktadır. Ayrıca iddia edildiği gibi bir niyeti de yoktur. Esasen vazgeçme iradesinin uluslararası hukuk bakımından geçerlik kazanabilmesi için, iradenin açık olması da aranan bir koşuldur. Yunanistan Danıştay'ının yaptığı gibi, varsayımdan hareketle, hukuki sonuçlar ortaya konulamaz.

Bir antlaşmayı, tek taraflı ve hukuka uygun olarak fesih etmek, Yunanistan'ın usulüne uygun olarak onayladığı 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesine göre, şu sayacağımız durumlarda mümkün olabilir⁴⁰: a) antlaşma hükümleri bunu öngörmüşse⁴¹, b) tarafların fesih ya da çekilme hakkını tanıma niyetinde oldukları çeşitli verilerden anlaşılıyorsa⁴², c) bir antlaşmanın doğası gereği tek taraflı fesih hakkının tanındığı kanısı doğarsa⁴³ d) diğer taraf antlaşmayı uygulamıyorsa ya da temel hükümlerini çiğniyorsa⁴⁴. Eğer bir antlaşma metninde fesih koşulları düzenlenmemiş ise ve antlaşmanın doğasından da taraflara antlaşmayı fesih etme hakkının verildiği anlaşılıyorsa ve buna rağmen antlaşmaya taraf olan devletlerden birisi antlaşmayı fesih ederse veya antlaşmaya uygun hareket etmez veya antlaşmayı uygulamazsa bu durumda o devletin hukuka aykırı hareket ettiği, ahde vefa ilkesine uygun hareket etmemesi sebebiyle, o devletin uluslararası sorumluluğunu gerektirir. Yunanistan'ın taraf olduğu 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin “Ahde Vefa (pacta sunt servanda)” başlığını taşıyan 26. maddesi de aynen şöyledir: “Yürürlükteki her antlaşma ona taraf olanları bağlar ve tarafların onu iyi niyetle icra etmesi gerekir.”

³⁹ 1969 Vayana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 39. madde.; **PAZARCI, H.**: Uluslararası Hukuk, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s. 101.

⁴⁰ Geniş bilgi için Bkz. **PAZARCI, H.**: Uluslararası Hukuk, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s. 97; **RUKUNA, Em.**: Diethnes Dikeo (Uluslararası Hukuk), Birinci Cilt, 2. Baskı, Ant. Sakkula Yayınları, Atina – Gümülçine 1997, s. 189 vd.

⁴¹ 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 54/a. maddesi.

⁴² 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 56/1a. maddesi.

⁴³ 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 56/1b. maddesi.

⁴⁴ 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 60. maddesi.

1913 tarihli Atina Barış Antlaşması hükümleri incelendiğinde, yukarıda sayılan koşullardan bir tanesini dahi içermediği ve antlaşmanın -beş, on veya doksan yıl sonra sona erebileceği hakkında, tarafların tek taraflı fesih hakkının tanındığı veya antlaşmanın doğasından taraflardan birine antlaşmayı fesih etme hakkının tanındığı yönünde herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Danıştay kararları ve konuya ilişkin Yunanlı yazarların görüşlerine bakıldığında, Yunanistan tek taraflı olarak, 1913 Atina Barış Antlaşmasını ve özellikle 11. maddenin Başmüftülük ve Müftülük bölgesindeki seçme hakkına sahip Müslümanlarca özgür iradeleriyle Müftü seçme hükümlerini uygulamamakta veya uygulanmasını engellemektedir. Diğer taraftan yine Yunanistan, Türkiye'nin bu durum karşısında sustuğunu -susarak rıza gösterdiğini, Türkiye'nin böyle bir niyetinin olduğunu varsayarak 11. maddenin iptali yönünde isteğinin olduğunu- iddia ederek, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın geçmişte Yunanistan'da Müftülük seçimlerinin yapılmamış olmasına itiraz etmemiş olmalarını ve bu konuda Yunanistan'daki Mahkemelere ve uluslararası Mahkemelere başvurulmamış olmasını 1913 Atina Antlaşmasının 11. maddesine ve 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasaya uygun olarak seçimlerin yapılmamasını -6. maddenin hiçbir zaman uygulanmamış olması-, antlaşma ve yasanın uygulanmamış olmasından dolayı antlaşmanın 11. maddesinin veya 1913 Atina Barış Antlaşmasının fesih edildiğini iddia etmesi ve bu konuda Yunan Danıştay'ının kararında sorumluluğun Batı Trakya Türk Azınlığına yüklenmesi yoluna başvurması da dayanaktan yoksundur.

1913 tarihli Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesinin sadece Başmüftü ile Müftülerin seçimine ilişkin hükümlerinin uygulanmaması, başka bir deyişle Atina Antlaşmasının bir bütün olarak uygulanmasından Yunanistan sorumludur. Çünkü uygulanan devletlerarası hukuka göre, bir antlaşmanın, aksi bütün taraflarca kabul edilmedikçe, bir bütün olarak uygulanması gerekir⁴⁵. Diğer taraftan 1913 Atina Barış Antlaşmasının veya bu antlaşmanın bazı hükümlerinin veya antlaşmanın gereği olarak iç hukukta yapılan düzenlemelerin uygulanmamasından, ilgili azınlık sorumlu tutulamaz. Taraf olunan antlaşmaların veya yasaların konumuzla ilgili hükümlerin uygulanmamasının nedeni, Yunanistan Devletinin ve organlarının Başmüftü ile Müftü seçim prosedürlerini başlatmamalarıdır. Seçimler, Yunan makamlarının çeşitli

⁴⁵ 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku sözleşmesinin 17. maddesi; U.A.D.'nin Soykırım Sözleşmesine Çekinceler konusundaki 28.05.1951 tarihli danışma görüşü, C.I.J., Recueil, 1951, s. 21, 22; PAZARCI, s. 84.

taktik ve yöntemleriyle antlaşma ve yasaya aykırı olarak uygulamalarını engellemelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa Batı Trakya Türk Azınlığı ve Türkiye, bu seçimlerin antlaşmalara ve Yunanistan'da yürürlükte bulunan yasalara uygun bir biçimde yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda tereddüt varsa 1991'den önceki ve sonraki Batı Trakya Türk basınına bakmak yeterlidir. Dolayısıyla antlaşma ve yasaları uygulama sorumluluğu ve yükümlülüğü Yunanistan Devletinin ve yetkili makamlarındadır. Buna göre Başmüftü ile Müftü seçim prosedürleri yetkili Yunan makamları tarafından başlatılmamıştır. Bu antlaşmanın uygulanmaması, Yunanistan'ın uluslararası sorumluluğunu gerektirir. Bunun da artık her platformda dile getirilmesi ve gündemde tutulması icap eder.

Yunanistan'ın Batı Trakya Bölgesindeki Müslüman Türk Cemaati tarafından dile getirilen, antlaşmalardan kaynaklanan kendi dini liderlerini başka bir deyişle kadı sıfatıyla Müslüman Türklerin örf ve adet hukuklarına uygun olarak yargılama yetkisine de sahip olan Müftülerin halk tarafından seçilmesi talebine karşılık; Yunan Danıştay'ınca ileri sürülen Yunanistan iç hukukunda kamu personeli (devlet memurları) ile Ortodoks Hıristiyan din adamların -Metropolitler ve Başpiskoposların- halk tarafından seçilmelerinin öngörülmemiş olmasının ve bu nedenle Yunanistan'daki "Müslümanların" da kendi dini liderlerini, kadılarını, devlet memurlarını Müslüman Cemaatin yani halk tarafından seçilemeyeceği ve dünyanın hiçbir yerinde yargıçların ve memurların halk tarafından seçilmediği, Yunanistan'da seçilmesi halinde ise Yunan Anayasa sisteminde ciddi çatlaklar yaratacağına ilişkin gerekçeleri dayanaktan yoksundur. Çünkü Yunanistan'ın usulüne uygun olarak onayladığı 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 27. maddesi aynen şunları ifade etmektedir⁴⁶: "Bir taraf, bir antlaşmayı icra etmeme gerekçesi olarak iç hukukunun hükümlerine başvuramaz." Diğer taraftan bugün dünyamızda yargıçların seçimi ve atanması konularında uygulanan üç sistem mevcuttur⁴⁷: Bunlardan a) birincisi yargıçların halk tarafından⁴⁸ veya

⁴⁶ GÜNDÜZ, A.: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s. 112.

⁴⁷ PEKCANITEZ, H.: Medeni Usul Hukuku, Birinci Bası, Seçkin Yayınları, Ankara 2000, s. 99.

⁴⁸ Yargıçların halk tarafından seçilmesi, egemenliğin halka ait olmasından kaynaklanmaktadır. Yargıçlar millet adına karar verdiklerinden ve milli iradenin temsilcisi olduğundan, onların da halk tarafından seçilmesi gerekmektedir. Bu özellikle kuvvetler ayrımı ilkesinin de bir sonucudur. Bu biçimde yargıcın yasama ve yürütme organına karşı

yasama organı tarafından seçilmesi, b) ikincisi yargıçların yürütme organı tarafından seçilmesi, c) üçüncüsü ise yargıçların, yargıçlar tarafından oluşturulan bir kurul tarafından seçilmesidir.

Danıştay kararında, Türkiye, Mısır, Fas ve Cezayir gibi devletlerde Müftülerin atanması örneği verilerek, Yunanistan'da da Müftülerin atanması gerektiği gerekçesi de dayanaktan yoksundur. Zira sözü edilen devletler, Müslümanların çoğunlukta olduğu, seçim ve atama işlemlerinin Müslümanlar ve İslâm Kurumları tarafından yapıldığı devletlerdir. Yunanistan'daki Müftülerin Müslüman Türkler tarafından seçilmesi hakkı, azınlık haklarından ve 1913 tarihli Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Yunanistan'da Müftü, Ortodoks Hıristiyan vali başkanlığında ve Ortodoks Hıristiyan kâtabi ile birlikte Yunan uyruklu Müslüman ileri gelenlerden oluşan toplam on bir (11) kişilik bir kurulca seçilip, atanmaktadır. Bu kurul sadece ve tamamen Müslümanlardan oluşmamaktadır. İşte bu bakımdan da din ve vicdan özgürlüğüne aykırılık söz konusudur. Ayrıca başka devletlerde Müftülerin atanması, Yunanistan'da Müftülerin Müslüman Türkler tarafından seçilmesini engellemez. Çünkü seçim yöntemi, Yunanistan'ın antlaşmalardan kaynaklanan bir yükümlülüğüdür.

Atina Antlaşmasının imzalanmasından Lozan Antlaşmasının imzalanmasına kadar geçen zaman içerisinde yaşanan önemli olaylar Antlaşmaların yürürlüğünü durdurabilir. Ama fesih etmez⁴⁹. Ayrıca Müftülerin Müslümanlarca seçilmesi, diğer Yunanistan vatandaşların haklarına zarar vermemektedir. Bireysel haklar ve kamu düzeni ihlâl edilmemektedir. Yunanistan'daki Ortodoks Hıristiyan vatandaşlar ile "Müslüman Cemaatin" azınlık bireylerinin eşit muameleye tabi tutulmaları gerekir. Fakat burada azınlık olmalarından

bağımsızlığı sağlanabilmektedir. Bkz. PEKCANITEZ, s. 99. Diğer taraftan ABD'de yargıçların halk tarafından seçildiği de bilinmektedir. 9 Eylül 2006 tarihli Hürriyet Gazetesinin haberine göre; "ABD'ye yerleşen bir Türk göçmenin oğlu olan Halil Özerden, Mississippi eyaletine bağlı Gulfport'ta bölge yargıçlığı için aday gösterildi. ABD Başkanı George W. Bush tarafından ABD Senatosu'na tavsiye edilen Özerden, senatonun onay vermesinin ardından, David C. Bramlette'in yerine göreve başlayacak. Amerikalı Senatör Trent Lott, ABD'ye yerleşen bir Türk'ün oğlu olan 39 yaşındaki Halil Özerden'i, 'çok zeki, Mississippi'ye bağlı, federal yargıya katkısı bulunacak bir insan' sözleriyle övdü. Gulfport'taki 'Dukes, Dukes, Keating & Faneca' hukuk firması üyesi Özerden, Hattiesburg'da doğdu. Özerden, Georgetown Üniversitesi ile Stanford Hukuk Fakültesini bitirdi. ...".

⁴⁹ SUR, M.: Uluslararası Hukukun Esasları, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2000, s. 72.

kaynaklanan ve antlaşmalarla kendilerine tanınan bazı pozitif ayrımcılık hakları söz konusudur. Pozitif ayrımcılık haklar tanınarak, bu şekilde vatandaşlar arasında özdeşleşmeden ayrılma antlaşmalarla meşrulaştırılmaktadır. Bu noktada Mahkeme hükmünde yer alan “özdeşleştirme” kavramı Türkiye ile Yunanistan arasında bir denge politikası veya mütakabiliyet gereği Türkiye'nin İstanbul Fener Başpiskoposunun seçiminde izlediği yöntem ile Batı Trakya'daki Müftü seçimleri konusunda Yunanlıların izlediği usulü, Yunanistan makamlarının, Türkiye'nin ve Yunanistan uyruklu Batı Trakya Türklerinin görüşlerini hiç dikkate almadan, çıkardığı 1991 tarihli ve 1920 sayılı “Müslüman Din Görevlileri Hakkında” yasa ile birlikte değerlendirip, ilişki kurulmasının uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bakımından yararlı olup, olamayacağı değerlendirilmesinin yapılmasını (Lozan 45. madde çerçevesinde) hatırlatmak isteriz.

Yine Yunanistan Danıştay'ınca iddia edildiği üzere, Lozan'da 1913 tarihli Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesi fesih edilmiş olsaydı, Yunanistan Mahkemeleri ve Yunanistan Yargıtay'ı (Arios Pagos) muhtelif konularda hüküm verirken; 1881 İstanbul, 1913 Atina Barış Antlaşmalarını dayanak göstererek kararlar verir miydi? Elimizde, Yunanistan Yargıtay'ının 1980 yılında 1723 sayılı (1723/1980) “Müftülerin Yargılama Yetkisi” hakkında verdiği bir karar var. Bu karardan, 1913 Atina Barış Antlaşmasının ve konumuzla ilgili olan 1913 tarihli Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesi belirtilerek, 1980 yılında hüküm verilmektedir. Buradan da 1923 yılından sonra diğer antlaşmalar olduğu gibi 1913 Atina Barış Antlaşmasının ve bunun 11. maddesinin de yürürlükte olduğu, iptal edilmediği anlaşılmaktadır. Adı geçen Yunanistan Yargıtay'ının konumuzla ilgili bölümünün Yunancadan Türkçeye aynen çevirisi şöyledir; “Yunanistan'da oturan Yunan uyruklu Müslümanlara belli bazı hukuki ilişkilerinde kutsal İslâm yasalarının uygulanmasının nedeni; Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan 10 Temmuz 1881 Sözleşmesi⁵⁰ ile a) 1 / 14 Kasım 1913 Atina Antlaşması (11. madde), b) 1920 Sevr ve c) 1923 Lozan Antlaşmalarıdır. Bütün bu antlaşmalar da sırasıyla şu Kanun Hükmünde Kararnamelerle onaylanmıştır: Ξ Λ Ζ' sayı ve 11 Mart 1882 tarihli (maddeler 3., 8.), Δ Σ Γ' sayı ve 14 Kasım 1913, 29 Eylül / 30 Ekim 1923 (14/1 madde) ve 25 Ağustos 1923 (42. ve 45. maddeler). Bununla beraber şu hususu da belirtmekte yarar var; Türkiye ile Yunanistan

⁵⁰ Yunan Yargıtay'ının karar metninde 1881 tarihli İstanbul Antlaşması “Sözleşme” olarak geçmektedir. Biz de çeviride asıl metne bağlı kaldık.

arasında imzalanan 4/11/1913 tarihli sözleşmenin⁵¹ değişikliğe uğrayan 11/19 maddesini kelimesi kelimesine tekrar eden 2345 sayı ve 1920 tarihli (2345/1920) yasanın 10/1 maddesini uygulamada⁵² bırakan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Giriş Bölümünün 8/1 maddesi gereği Müftüler kutsal yasalarca öngörülen salt dini görevlerinin yanı sıra, Müslümanlar arası evlenmelerde, boşanmalarda, nafakalarda ve birde velâyetlerle ilgili olarak yargılama yetkisi kullanırlar. Devamla da, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Giriş Bölümünün 6. maddesi tarafından meriyette tutulan 147 sayı ve 1914 tarihli (147/1914) yasanın 4. maddesine göre, Müslüman dinine tabi kişiler arasında yasal evlilikler, boşanmalar, evlenmeden mütevellit karı-koca arasındaki akrabalık ilişkileri de Kutsal Yasa tarafından düzenlenir ve oradaki hükümlere göre karar verilir. Son olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 8/2. maddesi tarafından değiştirilen ve yukarıda sözü edilen 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın 10. maddesinin 2. ve 3. fıkraları gereği Müftünün nizalı kaza prosedürüne tabi her türlü kararı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 741. ve devamı maddelerine göre Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından onaylanmadığı takdirde, bu kararlar uygulanamaz ve kesin hüküm teşkil etmezler. Asliye Hukuk Mahkemesi tasdiki istenen kararın Müftü tarafından kendisine bahşedilen yetkiler çerçevesinde alınıp alınmadığını kontrol edip, bu kararın içeriğini ise kontrol etmez. Yukarıda sözü edilen yasa hükümlerinin koordinasyonundan 1912 ile 1923 yılları arasında Yunanistan'a bağlanan yeni bölgelerde dahil olmak üzere, Menteşe Adaları hariç (Bkz. Yargıtay Genel Kurulunun 738 sayı ve 1967 tarihli (738/1967) kararı), Yunanistan'ın bütün bölgelerinde mukim veya geçici olarak oturan bütün Müslümanları kapsamak üzere, yetkili Asliye Hukuk Mahkemesi onaylanması istenen Müftünün kesin veya geçici nafaka kararı ile ilgili olarak, bu kararı esas yönünden (içeriğini) ele alıp, inceleyemez⁵³ Bu noktada hemen ifade edelim ki, yukarıda bir kısmının tercümesini verdiğimiz Yunan Yargıtay kararında bahsedilen -örneğin 2345 sayı ve 1920 tarihli- yasanın bazı hükümleri 1920 sayı ve 1991 tarihli yasa ile değiştirilinceye kadar yürürlükte kalmıştır.

1041 sayı ve 2000 tarihli (1041/2000) Yargıtay kararında da "Yunanistan uyruklu İskeçeli Müslüman Türklerin mülklerinin miras hukukuna ilişkin

⁵¹ 1913 tarihli Atina Barış Antlaşması kastedilmektedir.

⁵² meriyette.

⁵³ Yunanistan Yargıtay'ının 1980 yılında verdiği 1723 sayılı (1723/1980) Kararın Yunanca metni için Bkz. Nomiko Vima, Nomologia Politikon Dikastirion, Etos 29., s. 1217 vd.

uyuşmazlıklarında Müftülerin yetkili olduğu ve Müftünün, İslâm hukuku kuralları çerçevesinde karar vereceği” belirtilerek, 1913 Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesinin bu konudaki hükümlerinin yürürlükte olduğu dolayısıyla da Atina Antlaşmasının Lozan'da iptal edilmediği anlaşılmaktadır.

İskeçe Adliyesinde, 23 Haziran 1995 tarihinde görüşülen ve kararı 82 sayılı ve 1995 tarihli (82/1995) İskeçe Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi Nizalı Kaza Prosedürüne göre ilân edilen hükümde, Batı Trakya'da mukim Yunanistan uyruklu Müslüman Türklerle ilgili uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk kurallarını aynen şöyle ifade etmektedir: “Türkiye ile Yunanistan arasında düzenlenen ve Yunanistan tarafından ΔΣΙΓ sayılı ve 1913 tarihli Kanun Hükümünde Kararname ile onaylanan Atina Antlaşmasının 11. maddesinin 9. paragrafı hükümleri, 2345 sayılı ve 1920 tarihli (2345/1920) yasanın 10. madde hükümleri, yürürlükte bulunan 1920 sayılı ve 1991 tarihli (1920/1991) yasa ile onaylanan 24.12.1990 tarihli Kanun Hükümünde Kararnamenin 5/2. maddesinde tekrarlanarak bugün de yürürlükte...”

Yine Batı Trakya bölgesinde mukim, Yunanistan uyruğundaki Müslüman Türklerin dini nikâh yerine resmi nikahla belediyelerde evlenmeleri, ailevi uyuşmazlıklarında ortaya çıkan sorunlarında uygulanacak hukuk kuralları hakkında İskeçe Tek Hakimli Asliye Hukuk Mahkemesinin 1623 sayılı ve 2003 tarihli kararı dikkat çekicidir⁵⁴. Söz konusu kararda; “... Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan ve ΔΣΙΓ sayılı ve 1913 tarihli yasa ile onaylanan Atina Antlaşmasının 11. maddesinin 9. fıkrasında Müftüler Müslümanların evlenmeleri, nafaka, velâyet, vesayet, İslâm vasiyetnameleri ..., ... yukarıda ifade edilen yasalarla onaylanan bu antlaşmalar, Yunanistan Anayasasının 28. maddesinin 1. fıkrası gereği Yunan iç hukukunun ayrılmaz bir parçası olup, bu antlaşma hükümlerine aykırı olan diğer bütün yasal düzenlemelerden üstündür.” diye belirtilmektedir.

Gümülcine Asliye Hukuk Mahkemeleri Başkanı *Evstathiu Apost. Çukala*'nın *Elliniki Dikeosini* (Yunan Adaleti) Dergisinde, tarihini tespit edemediğim, eski tarihli, muhtemelen 1950 yıllara ait olduğunu düşündüğüm bir yazısında aynen şunlar ifade edilmektedir⁵⁵: “Türkiye, Yunanistan uyruklu

⁵⁴ <http://lawdb.intrasoftnet.com/pls/dnom/nusg8.main>

⁵⁵ **ÇUKALA**, Ev. Ap.: “Pio dikeo diepi tin eks adiathetu klironomiki diadohi Musulmanon tis Thrakis mas (Trakya'mızdaki Müslümanların Vasiyetname Bırakmadan, Mirasın İntikalini Hangi Hukuk Düzenlemektedir?)” Vasiyet Bırakılmadan Mirasın Yerini Alan Halefi”, *Elliniki Dikeosini* (Yunan Adaleti) Dergisi, 30, s. 741, 742.

Müslüman dininden Batı Trakyalılar için kutsal hukuk kurallarının uygulanmasına özen gösterdi ve güvence altına aldı. O kadar ki 10.6.1881 tarihli antlaşma (8/3. maddesi) ile Tesalya Yunanistan'a bırakıldı. Yine Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan 1.11.1913 tarihli Atina Barış Antlaşması (11/9. maddesi) ki bu antlaşma ΔΣΙΓ sayı ve 1913 tarihli yasa ile onaylandı. Bunlara ek olarak Yunanistan, 147 sayı ve 1914 tarihli yasanın 4. maddesi, 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın 10. maddesi, 2228 sayılı yasanın boşanmaya ilişkin 20. maddesi ve 2310 sayı ve 1920 tarihli yasanın 13/2. maddeleri Trakya Müslümanlarının miras hukukuna ilişkin Kutsal İslâm hukuk kurallarını yürürlükte bıraktı, iptal etmedi. ... Bu söylenenlerden şu sonuç çıkmaktadır: Yunanistan uyruklu Müslüman dininden olan Batı Trakyalılar hakkında, 10.11.1923 tarihinden itibaren meydana gelecek ölümlerden sonra ortaya çıkacak olan miras ilişkileri ve uyuşmazlıklarında Roma-Bizans⁵⁶ hukuku veya Yunan Medeni Yasası (Medeni Yasasının Giriş Bölümünün 92. maddesi) düzenlemeleri uygulanmayacak, fakat dini, aile örf ve adetleri bakımından farklı olduklarından, ister kent, isterse tarımsal taşınmazlar söz konusu olsun, kendi Kutsal İslâm Yasalarında düzenlenmiş bulunan kurallara tabi olacaklardır.”

Yukarıda ortaya konulan bütün bu nedenlerden dolayı, 1913 Atina Barış Antlaşması ve bu antlaşmanın 11. maddesi yürürlükte ve geçerlidir. Ancak Yunanistan Danıştay'ının kararlarından da anlaşıldığı üzere Yunanistan Atina Antlaşmasının 11. maddesinin “Müftülerin yetki alanındaki Müslümanlar” tarafından seçimini öngören hükmün, Lozan'da iptal edildiğini öne sürerek uygulamamaktadır. Bu bağlamda, aynı maddenin Başmüftülük kurumu ve bunun seçimini öngören düzenlemenin de Yunanistan tarafından uygulanmadığını ve uygulatılmadığını göz önünde bulundurduğumuzda, Yunanistan herhalde aynı gerekçelerle bu hükmün de “iptal” edildiğini varsaymaktadır. Yukarıda örnek olarak seçtiğimiz Danıştay kararlarından da hareket ederek, Yunanistan'ın “Başmüftülük makamına bir Başmüftü seçilmesi prosedürünü başlatmadığına ve Müftülerin Müslüman azınlık fertlerince seçimle işbaşına gelmelerinin uygun olmadığı” biçiminde açıklanabilecek bir tutum ve davranış içinde olduğunu, AB üyesi Yunanistan'ın Atina Antlaşmasından doğan vebelerini yerine getirmekten bilinçli bir biçimde kaçınmakta olduğunu, rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu da Yunanistan'ın uluslararası sorumluluğunu gündeme getirmektedir.

⁵⁶ “Vizantinoromayiko”

SONUÇ

Yunanistan Danıştay kararlarının incelenmesi neticesinde vardığımız sonuçlar aşağıdadır:

- 1.) Türkiye'nin millet sisteminden, milli devlet sistemine geçmesi, Yunanistan'ı antlaşmalarla üstlendiği yükümlülüklerden kurtarmaz.
- 2.) İddia edildiği gibi Lozan'da, 1923 Lozan'dan önceki antlaşmalar iptal edilmemiştir. Bunun da cevabını Lozan Konferansında *M. Laroche*; "... andlaşma⁵⁷, Yunanistan'ın ve Türkiye'nin daha önce doğrudan doğruya girişmiş buldukları yükümlerden hiç birini değiştiremez. Konferansın, bu çeşit yükümleri kaldırmak ya da doğrulamak yetkisi de yoktur." şeklinde vermektedir.
- 3.) 1913 Atina Barış Antlaşmasının veya bu antlaşmanın gereği olarak Yunanistan iç hukukunda yapılan düzenlemelerin uygulanmamasından ilgili azınlık fertleri sorumlu tutulamazlar. Çünkü taraf olunan antlaşmaların ve diğer taraftan da ülkedeki yürürlükteki yasaların uygulanmamasının nedeni, azınlık mensupları değildir. Bilakis Müslüman Türk Azınlık, adı geçen antlaşma ile 2345 sayı ve 1920 tarihli yasanın uygulanması için yıllarca mücadele etmektedir. Ancak sorun Yunanistan Devletinin ve organlarının Başmüftü ile Müftü seçim prosedürlerini 1985'te Gümülcine Müftüsünün vefatından sonra da başlatmamasından kaynaklanmaktadır. 1991'den önce Müftülerin görev süresi on (10) yıla sınırlı değildi. Vefat edinceye kadar görevlerinin başında kalmaktaydılar. Dolayısıyla bu nedenle uzun süre bu antlaşma ve yasaların uygulanmasına gerek duyulmaz, esasen bu durum bunların daha sonra uygulanmaması ve iptali için de bir gerekçe oluşturamaz. Bununla birlikte söz konusu antlaşma ve yasaları uygulama sorumluluğu ve yükümlülüğü, Yunanistan Devletindedir. Ayrıca adı geçen antlaşmaların uygulanmaması, Yunanistan'ın uluslararası sorumluluğunu gerektirir. Bunun da artık her platformda dile getirilmesi ve gündemde tutulması icap eder.
- 4.) Bir taraf devlet, bir antlaşmayı uygulamama gerekçesi olarak iç hukuk -Anayasa, yasa, tüzük, yönetmelik gibi- hükümlerini öne süremez.

⁵⁷ 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması kastedilmektedir.

- 5.) Bugün dünyamızda yargıçların seçimi ve atanması konularında uygulanan üç sistem vardır Bunlardan bir tanesi de yargıçların halk tarafından seçilmesidir. Bu uygulamaya örnek olarak ABD ve İsviçre gibi devletler gösterilebilir. Kaldı ki Yunanistan'daki kadı sıfatıyla da görev yapan Müftülerin halk tarafından seçiminin nedeni antlaşmalardır. Diğer devletlerdeki usuller bu bakımdan Batı Trakya'daki Müftülerin seçiminde etkili olmaz.
- 6.) Danıştay kararlarında, Türkiye, Mısır, Fas ve Cezayir gibi devletlerde Müftülerin atanması örneği verilerek, Yunanistan'da da Müftülerin atanması gerektiği gerekçesi de dayanaktan yoksundur. Zira sözü edilen devletler, Müslümanların çoğunlukta olduğu, seçim ve atama işlemlerinin Müslümanların ve İslâm Kurumları tarafından yapıldığı devletlerdir. Yunanistan'daki Müftülerin, Müslüman Türk halkı tarafından seçilmesi hakkı, azınlık haklarından ve 1913 tarihli Atina Barış Antlaşmasınının 11. maddesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Bugünkü uygulamaya göre Yunanistan'da Müftü, Ortodoks Hıristiyan vali başkanlığında ve Ortodoks Hıristiyan kâtabi ile Yunan uyruklu Müslüman ileri gelenlerden oluşan toplam on bir (11) kişilik bir kurul tarafından seçilip, atanmaktadır. Ayrıca burada önemli bir nokta da söz konusu kurulun sadece Müslümanlardan oluşmamasıdır. İşte bu bakımdan da din ve vicdan özgürlüğüne aykırılık söz konusudur. Başka devletlerde Müftüler atanma işlemiyle göreve başlasalar bile, bu durum Yunanistan'ın antlaşmalarla sorumluluk altına girdiği yükümlülüklerinden kurtulması için bir gerekçe teşkil etmez.
- 7.) Atina Antlaşmasınının imzalanmasından Lozan Antlaşmasınının imzalanmasına kadar geçen zaman içerisinde yaşanan önemli olaylar, Antlaşmaların yürürlüğünü durdurabilir. Ama fesih etmez. Ayrıca Müftülerin Müslümanlarca seçilmesi, diğer Yunanistan vatandaşlarının haklarına zarar vermemektedir. Bireysel haklar, genel ahlâk, kamu güvenliği ve kamu düzeni ihlâl edilmemektedir. Yunanistan'daki Ortodoks Hıristiyan vatandaşlar ile Yunanistan uyruklu "Müslüman Cemaatin" azınlık bireylerinin eşit muameleye tabi tutulmaları saptaması doğrudur. Ancak azınlık olmalarından kaynaklanan ve antlaşmalarla kendilerine tanınan bazı pozitif ayrımcılık hakları söz konusudur. Pozitif ayrımcılık tanınarak, bu şekilde vatandaşlar arasında özdeşleşmeden ayrılma bir yerde antlaşmalarla

meşrulaştırılmaktadır. Bu noktada Mahkeme hükmünde yer alan “özdeşleştirme” kavramı eğer Türkiye ile Yunanistan arasında bir “denge politikası” veya “mütekabiliyet” gereği olarak öne sürülmekte ise, o zaman Türkiye'nin, İstanbul Fener Başpiskoposunun seçiminde izlediği yöntem ile Batı Trakya'daki Müftü seçimleri ve Başmüftülük konusunda Yunanlıların izlediği usulü de bu anlamda düşünmek yararlı olabilir. Başka bir deyişle, AB üyesi Yunanistan makamlarının, bir taraftan antlaşmaları, diğer taraftan da Türkiye'nin ve Yunanistan uyruklu Batı Trakya Türklerinin görüşlerini hiç dikkate almadan, çıkardığı 1991 tarihli ve 1920 sayılı “Müslüman Din Görevlileri Hakkında”ki yasa ile birlikte İstanbul Başpiskoposunun seçim usulü birlikte değerlendirip, ilişki kurulmasının uluslararası ilişkiler bakımından yararlı olup, olamayacağı değerlendirilmesinin yapılmasını (Lozan 45. madde çerçevesinde) hatırlatmak isteriz.

- 8.) Eğer iddia edildiği gibi Lozan'da, 1913 tarihli Atina Barış Antlaşması veya 11. maddesi iptal edilmiş olsaydı, Yunanistan Mahkemeleri ve Yunanistan Yargıtay'ı (Arios Pagos) muhtelif konularda hüküm verirken; 1881 İstanbul, 1913 Atina Barış Antlaşmalarını dayanak göstererek kararlar verir miydi? Yunanistan Yargıtay'ının 1980 yılında 1723 sayılı (1723/1980) “Müftülerin Yargılama Yetkisi” hakkında verdiği bir kararda; 1913 Atina Barış Antlaşmasının ve konumuzla ilgili olan 1913 tarihli Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesine atıfta bulunarak hüküm verilmektedir. Yunanistan Yargıtay'ının bu kararından, 1923 yılından sonra da diğer antlaşmalarda olduğu gibi 1913 Atina Barış Antlaşmasının ve bunun 11. maddesinin yürürlükte olduğu, iptal edilmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca aşağıdaki mahkeme kararlarından da 1913 Atina Barış Antlaşmasının iptal edilmediği anlaşılmaktadır: İskeçe Adliyesinde, 23 Haziran 1995 tarihinde görüşülen ve kararı 82/1995 sayılı ve tarihli İskeçe Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi Nizalı Kaza Prosedürüne göre ilân edilen Batı Trakya'da mukim Yunanistan uyruklu Müslüman Türklerle ilgili uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk kuralları hakkındaki karar, Yine Batı Trakya bölgesinde mukim, Yunanistan uyruğundaki Müslüman Türklerin dini nikâh yerine resmi nikâhla belediyelerde evlenmeleri, ailevi uyuşmazlıklarında ortaya çıkan sorunlarında uygulanacak hukuk

kuralları hakkında İskeçe Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesinin 1623 sayı ve 2003 tarihli kararından da 1913 Atina Antlaşmasının yürürlükte olduğu apaçık ortadadır. Bu tür kararların örneğini çoğaltmamız mümkündür.

Yukarıda ortaya konulan bütün bu nedenlerden dolayı, 1913 Atina Barış Antlaşması ve bu antlaşmanın 11. maddesi -1881 tarihli İstanbul Antlaşması, 1920 tarihli Yunanistan'daki Azınlıkların korunmasına İlişkin Sevr Antlaşması, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması- yürürlükte ve geçerlidir. Ancak Yunanistan Danıştay'ının kararlarından da anlaşıldığı üzere Yunanistan, Atina Antlaşmasının 11. maddesindeki "Müftülerin yetki alanındaki Müslümanlar" tarafından seçimini öngören hükmün, Lozan'da iptal edildiğini öne sürerek uygulamamaktadır. Bu bağlamda aynı maddede bulunan Başmüftülük kurumu ve bunun seçimini öngören düzenlemenin de Yunanistan tarafından yine uygulanmadığını ve uygulattırmadığını göz önünde bulundurduğumuzda, Yunanistan herhalde aynı gerekçelerle bu hükmün de "iptal" edildiğini varsaymaktadır! Yukarıda örnek olarak seçtiğimiz Yunan Danıştay kararlarından da hareket ederek, Yunanistan'ın "Başmüftülük makamına bir Başmüftü seçilmesi prosedürünü başlatmadığı ve Müftülerin Müslüman azınlık fertlerince seçimle işbaşına gelmelerinin uygun olmadığı" biçiminde açıklanabilecek bir tutum ve davranış içinde olması nedenleriyle, AB üyesi Yunanistan'ın Atina Antlaşmasından doğan vecibelerini yerine getirmekten bilinçli bir biçimde kaçınmakta olduğu apaçık ortadadır. Bu da Yunanistan'ın uluslararası sorumluluğunu gündeme getirmektedir.

Öteden beri Yunanistan, Başmüftülük ve Müftülükler konusunda olduğu gibi diğer birçok konularda da antlaşmalarla yükümlülük altına girdiği, birçok antlaşma hükümlerini, uygulamama ve küllendirme yolunu tercih etmektedir. Bunun nedeni Başmüftülük, Müftülükler, vakıf ve eğitim kurumlarının, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının can damarları olması ve azınlık bakımından taşıdığı önemdir.

Bu kurumların önemini ve Yunanlıların bakış açısını da yansıtan, Yunanlı yazar *Vrusti* görüşlerini aynen şöyle özetlemektedir: "Müftülerin bu durumu, özellikle yargılama yetkileri ve buna denk iktidarlara dolayısıyla onların azınlık çevrelerinde, sözleri dinlenir, özel güç, büyük nüfuz sahibi kişiler olmalarına neden olacaktır... Eğer, Müftülerin göreve başlamaları, halk tarafından doğrudan seçimle gerçekleşirse, açıkça bu makama siyasi karakter ve doğrudan halk tarafından seçilmiş lider görkemi kazandırılacaktır. Müftüler, dini görevliden ve aynı zamanda da yargılama iktidarına sahip

olmaktan öte, bir de esasen siyasi lider statüsüne sahip olacaklardır. Oysa bu şekilde bir Müftü, azınlık çevrelerinde sanki kendi kendilerini yönetiyorlarmış, özerkmişler gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Bu durumu arzu edenlerin daha sonraki adımları 'Tempore Dato', özerklik ve devamında da kendi kendilerinin geleceklerini tayin etme dilekleri ve taleplerini sergilemek olacaktır.⁵⁸

Zaten yürürlükteki antlaşmalar gereği ve Yunanistan Danıştay'ının kabul ettiği gibi, Batı Trakya Türkleri özerktir. Bu özerkliğin en önemli unsurları da; Başmüftü seçimi, Müftülerin demokratik bir toplumda olması gerektiği gibi, seçme yeterliğine sahip Müslümanlarca özgür iradeleriyle seçilmeleri, Müftülerin kural koyma yetkileri, Cemaat yöneticilerinin, Müslüman Türk cemaati tarafından yine demokratik bir toplumda olması gerektiği gibi özgür iradeleri ile seçilmeleri, mülkiyeti azınlığa ait olan ilkokulların yöneticilerinin -okul encümenlerinin- yine Müslüman Türk cemaati tarafından seçilmesi ve bunların da okullarında istedikleri Yunanistan uyruklu Müslüman Türk öğretmenleri seçip istihdam etmeleridir. İşte AB üyesi Yunanistan antlaşmalarla güvence altına alınmış bulunan bu özerklik hakların -unsurların- gerçekleşmesini esasen engellemektedir veya engellemeye çalışmaktadır. Yunanistan, Türkiye ile bugüne kadar imzaladığı ve onayladığı antlaşmaları uygulamamanın, "küllendirmenin" de yollarını her zaman bulmuştur. Yunanistan, bugün yine çeşitli mazeretler -yukarıda çevirisini verdiğimiz Yunanistan Danıştay kararlarında da görüldüğü gibi- öne sürerek, devletlerarası antlaşmaları ve kendi Meclisinden geçirerek uygulamak üzere yürürlüğe koyduğu 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasayı, Atina ve diğer antlaşmalara aykırı hükümler ihtiva eden 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasa ile yürürlükten kaldırmıştır.

Esasen Yunanistan, Atina Barış Antlaşmasının şimdilik işine gelen fakat gelecekte kaldırılmasını düşündüğü hükümleri -evlenme, boşanma, velâyet, vesayet, miras ve bu konularda Müftünün yargılama yetkilerini- uygulamakta olup, işine gelmeyen ve gelecekte tehlikeli olabileceğini düşündüğü/ varsaydığı hükümleri de -Başmüftü, Müftülerin, Müslüman Türk Cemaatin Yönetim Kurullarının, Okul Encümenlerinin- Müslüman Türk Cemaati

⁵⁸ VRUSTİ, Hr. D.: "To provlima tis Ditikis Thrakis - ena neo Kipriako genniete(Batı Trakya Sorunu - Yeni Bir Kıbrıs Doğuyor", Nea Kinoniologia (Yeni Toplumbilim), Fasikül: 9, Türk-Yunan İlişkileri Konusunda Özel Sayı, Papazisi Yayınları, 1990, s. 75.

tarafından seçilmeleri gibi- hükümleri uygulamamaktadır/uygulanmasına izin vermemektedir.

Yunan yönetimi, çıkardığı 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasa sonucu Müftülüklerin yönetim ve denetimini ele geçirmiş bulunmaktadır. Böylece Avrupa Birliği üyesi ve lâik olmayan Yunanistan'daki Müftülükler, vakıflar ve eğitim kurumlarının (azınlık okullarının) verimli ve yararlı işleyişleri engellenmektedir. Batı Trakya Müslüman Türkleri ve dini liderleri bu durum karşısında, Yunan Devletinin devletlerarası antlaşmalara aykırı uygulamalarını protesto etmeleri ve bu konuda harekete geçip, açıklamalarda bulunmaları, Müslüman Türk Azınlığın haklarını savunmaları, Yunanlılarca Müftülük kurumlarına siyasi bir nitelik kazandırılmak olarak değerlendirilmektedir.

Yunanistan, Batı Trakya Müslüman Türklerine antlaşmalarla verdiği özerklikten ve Müftülerin özellikle yargılama yetkileri ve buna denk iktidarlara dolayısıyla azınlık mensupları tarafından sözleri dinlenir ve bunun sonucu olarak, Müftüler özel güç, büyük nüfuz sahibi kişiler olur ve azınlığın kalkınmasını, ilerlemesini, gelişmesini olumlu yönde etkiler diye korkmaktadır. Bu nedenle de Yunanistan, Müftülere sadece din görevlisi statüsünde -münhasıran dinle ilgili konularda- ve Yunan Devletinin güdümlü memurları olmalarını sağlamak için özel çaba sarf etmektedir. Batı Trakya Müslüman Türkleri, aile ile şahsın hukuku (evlenme, boşanma, miras, velâyet gibi) konularında Ortodoks Hıristiyan Mahkemelerin yargılama yetkisini değil, Müftünün yargılama yetkisini tercih etmektedir ve etmelidirler de. Bu, Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Müslüman Türkleri bakımından hem bir hak hem de bir zorunluluktur. Batı Trakya Müslüman Türklerinin, devletlerarası antlaşmalardan kaynaklanan bu haklarından zaten vazgeçme niyetleri de yoktur.

Yunanistan'ın ülkesindeki Yunanistan uyruklu Müslüman Türk Azınlık bakımından yükümlülük altına girmesinin ve Türkiye'nin de Yunanistan'daki Türk Azınlığa taraf olmasının ve sorumluluğun nedeni, Lozan Barış Antlaşması ve bu antlaşmanın 45. maddesidir. Lozan Barış Antlaşması hükümleri, yükümlülüğün esas kaynağı olan Türkiye'nin rızası olmadan değiştirilemez. Yunanistan, Başbakanının -yani Venizelos'un- o dönemdeki açıklamaları ile, 1881 İstanbul, 1913 Atina, 1920 Sevr ve 1923 Lozan Barış Antlaşmalarını imzalayarak, daha sonra da kendi iç hukukuna derç ederek, Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun, 1923 tarihinden önce de mevcut kurum ve kuruluşlarına karışmayacağı, bu kurum ve kuruluşları ortadan

kaldırmayacağı, tasfiye etmeyeceği konularında taahhütte bulunmuştur. Ayrıca Lozan Barış Antlaşmasının özellikle 37. maddesi, 40. maddesi ve 45. maddesi gereği Yunanistan, Müslüman Türk Azınlığın menfaatleri aleyhine bu kurumlarla ilgili olarak, yasal düzenlemeler yapamaz, bu kurum ve kuruluşlara müdahale etme yetkisi kesinlikle yoktur. Ancak bugün Avrupa Birliği üyesi Yunanistan, Avrupa Birliğini de arkasına alarak, bu kurum ve kuruluşlara müdahale ederek, Lozan Barış Antlaşması ve önceki antlaşmalar başta olmak üzere, diğer bütün devletlerarası antlaşmaları ihlâl etmektedir.

Yunanistan'da bugün Müslüman Türklerden bahsediyoruz. Ancak, Hıristiyan Türklerden hatta ibadetlerini de zamanında Türkçe yapabilen ve İncilleri de Türkçe olan, Ortodoks Hıristiyan Türklerden söz edebiliyoruz mu? Oysa bugün Moldavya'da hâlâ ibadetlerini Türkçe yapan Ortodoks Hıristiyan Gagavuz Türkleri var. Pekiyi, Yunanistan'daki Hıristiyan Türkler ile Gagavuz Türkleri ne oldu? Dilleri ne oldu? Hiç Yunanca bilmeyen, bu nedenle de Yunanlılar tarafından "Türkçe konuşan Yunanlılar" olarak anılan bu Türklerin gelenekleri görenekleri ne oldu?

Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri, Yunanistan'daki Ortodoks Hıristiyan ve Gagavuz Türklerinin akıbetine uğramamak istiyorlarsa, başta eğitim kurumları, Başmüftülük, Müftülükler ve vakıflar olmak üzere, bütün kendi özerk kurum ve kuruluşlarına, sahip çıkmaları gerekmektedir. Bu âdeta bir zorunluluktur.

Kısacası, Batı Trakya'daki bütün Müslüman Türklerin kurumları özerk olup, Yunan yönetimi de sadece bu özerkliklerini kötüye kullanmamaları için basit bir denetime tabi tutmalı ve Müslüman Türklerin kendileri serbest seçimle, bütün kurum ve kuruluşlarının yönetimi ve oluşumlarıyla ilgili olarak, yukarıda belirttiğimiz Türkiye ve Yunanistan arasında akdedilen antlaşmalardan ve AGİT, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer devletlerarası antlaşmalardan kaynaklanan haklardan mahrum bırakılmamalıdır.

Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun en yüksek makamı olan Başmüftülük ve Müftülükler sadece fetva makamı değildir. Aynı zamanda, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, dini ve kültürel özerkliğin uygulayıcıları olarak aile hukuku, miras hukuku, velâyet, vesayet konularında doğacak ihtilâflarda ve davalarda yargıç (kadı) sıfatı ile hüküm verirler.

Batı Trakyalı Türk gazetecisi *Aydın Ömeroğlu*, Müftülükler sorunu ile ilgili olarak, 28 Aralık 1999 tarihli Diyalog Gazetesinde şu ilginç değerlendirmeyi yapmaktadır: "Yunanistan'da Başmüftülük ve Müftü seçimi

sorununun çözüm anahtarı neden Türk Devletinin elindedir? 1913 Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesine göre, Başmüftü atanmasında son söz İstanbul'daki Halifelğin ve ona bağlı Şeyhülislâmlıdır. Bu hak ve yetki 1923 Lozan Antlaşmasının 27. maddesinin 2. paragrafında güvence altına alınmıştır⁵⁹. Halifelğin ve Şeyhülislâmlığın bu hak ve yetkisi, 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen 429 ve 431 sayılı yasaların ilgili hükümleri ile Türk Devletinin hak ve yetkisine geçmiştir. Ne var ki, Türk Devleti 1913 Atina ve 1923 Lozan Barış Antlaşmalarındaki hak ve yetkisine, ne geçmişte, ne de günümüzde sahip çıkmadığından, Yunanistan'da, Başmüftü ve Müftü seçimleri hiç bir zaman yapılmadı. Mehmet Emin Aga'nın mahkemeleri için Yunanistan'ın o ilinden bu iline koşturan TBMM'nin değerli üyeleri konuyu Meclis gündemine alıp hukuksal boyutunu istişare etmiş olsalardı, sorun bugüne kadar çoktan çözülmüş olacaktı. Biz TBMM'nin değerli üyelerinin ve Türk Hükümetinin artık bu duyarlılığı göstereceğini düşünüyoruz.”

Burada yine tekrarlayalım ki, Yunanistan'da yasanın uygulanmaması konusundaki sorumluluk, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının değildir. Sorumluluk, demokratik, hukuk devleti ilkesine bağlı, devletlerarası hukuka ve insan haklarına saygılı, olduğunu iddia eden Avrupa Birliği üyesi Yunanistan Devletindedir.

Avrupa Birliği üyesi Yunanistan hâlâ eski alışkanlıklarından kurtulamamış ve Avrupalı bir devlet olamamıştır. Yine bu bağlamda Türkiye ile Yunanistan arasında 1999'dan sonra başlayan “dostluğa” rağmen Batı Trakya'daki azınlık bakımından, yaşanan temel sorunlarda hiçbir iyileşme yoktur.

Son olarak, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanmış bulunan andlaşmalardan kaynaklanan, Yunan uyruklu Batı Trakya Müslüman Türklerin “kolektif hakları”, Avrupa Birliği andlaşma ve yasaları çerçevesinde, Yunanistan tarafından “bireysel haklara” dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Bu konuda çok uyanık olunması gerekmektedir. AB üyesi Yunanistan'ın Halkidiki Bölgesindeki Aynaroz'unda AB üyeliğinden sonra özel statüsü yani özerkliği, eskiden olduğu gibi devam etmektedir. Bu durum ayrıca Yunanistan tarafından AB'ye kabul ettirilmiş ve güvence altına alınmıştır. Bu bağlamda pekala Batı Trakya Müslüman Türk Cemaatinin de özerkliği buna benzer bir biçimde güvence altına alınabilir.

⁵⁹ 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının 27. maddesi için 26. nolu dipnota Bkz.

K a y n a k l a r

- BOZKURT, G.:** Alman İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayri Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- CİN, T.:** Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu), Seçkin Yayınları, Ankara 2003.
- ÇELİKEL, A. - ŞANLI, C.:** Türk Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı, İstanbul 1998.
- ÇELİKEL, A.:** Yabancılar Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2004.
- ÇUKALA, Ev. Ap.:** "Pio dikeo diepi tin eks adiathetu klironomiki diadohi Musulmanon tis Thrakis mas (Trakya'daki Müslümanların Vasiyet Bırakmadan, Mirasın İntikalini Hangi Hukuk Düzenlemektedir?)" Vasiyet Bırakılmadan Mirasın yerini alan halefi", Elliniki Dikeosini (Yunan Adaleti) Dergisi, 30, s. 741, 742.
- ERCAN, Y.:** Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları, Turhan Kitabevi, Ankara 2001.
- ERYILMAZ, B.:** Osmanlı Devletinde Millet Sistemi, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992.
- GEORGULİ, St. Hr.:** O thesmos tu Mufti stin Elliniki ke allodapi ennomi taksi (Yunan ve Yabancı Mevzuatta Müftülük Kurumu), kimena sinthikon - nomothesias (Andlaşma Metinleri - Mevzuat), Ant. Sakkula Yayınları, Atina - Gümölcine 1993.
- GÜNDÜZ, A.:** Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler, Beta Yayınları, İstanbul 1994.
- HARAKOPULOS, M.:** Romiyi tis Kappadokias (Kapadokiya Rumları), Apo ta vathi tis Anatalis sto Thessaliko kampo (Anadolu Derinliklerinden Tesalya Ovalarına), İ travmatiki ensomatosi sti mitera patrida (Anavatana Yaralı Katılma), Atina 2003.
- MARANCİDİS, N.:** Yasasın Millet (Not: Yunan harfleriyle Türkçe yazılı olup, ayrıca Yunan harfleriyle Yunanca olarak da "Zito Ethnos": Yaşasın Millet yazmaktadır. Yunanca'da "Ş" harfi yoktur.), Prosfigia, katohi ke emfilios: ethniki taftotita ke politiki simberifora stus Turkofonus Ellinorthodoksus tu Ditiku Pontu (Muhaceret, İşgal ve İç Savaş: Milli Kimlik ve Türkçe Konuşan Yunan Ortodoks Hıristiyan Batı Pontuslularda Siyasi Tavrı), İraklio 2001.

- MERAY, S. L.:** Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler, Takım: I, Cilt: I, Kitap: 2, Ankara 1970.
- 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi.
- PAZARCI, H.:** Uluslararası Hukuk, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2004.
- PEKCANITEZ, H.:** Medeni Usul Hukuku, Birinci Bası, Seçkin Yayınları, Ankara 2000.
- 9 Eylül 2006 tarihli Hürriyet Gazetesi.
- RUKUNA, Em.:** Diethnes Dikeo (Uluslararası Hukuk), Birinci Cilt, 2. Baskı, Ant. Sakkula Yayınları, Atina - Gümülcine 1997.
- SOLTARİDİS, S.:** Í İstoria ton Muftion tis Ditikis Thrakis (Batı Trakya'da Müftülükler Tarihi), A. A. Livani Yayınları, Atina 1997.
- SUR, M.:** Uluslararası Hukukun Esasları, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2000
- VENİZELOS, E.:** Ta kimena (Metinler), epimelia: S. İ. Stefanu, Cilt: I - IV., Atina 1981, s. 531.; Episima praktika tis diaskepsis ton Parision (Paris Konferansının Resmi Tutanakları) Sinedriasis 24is ke 27is Fevruariu 1919 (24 v3 27 Şubat 1919 tarihli Oturumlar).
- VRUSTİ, Hr. D.:** "To provlima tis Ditikis Thrakis - ena neo Kipriako genniete (Batı Trakya Sorunu - Yeni Bir Kıbrıs Doğuyor", Nea Kinoniologia (Yeni Toplumbilim), Fasikül: 9., Türk-Yunan İlişkileri Konusunda Özel Sayı, Papazisi Yayınları, 1990.
- Geniki Egkiklopedia sikhronon gnoseon İdria-Cambridge- İlios 8. Cilt.
Meydan - Larousse Ansiklopedisi.
- <http://66.249.93.104/search?q=cache:PCSSVSvFob4J:portal.kithara.grmodules.php%3Finame%3Dnew%26file%3Darticle%26sid%3D264++%22%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%BF%CF%8D%CE%BA%CE%B9%22&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=9> (E. T. 02.06.2006)
- Dimokritio Panepistimio Thrakis Nomiki Sholi, Ergastirio Evropayikon Spudon (Trakya Dimokritos Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Avrupa Araştırmaları Atölyesi) praksis pu ipografikan sti Lozani (Lozan'da imzalanan Metin), 30 Ocak ve 24 Temmuz 1923, Metinler, Atina - Gümülcine 1993.
- Resmi Gazete 21.06.1934 - 2733, 14.06.1934 tarihli İskân Kanununun.
Düstur III., İkinci Baskı, Cilt: 17, 21 ve Düstur II., Cilt: 20, 1528.
- Lozan Tutanakları; Procés verbal No 15, Séance du Jeudi, 14.02.1923.
- Nomiko Vima, Nomologia Politikon Dikastirion, Etos 29., s. 1217 vd.
<http://lawdb.intrasoftnet.com/pls/dnom/nusg8.main>